

η εξέλιξη της πολεοδομικής
προστασίας και το αποτύπωμα της
στον ιστορικό ιστό της παλιάς πόλης
από τα μέσα του 20ου αιώνα μέχρι
και σήμερα.

Πολυτεχνείο Κρήτης_ Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Ερευνητική εργασία

Παλιά Πόλη Χανίων: Η εξέλιξη της πολεοδομικής προστασίας και το
αποτύπωμα της στον ιστορικό ιστό της Παλιάς Πόλης από τα μέσα του
20ου αιώνα μέχρι και σήμερα.

Επιμέλεια

Δρακοπούλου Αναστασία Ραφαέλα
Καλαϊτζαντωνάκη Μαρία Ηλιάνα

Επιβλέπων καθηγητής

Νικόλαος Σκουτέλης

Χανιά, Οκτώβριος 2019

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μας κύριο Νικόλαο Σκουτέλη για τη βοήθεια και το ενδιαφέρον του πάνω στην εργασία μας, καθώς και όσους φάνηκαν πρόθυμοι να μας παρέχουν υλικό και πληροφορίες. Συγκεκριμένα να ευχαριστήσουμε τους κυρίους, Ανδριανάκη Μ., Μαργαριτάκη Χ., Μυλωνά Α., Ψαράκη Κ. και την κυρία Κλάδου Μπλέτσα Αιμιλία.

	ΠΕΡΙΛΗΨΗ	07
	ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	07
1	Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	08
1.1	Διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο	12
1.2	Οι απαρχές της πολεοδομικής προστασίας και οι θεωρητικές προσεγγίσεις της προστασίας και αποκατάστασης των μνημείων από τις αρχές του 19ου αιώνα έως τη Χάρτα των Αθηνών (1931)	13
1.3	Η προστασία των μνημείων στο νεοελληνικό κράτος τον 19ο και τον 20οαι. έως τον Β' παγκόσμιο πόλεμο (1834-1939)	14
1.4	Η προστασια των μνημείων διεθνώς στο β' μισό του 20ου αιώνα και στις αρχες του 21ου	15
1.5	Η προστασία των μνημείων στην Ελλάδα στο β' μισό του 20ου αιώνα και στις αρχές του 21ου	15
1.6	Η προσέγγιση της Κρήτης	16
1.7	Συμπεράσματα	17
2	Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΧΑΝΙΩΝ	
2.1	Ιστορικά στοιχεία	18
2.2	Περίοδος μελέτης (1960 έως και σήμερα) – Σημεία σταθμοί	23
3	ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ	28
4	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΧΑΝΙΩΝ	35
4.1	Μελέτη Θ. Αργυρόπουλου – Α. Τρίτση (1964)	36
4.2	Μελέτες ΤΕΕ/ΤΔΚ	40

4.4	Μελέτη Α. Ρωμανού – Α. Καλλιγά (1976)	43
4.5	Συμπεράσματα- εμπειρία μελετών	48
5	ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	49
5.1	Επεμβάσεις και έργα αποκατάστασης στην Παλιά Πόλη	50
5.2	Χάρτης έργων σε Μνημεία	51
5.3	Χάρτης έργων υποδομής	52
5.4	Συγκεντρωτικός χάρτης επεμβάσεων και έργων	53
5.5	Συγκεντρωτικός πίνακας επεμβάσεων και έργων	54
5.6	Φωτογραφική τεκμηρίωση επεμβάσεων και έργων	58
5.7	Έργα από το 2014 έως σήμερα	63
5.8	Συμπεράσματα	64
6	ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	65
6.1	Ανδριανάκης Μιχάλης	66
6.2	Αιμιλία Κλάδου Μπλέτσα	68
6.3	Μυλωνάς Αντώνης	70
	ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ	73
	ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ/ ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ	76
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	77
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	92

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρεί την μελέτη, την καταγραφή και αξιολόγηση του συνόλου των έργων που έλαβαν χώρα στην Παλιά Πόλη των Χανίων από την δεκαετία του '50 και μετά. Γίνεται καταγραφή και ανάλυση των επεμβάσεων, τόσο σε επίπεδο έργων υποδομής, όσο και σε επίπεδο διαχείρισης του μνημειακού αποθέματος της πόλης, με στόχο την αποτίμηση των ενεργειών που οδήγησαν στη μορφή, την δομή και την λειτουργία που έχει σήμερα. Αρχικά κρίνεται απαραίτητη η μελέτη των τρόπων διαχείρισης των ιστορικών κέντρων στον ευρωπαϊκό και ελλαδικό χώρο μέσω της καταγραφής του νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου, με στόχο την εξεύρεση των παραγόντων που επέδρασαν καταλυτικά στην εξέλιξη των μορφών προστασίας της Παλιάς Πόλης των Χανίων. Στη συνέχεια με γνώμονα το πολιτικοοικονομικό προσκήνιο της χώρας, η εργασία εστιάζει στις μελέτες που εκπονήθηκαν και στις επιμέρους επεμβάσεις που υλοποιήθηκαν στο πέρασμα των χρόνων. Τέλος παρατίθενται συνεντεύξεις προσώπων-πρωταγωνιστών που συμμετείχαν ενεργά στην ανάδειξη και προστασία της Παλιάς Πόλης.

ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η εργασία επιχειρεί να διερευνήσει, μέσα από την ιστορία, τις μελέτες και το θεσμικό πλαίσιο, το ρόλο που έχουν διαδραματίσει οι επεμβάσεις και τα έργα στον πολεοδομικό ιστό της Παλιάς πόλης τις τελευταίες επτά δεκαετίες, εάν αυτά ήταν επιτυχή και κατά πόσο έχουν διαμορφώσει ένα πλέγμα δεσμεύσεων για την περαιτέρω πορεία του ιστορικού κέντρου.

1.1 ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Μέσα στον 20ο αιώνα οι ευρωπαϊκές χώρες συνειδητοποίησαν σταδιακά ότι η «πολιτιστική προσωπικότητα» τους είναι ενσωματωμένη σε μνημεία, αστικά σύνολα, φυσικά τοπία και στοιχεία λαϊκής παράδοσης. Οι πόλεις και τα ιστορικά τους κέντρα θεωρούνται στοιχεία της εθνικής τους κληρονομιάς και η διατήρηση των ιστορικών και πολιτιστικών τους αξιών στο χρόνο είναι σημαντικός στόχος. Αυτή η αποκαλούμενη «πολιτιστική κληρονομιά» έχρισε διατήρησης και προστασίας, όχι απλά υπό την έννοια της διάσωσης της «μνήμης» του παρελθόντος, αλλά σηματοδότησε τον δυναμικό φορέα της οικοδόμησης του μέλλοντος για κάθε μία χώρα.

Η ιδιαιτερότητα των Πολιτιστικών Αγαθών και η ανάγκη Προστασίας τους σε καιρό πολέμου αναγνωρίστηκε πρώτα σε δύο Διεθνείς Συνδιασκέψεις, το 1899 και το 1907 στην Χάγη. Η θεσμική κύρωση της κληρονομιάς ως Διεθνούς αξίας, αναδεικνύεται μόλις το πρώτο μισό του 20ου αι. με την Διάσκεψη των Αθηνών (1931) για την αποκατάσταση των ιστορικών κτιρίων που διοργανώθηκε από τη Διεθνή Ένωση Μουσείων, αλλά και τη δημοσίευση της Χάρτας των Αθηνών του Le Corbusier που συντάχθηκε το 1933 και δημοσιεύτηκε το 1941. Ήταν η πρώτη συστηματική προσπάθεια διατύπωσης των αρχών για την προστασία των ιστορικών πόλεων.

Στο 2ο Διεθνές συνέδριο Αρχιτεκτονικής και Συντήρησης Αρχαιοτήτων, που διεξήχθη στη Βενετία το 1964, διευρύνθηκε η έννοια του μνημείου αναγνωρίζοντας ότι «η έννοια ενός ιστορικού μνημείου δεν καλύπτει μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική ή την αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί ένα ιδιαίτερο πολιτισμό μια ενδεικτική εξέλιξη ή ένα «ιστορικό γεγονός» (Άρθρο 1). Υιοθετήθηκαν τότε 13 ψηφίσματα, πρώτο εκ των οποίων η «Χάρτα της Βενετίας», στο 5ο άρθρο της οποίας υποστηρίζεται ότι «η συντήρηση των μνημείων ευνοείται πάντοτε από την καταλληλόλητα τους να χρησιμοποιηθούν για κάποιο σκοπό ωφέλιμο στην κοινωνία». Στο 2ο ψήφισμα, η UNESCO υποστήριξε και προώθησε το έργο του –ιδρυθέντος από το 1949- Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών - ICOMOS (International Council on Monuments and Sites).¹

Στη Γενική Συνέλευση της UNESCO στις 16 Νοεμβρίου 1972 κυρώθηκε η «Συνθήκη για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς». Τα κράτη αναγνωρίζουν ότι οι χώροι που βρίσκονται στην εθνική τους επικράτεια και έχουν εγγραφεί στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, αποτελούν, με κάθε επιφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας και των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, παγκόσμια κληρονομιά «για την προστασία της οποίας είναι υπεύθυνη η διεθνής κοινότητα, που πρέπει να εργαστεί ως σύνολο για αυτό τον σκοπό» (Άρθρο 4). Το αξιοσημείωτο της Συνθήκης είναι ότι στις έννοιες που υιοθετεί συνδέει την προστασία του περιβάλλοντος με την προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Έτσι, η συνδιάσκεψη αναγνωρίζει την αξία της συμβίωσης του ανθρώπου με τη φύση και τη θεμελιώδη ανάγκη για τη διατήρηση της μεταξύ τους ισορροπίας. Σε παγκόσμια κλίμακα έχουν αναγνωριστεί 962 σημεία εκ των οποίων 745 πολιτιστικά, 188 μνημεία της φύσης και 29 μικτά, σε σύνολο 157 χωρών (UNESCO, 2014).

1. Καραδήμου Α., 2018, Η προστασία των χώρων και των ακινήτων Μνημείων στα Ευρωπαϊκά και Διεθνή κείμενα Προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

1.2 ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙ. ΕΩΣ ΤΟΝ ΧΑΡΤΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (1931)

Η Διακήρυξη του Άμστερνταμ που συντάχθηκε το 1975, ως αποκορύφωση των εκδηλώσεων του Έτους της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, διευρυνε την έννοια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, στην οποία περιλαμβάνεται το περιβάλλον των μνημείων, όταν αυτό παρουσιάζει πολιτιστικό ενδιαφέρον, ενώ το 1981 στο Λονδίνο υπεγράφη η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς, και ενσωματώθηκε στην Ελληνική Νομοθεσία [με το Ν.1127/1981 (ΦΕΚ 32/Α/10-2-1981)]. Αναθεωρήθηκε με τη Σύνοδο της Βαλλέτα (1992) και ενσωματώθηκε στο Ελληνικό Δίκαιο [με το Ν.3378/2005 (ΦΕΚ 203/Α/19-8-2005)]. Το 2000 στη Φλωρεντία κυρώθηκε η Συνθήκη για το «ποπίο» και στο Ελληνικό Δίκαιο ενσωματώθηκε το 2010 [με το Ν.3827/2010 (ΦΕΚ 30/Α/2010)].²

Το 1985 με τη Συνθήκη της Γρανάδας (3-10-1985) για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ευρώπη, προσδιορίζεται, για πρώτη φορά, επακριβώς το περιεχόμενο του αντικειμένου της αρχιτεκτονικής προστασίας. Σύμφωνα με τη σύμβαση, η αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελείται από τρεις κατηγορίες ακινήτων αγαθών, τα «μνημεία», τα «αρχιτεκτονικά σύνολα» και τους «τόπους». Με το νόμο 2039/1992 (ΦΕΚ 61/Α/1992) επικυρώνεται η σύμβαση και υιοθετείται το κείμενο της. Λίγο αργότερα με το «Διεθνή Χάρτη των ιστορικών πόλεων και αστικών περιοχών» -Washington 1987-η ICOMOS συμπληρώνει τη Χάρτα της Βενετίας και δηλώνει: «η διατήρηση των ιστορικών πόλεων και άλλων ιστορικών αστικών περιοχών, για να είναι όσο περισσότερο δυνατόν αποτελεσματική, οφείλει να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα συνεκτικών πολιτικών οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και του πολεοδομικού και περιφερειακού σχεδιασμού όλων των επιπέδων». Το 1992 ακολούθησε η Συνθήκη της Μάλτας για την «προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς» και η Συνθήκη του Μάαστριχτ, στην οποία προσδιορίζονται στόχοι και μέτρα εφαρμογής για τον πολιτισμό. Το 2003 η νέα Χάρτα της Αθήνας αναγνωρίζει την αειφόρο ανάπτυξη των πόλεων ως βασικό στόχο του στρατηγικού χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και θεωρεί ότι η αειφόρος αστική ανάπτυξη προκύπτει μέσω της συνεκτικής πόλης. Προϋπόθεση για τη δημιουργία της συνεκτικής πόλης είναι η διατήρηση του πολιτιστικού πλούτου και της διαφορετικότητας.³

Ο επίσημος Ευρωπαϊκός φορέας-παρατηρητήριο της πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι το «Ευρωπαϊκό πολιτιστικό Δίκτυο- European Heritage Network (HEREIN)», που ιδρύθηκε το 1999 από το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και έχει αποτελέσει σημείο αναφοράς για κυβερνητικά σώματα, οργανισμούς, επιστήμονες και λοιπούς φορείς που σχετίζονται με την πολιτιστική κληρονομιά. Σήμερα στο HEREIN συμμετέχουν 43 χώρες.

Ο 19ος αιώνας χαρακτηρίζεται από τις αλλαγές που επέφερε η εκβιομηχάνιση, η μετάβαση δηλαδή από την προβιομηχανική στη βιομηχανική κοινωνία. Προϊόν αυτής της μετάβασης αποτέλεσε η ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση και η συγκέντρωση στα αστικά κέντρα, γεγονός που οδήγησε στην χωρίς προηγούμενο εξάπλωση των πόλεων. Η άναρχη αυτή εξάπλωση έφερε στο προσκήνιο ζητήματα υγιεινής, κυκλοφορίας και δημιουργία χρήσεων τριτογενή χαρακτήρα, τα οποία συνεπάγονταν την ανάγκη αναμόρφωσης και προσαρμογής του ιστορικού (προβιομηχανικού) κέντρου, στις νέες αυτές λειτουργικές απαιτήσεις. Πρώτη αντίδραση απέναντι στο ζήτημα αυτό αποτελεί μια σειρά μαζικών κατεδαφίσεων και ευθυγραμμίσεων που προβλέπει το 'εσωτερικό' ρυθμιστικό σχέδιο το οποίο σε πρώτο επίπεδο δίνει λύση.⁴ Τότε είναι που γίνεται και η πρώτη διερεύνηση σχετικά με το μνημειακό απόθεμα των ιστορικών κέντρων και αναφέρονται σταδιακά στην Ευρώπη οι πρώτες θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με την αποκατάσταση και την προστασία των μνημείων, οι περισσότερες από τις οποίες διαμορφώθηκαν στη διάρκεια έμπρακτων εφαρμογών μνημειακής προστασίας.

Χώρες-σταθμοί στην προσέγγιση της προστασίας αποτελούν η Βρετανία, η Ιταλία, η Γερμανία και η Γαλλία, με διαφορετική προσέγγιση και εφαρμογή των νομοθετικών-πολεοδομικών εργαλείων.

Πρώτη αναφαίνεται, στη διάρκεια των επεμβάσεων μεγάλης κλίμακας που πραγματοποιούνται στα μνημεία της Ρώμης στο διάστημα 1800-1830 και κυριαρχεί στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, η νεοκλασική αντίληψη προστασίας των μνημείων και ειδικότερα των αρχαίων ερειπίων. Ακολουθεί στη Γαλλία η προσπάθεια αποκατάστασης των μνημείων, και ειδικότερα των μεσαιωνικών, με πλήρη επαναφορά στην αρχική τους κατάσταση (στυλιστική αποκατάσταση), μια προσέγγιση που θα διαδοθεί και θα κυριαρχήσει στην Ευρώπη καθόλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα διαμορφώνοντας σε σημαντικό βαθμό το αρχιτεκτονικό της τοπίο, ενώ όσον αφορά στην προσέγγιση των ιστορικών κέντρων βασική αρχή είναι η εφαρμογή πρακτικών ορθοκανονικού σχεδιασμού και μετασχηματισμού της. Διαφαίνεται δηλαδή μια εκ διαμέτρου αντίθετη προσέγγιση αποκατάστασης στα μεμονωμένα μνημεία από τη μία και στους ιστορικούς πυρήνες από την άλλη.⁵

Οι μέθοδοι αλλά και οι θεωρητικές προσεγγίσεις της Γαλλίας ως προς το ζήτημα της μνημειακής αποκατάστασης και προστασίας επηρεάζουν άμεσα και τον γερμανόφωνο χώρο. Εκεί η ιδέα της προστασίας των μνημείων είχε διαδοθεί πολύ νωρίς και συνδεθεί άμεσα με τη φροντίδα του μεσαιωνικού, «γοθτικού», μνημειακού πλούτου της χώρας (καθεδρικός ναός της Κολωνίας). Ωστόσο, η αντιμετώπιση των ιστορικών κέντρων δεν ταυτίζεται με αυτή της Γαλλίας, όπου οι επεμβάσεις στο γερμανόφωνο χώρο αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη 'ευαισθησία', ενώ διαφαίνεται και η διάθεση για μορφολογική συνέχεια ανάμεσα στον υφιστάμενο ιστό και τη νέα επέκταση (χρήση του Ring στην περίπτωση της Κολωνίας). Παράλληλα στην Αγγλία, αναπτύσσεται ένα ισχυρό ρεύμα υπέρ της συντήρησης αντί της αποκατάστασης των μνημείων το οποίο προς το τέλος του αιώνα αρχίζει να επηρεάζει τα δρώμενα σε ολόκληρη την Ευρώπη, ενώ η σημαντικότερη συμβολή της Αγγλίας στο ζήτημα της προστασίας, είναι η έκφραση της επιθυμίας για επανασύνδεση της βιομηχανικής πόλης με τη φύση.⁶

10 2. Χατζοπούλου - Τζίκα Α., 2000-2003: Πολεοδομικό Δίκαιο
3. Καραδήμου Α., 2018, Η προστασία των χώρων και των ακινήτων Μνημείων στα Ευρωπαϊκά και Διεθνή κείμενα Προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

4. 6. Ζήβας Α., 2013, Απαρχές Πολεοδομικής Προστασίας
5. Μαλλούχου- Tufano Φ., 2016, Προστασία και Διαχείριση Μνημείων: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις

Στα τέλη του 19ου αιώνα αρχίζει να αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο η 'γραφική γοητεία' της ιστορικής πόλης, όμως η προστασία των ιστορικών κέντρων περιορίζεται, μέχρι τότε, στη διατήρηση του περιβάλλοντα χώρου ενός μνημείου και όχι του ιστού στο σύνολο του. Παρά τις έντονες αλλοιώσεις που υφίστανται τα ιστορικά κέντρα, ο 19ος αιώνας δίνει το έναυσμα στη συνειδητοποίηση των διαφορετικών χαρακτηριστικών της ιστορικής πόλης σε αντίθεση με αυτών της βιομηχανικής. Παράλληλα, την ίδια ιστορική περίοδο κάνει την εμφάνισή του ο ρομαντισμός με την ιδιαίτερα σημαντική προσφορά του στη θεώρηση της ιστορίας, ενώ, δύο τυπικά φιλοσοφικά ρεύματα της εποχής, ο θετικισμός και ο ιδεαλισμός γεννούν την αντίθεση ανάμεσα σε αρχιτέκτονες και μηχανικούς ως προς τη γενικότερη αντίληψη της πολεοδομίας, γεγονός που οδηγεί στη δημιουργία του κινήματος art de bâtir les villes (Η τέχνη της κατασκευής των πόλεων) η συμβολή του οποίου ως προς την προστασία και ευαस्थτοποίηση στο ζήτημα των ιστορικών κέντρων είναι καταλυτική. Στη διάρκεια του αιώνα αυτού, γίνεται εντατικότερη η αναζήτηση και η έρευνα για τη νέα γλώσσα της αρχιτεκτονικής και του αρμόζοντος ρυθμού, ενώ έρχεται να προστεθεί η διεύρυνση του προσδιορισμού των νέων πολεοδομικών παραμέτρων.⁷

Στην εμβάθυνση και περαιτέρω ωρίμανση του ζητήματος θα συντελέσουν συμπληρωματικές θεωρητικές επεξεργασίες από τους Ιταλούς Camillo Boito και Gustavo Giovannoni, και, κατεξοχήν, από τους αυστριακούς Alois Riegl και Max Dvorak στις αρχές του 20ου αιώνα. Η συμβολή του Gustavo Giovannoni για τη διεύρυνση της έννοιας του μνημείου στο σύνολο της ιστορικής πόλης είναι καθοριστική. Ενώ ο θεωρητικός προσδιορισμός της έννοιας του μνημείου αποτελεί τη βάση για την πυροδότηση μιας διαδικασίας προστασίας, η καταλογοποίηση των μνημείων ως νέα πρακτική θα παίξει στο μέλλον σημαντικό ρόλο στη διατήρηση των ιστορικών συνοικιών.⁸

Ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα και τις αρχές του επόμενου, πραγματοποιούνται οι πρώτες μελέτες πολεοδομικού σχεδιασμού σε σχέση με την ιστορική προβιομηχανική πόλη. Οι μελέτες αυτές με αντικείμενο τη μορφολογική εξέλιξη της πόλης ορίζουν δύο διαφορετικές ερευνητικές κατευθύνσεις: αναλύσεις φορμαλιστικού χαρακτήρα (Brinckmann) και ιστορικές και γεωγραφικές αναλύσεις (Geddes), που στόχο έχουν τη σύνδεση του πολεοδομικού σχεδιασμού με την πατίνα της ιστορικής πόλης.

Στο σημείο αυτό έρχεται να προστεθεί η λειτουργική χρήση του όρου τόπος, η οποία σε συνδυασμό με την πεποίθηση ότι τα μνημεία είναι μάρτυρες του παρελθόντος και δεν πρέπει να απομονώνονται, εδραιώνουν τις αρχές που προώθησε η 'αστική τέχνη' ως προς την ευαίσθητη διαχείριση της ιστορικής πόλης.

Ο Camillo Sitte είναι από τους πρώτους που αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητα κατάργησης της πρακτικής απομόνωσης των μνημείων και τα λάθη που αυτή δημιουργεί στη δομική διαμόρφωση του χώρου.

Στα πλαίσια λοιπόν αυτής της λογικής εμφανίζεται στο προσκήνιο και το ζήτημα της διατήρησης των 'ελάσσονων' αρχιτεκτονικών κτιρίων τα οποία σταδιακά εισάγονται στους εθνικούς καταλόγους μνημείων.

Αυτή η πρώτη προσέγγιση της ελάσσονος αρχιτεκτονικής σε σύνδεση με τη μνημειακή, θέτει τη βάση μιας πιο ολοκληρωμένης διαδικασίας προστασίας των ιστορικών αστικών συνόλων.

Παράλληλα, η αναγνώριση της ασυμβατότητας ανάμεσα στην προϋπάρχουσα πόλη και τη 'νέα' οδηγεί στη μελέτη διαχείρισης των δύο διαφορετικών ιστών υπό το πρίσμα των ιδιαίτερων μορφολογικών και λειτουργικών χαρακτηριστικών τους.⁹

Η συμβολή του ρομαντισμού με τη ροπή προς το παρελθόν, η εμφάνιση του νατουραλισμού και του μοντέρνου κινήματος και η διαμόρφωση μιας 'αισθητικής' συντελούν στην παγίωση αναγκαιότητας της ύπαρξης της ιστορικής πόλης και στον ορισμό σαφέστερων και πολύπλευρων κατευθύνσεων ως προς τη διατήρησή της.

Όλες οι θεωρητικές αναζητήσεις και η εμπειρία, θετική και αρνητική, ενός αιώνα συστηματικών προσπαθειών μνημειακής αποκατάστασης θα αποτελέσουν και τη βάση των αρχών που θα διατυπωθούν στον Διεθνή Χάρτη για την Αποκατάσταση των Μνημείων, που θα ψηφιστεί στη διάρκεια διεθνούς συνεδρίου στην Αθήνα το 1931. Στο Χάρτη λαμβάνονται υπ' όψιν οι νέες απόψεις για τον αστικό χώρο και συνίσταται ο σεβασμός του χαρακτήρα και της φυσιογνωμίας των ιστορικών πόλεων. Ωστόσο οι «μοντέρνοι» αρχιτέκτονες κινούνται προς αντίθετη κατεύθυνση, υπογραμμίζοντας, όπως κάνει ο Le Corbusier, το ασύμβατο ανάμεσα στην αστική ανανέωση και τη διατήρηση της ιστορικής πόλης.

Η Χάρτα των Αθηνών αποτελεί το πρώτο διεθνές κανονιστικό κείμενο σχετικά με το ζήτημα, προοίμιο των όσων θα επακολουθήσουν, το οποίο και εγκαινιάζει μια νέα περίοδο στην ιστορία της μνημειακής προστασίας και σηματοδοτεί το τέλος μιας ολόκληρης εποχής στην εξέλιξη των αντιλήψεων σχετικά με τη συντήρηση και την αναστήλωση των μνημείων.

12 7. Ζήβας Α., 2013, *Απαρχές Πολεοδομικής Προστασίας*
8. Μαλλούχου-Τufano Φ., 2016, *Προστασία και Διαχείριση Μνημείων: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*

9. Ζήβας Α., 2013, *Απαρχές Πολεοδομικής Προστασίας*

1.3 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΣΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΟΝ 20ο ΕΩΣ ΤΟΝ Β΄ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ (1834-1939).

Η νέα αντίληψη της ανάγκης προστασίας των μνημειακών καταλοίπων του παρελθόντος που είχε αναφανεί στην υπόλοιπη Ευρώπη στο τέλος του 18ου αιώνα εισάγεται στο νέο ελληνικό κράτος αμέσως μετά την ίδρυσή του, (επί βασιλείας Όθωνα) από τον Leo von Klenze, ο οποίος εισηγείται την αναστήλωση των μνημείων της Ακρόπολης και ιδιαίτερα του Παρθενώνα. Οι εισηγήσεις του Klenze αντισταθούν τις αντιλήψεις των κλασικιστών αρχιτεκτόνων σχετικά με την αποκατάσταση των αρχαίων μνημείων, όπως αυτές είχαν διαμορφωθεί στις επεμβάσεις στα μνημεία της Ρώμης τις τρεις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα.¹⁰ Όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, έτσι και στην Ελλάδα, η νέα αντίληψη προσδένεται άμεσα στις προσπάθειες του νεοσύστατου κράτους για τη διαμόρφωση της εθνικής του ταυτότητας. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερο βάρος δίνεται, καθόλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα αλλά και στο πρώτο μισό του 20ου, στην προστασία και ανάδειξη των καταλοίπων της αρχαιοελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και ιδιαίτερα των «εθνικών» μνημείων της Ακρόπολης. Τις δύο πρώτες δεκαετίες μετά την πτώση του Όθωνα επεμβάσεις μικρής κλίμακας, στερέωσης και συντήρησης, διενεργούνται και σε άλλα μνημεία εκτός από την Ακρόπολη, στην πόλη της Αθήνας, στην Αττική ακόμη και στην επαρχία. Στο μεταίχμιο των δύο αιώνων, και σε μια περίοδο γενικότερου «εξευρωπαϊσμού» και μετασχηματισμού του κράτους, μια πραγματική «έκρηξη» πραγματοποιείται, αναστηλωτική, ανασκαφική και κυρίως οργανωτική του αρχαιολογικού αποθέματος στην Ελλάδα, μια προσπάθεια που θα συνεχιστεί μέχρι και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Από το 1885 περίπου και μετά, αρχίζουν δειλά στο νεοελληνικό κράτος και οι πρώτες προσπάθειες για την προστασία των βυζαντινών μνημείων. Οι βάσεις όμως για μια ουσιαστική προστασία των βυζαντινών μνημείων τίθενται κατά τη διοικητική και θεσμική αναδιοργάνωση του κράτους, που θα ακολουθήσει την Επανάσταση του 1909 (Κίνημα στο Γουδί) και κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Τέτοια παραδείγματα παρατηρούνται στο Μυστρά και στην Θεσσαλονίκη. Παράλληλα, την περίοδο αυτή γίνονται οι πρώτες απόπειρες αποκατάστασης των Μινωϊκών ανακτόρων της Κνωσού και της Φαιστού, στην Αυτόνομη Κρητική Πολιτεία.¹¹ , διότι οι επεμβάσεις περιορίζονται ακόμα σε μεμονωμένα μνημεία. Μια στροφή προς τα ιστορικά κέντρα θα παρατηρηθεί πιο οργανωμένα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εξαιτίας των εκτεταμένων καταστροφών που αυτά υφίστανται και ακόμα πιο συνολικά και μεθοδικά κυρίως κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης, όπως θα δούμε και παρακάτω.

1.4 Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΔΙΕΘΝΩΣ ΣΤΟ Β' ΜΙΣΟ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ.

Το ζήτημα της μνημειακής αποκατάστασης ανέκυψε έντονα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδιαίτερα κατά την αντιμετώπιση του μεγάλου ζητήματος της ανοικοδόμησης της κατεστραμμένης Ευρώπης. Επικράτησε αβίαστα η άποψη της αποκατάστασης της ιστορικής φυσιογνωμίας των μεμονωμένων αρχιτεκτονημάτων, αλλά και των ευρύτερων βομβαρδισμένων τμημάτων των πόλεων, για λόγους κυρίως συναισθηματικούς και ιδεολογικούς.

Η έντονη αυτή δραστηριότητα και τα πρωτόγνωρα προβλήματα, που χρειάστηκε σε πλείστες περιπτώσεις να αντιμετωπιστούν είχαν ως αποτέλεσμα την περαιτέρω ωρίμανση και εμβάθυνση των ιδεών σχετικά με τους τρόπους, τα μέσα και τα όρια των επεμβάσεων στα μνημεία, και την εμφάνιση νέων θεωρητικών προσεγγίσεων, ιδιαίτερα στην Ιταλία, μια χώρα με πλούσια παράδοση στον θεωρητικό προβληματισμό για την αποκατάσταση των μνημείων. Είναι ακριβώς η ιταλική «σχολή» της κριτικής αποκατάστασης (restauro critico) και η θεωρία της συντήρησης (teoría del restauro) του ιταλού τεχνοκριτικού Cesare Brandi, που θα αποτελέσουν τη βάση του Χάρτη της Βενετίας του 1964, του πρώτου πραγματικά διεθνούς (υπό την έννοια της συμμετοχής στην ψήφισή του και χωρών εκτός Ευρώπης) Χάρτη Αποκαταστάσεως Μνημείων και Τόπων, ο οποίος αποτελεί έως σήμερα το κατεξοχήν πλαίσιο αρχών της μνημειακής προστασίας.¹² Η μετά τον Χάρτη της Βενετίας εποχή χαρακτηρίζεται από την περαιτέρω διεθνοποίηση του ζητήματος και, στο τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα, την παγκοσμιοποίησή του.

Από το τέλος της δεκαετίας του 1970, όταν το ζήτημα της μνημειακής προστασίας έχει πλέον εξαπλωθεί παγκοσμίως, διαπιστώνεται ολοένα και περισσότερο ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός των αρχών και των εννοιών του Χάρτη της Βενετίας, ο οποίος πολλές φορές αδυνατεί να καλύψει περιπτώσεις προστασίας μνημείων άλλων πολιτιστικών παραδόσεων. Παράλληλα, η αποτυχία της εφαρμογής των πολεοδομικών οραματισμών του Κινήματος της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής κατά την ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων πόλεων της Ευρώπης μετά τον Πόλεμο και η δημιουργία ενός υποβαθμισμένου, απρόσωπου και αποξενωτικού δομημένου περιβάλλοντος αναδεικνύει ακόμη περισσότερο την ανθρώπινη κλίμακα και τις κοινωνικές, ψυχολογικές και ποιοτικές παραμέτρους της αρχιτεκτονικής του παρελθόντος.¹³ Η Διακήρυξη του Άμστερνταμ το 1975 θεωρεί ως ζωτικής σημασίας τη διατήρηση της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η οποία περιλαμβάνει «όχι μόνο μεμονωμένα κτίρια εξαιρετικής ποιότητας και το άμεσο περιβάλλον τους, αλλά επίσης ολόκληρες πόλεις ή χωριά ιστορικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος». Με τη Σύμβαση της Γρανάδας του 1985 και τη Διεθνή Χάρτα για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων του ICOMOS του 1987, η προστασία των οικιστικών συνόλων συμπληρώνεται και διευρύνεται.¹⁴

Έτσι, οι επεμβάσεις της ολοκληρωμένης προστασίας που πραγματώνονται διαμέσου ευρύτερων χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδιασμών, καθίστανται το κυρίαρχο μέσο για τη διαφύλαξη και ανάδειξη του δομημένου περιβάλλοντος στο τέλος του 20ού και στις αρχές του 21ου αιώνα.

14 10, 11. Μαλλούχου- Tufano Φ., 2016, Προστασία και Διαχείριση Μνημείων: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις

12, 14. Μαλλούχου- Tufano Φ., 2016, Προστασία και Διαχείριση Μνημείων: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις

13. Καραμάνου Ζ., 1997, Αποκατάσταση επανάχρηση κτιρίων και συνόλων: αναβάθμιση προβληματικών οικιστικών περιοχών

1.5 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΟ Β' ΜΙΣΟ ΤΟΥ 20ου ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ.

Κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο την αποκατάσταση των Μνημείων αρχικά της Αθήνας και συγκεκριμένα της Ακρόπολης αναλαμβάνει η Υπηρεσία Αναστηλώσεως Αρχαίων και Ιστορικών Μνημείων, ενώ η μετέπειτα εκτεταμένη δραστηριότητα της και σε Μνημεία ολόκληρης της επικράτειας διαμορφώνει το μνημειακό τοπίο της σύγχρονης Ελλάδας. Ταυτόχρονα, αναπτύσσεται μια εντονότερη δραστηριότητα για την αποκατάσταση ενός πλήθους βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων σε ολόκληρη τη χώρα, μία τάση που είχε ήδη αναφανεί από την περίοδο του Μεσοπολέμου. Το πολυσχίδες και τεράστιο σε όγκο έργο της Υπηρεσίας σφραγίζει τη μεταπολεμική περίοδο έως τη δικτατορία του 1967, διαμορφώνοντας τη σύγχρονη όψη των σπουδαιότερων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της Ελλάδας.

Ωστόσο σε επίπεδο αστικής ανάπτυξης οι μετασχηματισμοί που έγιναν με ταχύ ρυθμό μεταπολεμικά, τόσο στην μορφή όσο και στην οργάνωση των πόλεων, συντέλεσαν αλλά και προκάλεσαν τη δημιουργία υποβαθμισμένων περιοχών. Τα κύρια στοιχεία του συντακτικού της πόλης ήταν ο δρόμος, το οικόπεδο και το κτίσμα χωρίς να σχολιαστεί ιδιαίτερα η κοινωνική διαίρεση σε συνοικίες, ο ρόλος των ειδικών κτηρίων (αγορές, τζαμιά, εκκλησίες κ.λ.π) ή ακόμη η διαίρεση των λειτουργιών. Τα στοιχεία αυτά συντασσόμενα με διαφορετικούς τρόπους και με συγκεκριμένες τυπολογικές διατάξεις, ανάλογα με την θέση τους στην πόλη, τη διαμόρφωση του εδάφους και τον προσανατολισμό διαμόρφωσαν διάφορους τύπους ιστών. Στο μεσοπόλεμο και κυρίως μεταπολεμικά οι ίδιοι αυτοί ιστοί καλούνται να αντέξουν μια οικονομική έκρηξη. Οι συντελεστές και τα ύψη μεγαλώνουν, η πυκνότητα αυξάνεται, οι χρήσεις δέχονται σημαντικές αλλαγές. Αλλάζει, λοιπόν, η μορφή της πόλης, ενώ μένει σταθερή η οικοπεδική διανομή, με ελάχιστες επεμβάσεις. Γενικότερα φαίνονται προσαρμογές στο ορθογωνισμένο οδικό δίκτυο, που επιβάλλεται σαν ορθολογικότερο μοντέλο αστικού σχεδιασμού. Οι αλλαγές όμως συνοδεύονται και με άλλα μοντέλα κοινωνικής πρακτικής, νέους τύπους κτηρίων και φυσικά μια νέα μορφή πόλης. Επαμβάσεις και πρακτικές τέτοιου χαρακτήρα (απαλλωτριώσεις, αστικός αναδασμός, ευθυγραμμίσεις) παρατηρούνται και σε ορισμένα ιστορικά κέντρα προκαλώντας αλλοιώσεις στον χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία τους. Μεταπολεμικά δημιουργήθηκε η αισιοδοξία ότι θα λυθούν όλα τα συσσωρευμένα κοινωνικά-οικονομικά προβλήματα, ώσπου την δεκαετία του 1970 έρχεται ο κορεσμός και η συνειδητοποίηση του αδιεξόδου.¹⁵

Στο σύντομο μεσοδιάστημα πριν τη Δικτατορία του 1967, εκδηλώνονται στην Ελλάδα τα πρώτα σπέρματα μιας άλλης αντιμετώπισης των μνημείων, περισσότερο σύμφωνης προς τις διεθνώς καθιερωμένες αρχές και διαδικασίες, σπέρματα που άμεσα δεν ευδοκιμούν, αλλά θα ριζώσουν στη μεταδικτατορική περίοδο.

Η περίοδος της Μεταπολίτευσης στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από ριζικές αλλαγές σε όλες τις παραμέτρους του ζητήματος της μνημειακής προστασίας. Μετά από επταετή απομόνωση η Ελλάδα αρχίζει να μετέχει στην πληροφόρηση και στα διεθνή δρώμενα γύρω από τα θέματα της προστασίας της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ταυτόχρονα αρχίζει να παρακολουθεί και να μετέχει –ιδιαίτερα μετά την είσοδό της στην Ευρωπαϊκή Ένωση– στις σχετικές ευρωπαϊκές δραστηριότητες, συνυπογράφοντας τα κείμενα αρχών, όπως τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ, τις Ευρωπαϊκές Συμβάσεις της Γρανάδας και της Βαλέντας κ.ά.¹⁶

Στα πλαίσια της γενικότερης συνειδητοποίησης για την ανάγκη προστασίας του Μνημειακού αποθέματος της χώρας, την ταχεία οικονομική ανάπτυξη μέχρι την εκδήλωση της κρίσης το 2008, και της πρωτόγνωρης, σε σχέση με παλαιότερες εποχές, διάθεση οικονομικών πόρων, ιδιαίτερα από το τέλος της δεκαετίας του 1980 με εισροές κεφαλαίων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, οδήγησαν στην ανάπτυξη μιας εξαιρετικά έντονης δραστηριότητας στον τομέα αυτό, σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

1.6 Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Με την ίδρυση της Κρητικής Πολιτείας ξεκινά στο νησί μια οργανωμένη προσπάθεια εκσυγχρονισμού σε όλα τα επίπεδα. Από τις αρχές του 1899, η Κρήτη προσανατολίζεται κυρίως στην επίλυση ζητημάτων που αφορούν την οργάνωση της δημόσιας διοίκησης και την μέριμνα στους τομείς της δημόσιας υγείας και εκπαίδευσης. Στόχος αυτών των ενεργειών, αποτελεί ο εκσυγχρονισμός του νησιού και η βελτίωση της όψης του μπροστά στην προοπτική ένωσης της Κρήτης με την υπόλοιπη Ελλάδα. Ο αντίκτυπος αυτών των ενεργειών στην αρχιτεκτονική και στην πολεοδομία του είναι εμφανής, τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην ύπαιθρο. Χαρακτηριστικά, από τον πρώτο καιρό της Αυτονομίας της, η Κρητική Πολιτεία προχωράει είτε σε καθαιρέσεις είτε σε δραστικές επεμβάσεις επί των ενετικών και οθωμανικών καταλοίπων. Τα φρουριακά συγκροτήματα που περιβάλλουν τις πόλεις φέρνουν μνήμες της κατοχής και επομένως δίνουν την αίσθηση ενός ασφικτικού κλοιού στην πόλη, ο οποίος εμποδίζει την ανάπτυξη των αστικών κέντρων. Παράλληλα πραγματοποιούνται έργα στα τείχη με σκοπό την ανέγερση σημαντικών κτισμάτων όπως η Αγορά των Χανίων και το πρώτο Αρχαιολογικό μουσείο Ηρακλείου.¹⁷

Η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα βρίσκει το νησί σε μία κατάσταση οργασμού, όσον αφορά στην εκτέλεση δημοσίων έργων και το μετασχηματισμό του αστικού τοπίου. Ένα από τα σημαντικότερα θέματα της εποχής, στο πεδίο της αρχιτεκτονικής και της πόλης, είναι η ανάδειξη της σχέσης της Κρήτης με την ιστορία του Ελλαδικού χώρου. Ωστόσο η ανάγκη για ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό, οδηγεί σε νέες επεμβάσεις στα τείχη των πόλεων της Κρήτης αλλοιώνοντας μια για πάντα την μορφή τους. Πιο συγκεκριμένα, διανοίγονται ρήγματα με σκοπό την εξασφάλιση σύνδεσης με την ενδοχώρα και ξεκινάει η δημιουργία υποδομών για την χρήση αυτοκινήτου. Το Ηράκλειο είναι η πόλη στην οποία το φαινόμενο εμφανίζεται πιο έντονο λόγω των γοργών ρυθμών ανάπτυξης. Με το πολεοδομικό σχέδιο του 1936 προωθείται η αύξηση χωρητικότητας εντός των τειχών, όπου συγκεντρώνονται όλες οι κεντρικές λειτουργίες, ενώ ανύπαρκτη είναι η πρόθεση για προστασία των μνημείων. Παράλληλα η διευρυμένη πλέον χρήση του αυτοκινήτου θα επιβάλλει την διάνοιξη μεγάλων λεωφόρων στην περίμετρο των τειχών, με αποτέλεσμα την αφαίρεση μεγάλου τμήματος των εσωτερικών επιχώσεων τους και την απόδοση, στην πόλη, οικοδομήσιμων εκτάσεων. Σημαντικό είναι να αναφερθεί η δράση του ΥΠΑΚ, με πλήθος μελετών, σε όλο το νησί. Ως σύβουλος ο πολεοδόμος και οικονομολόγος Glikson πρότεινε την δημιουργία βορείου και νοτίου οδικού άξονα. Την ίδια περίοδο η αμερικανική εταιρεία Frank E. Basil αναλαμβάνει εκπόνηση μελέτης με σκοπό την ανάπτυξη του τουρισμού. Ωστόσο όλες αυτές οι προσπάθειες αναδιοργάνωσης και σχεδιασμού της πολεοδομίας στην Κρήτη ανακόπτονται, λόγω της Χούντας.

Την περίοδο μετά την Απριλιανή δικτατορία, η επιθυμία για επιστροφή στο παραδοσικό και η ανάγκη επανασύνδεσης με το παρελθόν, μεταφράζονται στον αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό σχεδιασμό του νησιού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της προσπάθειας αποτελούν οι αναστηλώσεις των τειχών στο Ηράκλειο από τον Πάτροκλο Καραντινό, όπως και η μελέτη ανάδειξης της μεσαιωνικής πόλης των Χανίων (1977) στην οποία προτείνεται η επαναφορά του παραδοσιακού αστικού ιστού. Παράλληλα ξεκινά η επανάχρηση και αποκατάσταση σε πλήθος κτηρίων.

Στην αυγή του 21ου αιώνα μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ξεκινούν χρηματοδοτήσεις για την ανέγερση μουσείων και την ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων. Παράλληλα ο τομέας του τουρισμού δίνει τεράστιες προοπτικές για την ανάπτυξη της οικονομίας της Κρήτης, με αποτέλεσμα να κτίζονται όλο και περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες και παραθεριστικές κατοικίες. Ωστόσο η δημιουργία θεσμικού πλαισίου που ευνοούσε τον σχεδιασμό γιγάντιων τουριστικών εγκαταστάσεων σε συνδυασμό με την νομιμοποίηση αυθαιρέτων, θέτουν ζητήματα αλλοίωσης του κρητικού τοπίου. Σταδιακά, φτάνοντας πιο κοντά στο σήμερα, γίνεται εμφανή προσπάθεια εξάλειψης επεμβάσεων τέτοιας κλίμακας, ιδιαίτερα εντός των ιστορικών κέντρων, και προτεραιότητα αποτελεί πλέον η προστασία και διατήρηση τόσο της μορφής όσο και της δομής τους συνολικά.¹⁸

15. Καραμάνου Ζ., 1997, Αποκατάσταση επανάχρηση κτιρίων και συνόλων: αναβάθμιση προβληματικών οικιστικών περιοχών

16. Μαλλούχου- Τούφαο Φ., 2016, Προστασία και Διαχείριση Μνημείων: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις

17, 18. Κωτσάκη Α., 2014, ΚΡΗΤΗ 1913-2013: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ και ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ

Συνοψίζοντας, η Κρήτη ανά τους αιώνες πέρασε από τα χέρια πολλών κατακτητών αφήνοντας έντονα τα σημάδια της κυριαρχίας τους, τόσο με υλική υπόσταση όσο και με την άμεση επιρροή που άσκησαν στον τρόπο ζωής των ντόπιων. Μετά την απελευθέρωση του νησιού οι Κρητικοί προέβησαν σε πράξεις απόταξης των στοιχείων που θύμιζαν τα καθεστώτα υποταγής με στόχο πλέον την αναγέννηση και ανάπτυξη τους. Η συνειδητοποίηση όμως ότι τα στοιχεία αυτά αποτελούν φορείς της ιστορίας τους και επομένως ωφείλουν να διατηρηθούν, ήρθε πολύ αργότερα, όταν η Κρήτη μπήκε σε κοινή τροχιά με τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο και ξεκίνησε μια προσπάθεια διάσωσης και ανάδειξης του μνημειακού αποθέματος κυρίως στα ιστορικά κέντρα του νησιού. Σημείο τομής στην ιστορία και τη μορφολογική ανάπτυξη της Κρήτης αποτέλεσαν δύο συγκυρίες παράλληλα εξελισσόμενες στο νησί, η έντονη και βεβιασμένη προσπάθεια για εκσυγχρονισμό του, συχνά με καταστροφικές σε μεγάλο βαθμό για τον τόπο επεμβάσεις και η μεγάλη εισροή μεταναστών και προσφύγων, εγκαθιστώμενων σε ένα εντελώς απροετοίμαστο «έδαφος» με αποτέλεσμα την απαρχή της άτακτης εξάπλωσης των αστικών κέντρων. Η πρώτη, ανώριμη ωστόσο, προσέγγιση στα μνημεία της Κρήτης διαφαίνεται μετά τη λήξη του Πολέμου, απορρέοντας από την ευρύτερη τάση ανασυγκρότησης του νησιού, μια τάση που όπως ήδη έχει αναφερθεί, διακρίνεται σε ολόκληρη την Ευρώπη, επηρεάζοντας εμφανώς και τον ελλαδικό χώρο. Στο σύντομο διάστημα που προηγήθηκε της Δικτατορίας, στην Κρήτη κάνει την εμφάνισή του έντονα το στοιχείο της τουριστικής ανάπτυξης, η οποία τείνει προς μία άναρχη διεκδίκηση εδαφικού χώρου εντός και εκτός των αστικών ιστών. Οι μοναδικές ίσως διαδικασίες με θετικό πρόσημο που διενεργήθηκαν ήταν σε έργα υποδομής συγκοινωνιακού χαρακτήρα με στόχο την καλύτερη σύνδεση του νησιού με την υπόλοιπη επικράτεια για την εδραίωση του ως πόλο έλξης. Μετά τη Δικτατορία η Κρήτη στρέφει το ενδιαφέρον της στη διατήρηση της μνήμης και της ιστορίας της. Ακολουθεί η προσπάθεια ανασυγκρότησης των στοιχείων που συνθέτουν και αφηγούνται το παρελθόν της, με προσέγγιση πλέον που υποδηλώνει τον σεβασμό και τη συνειδητοποίηση της ιστορικής του αξίας. Αγκάθι ωστόσο εξακολουθεί να αποτελεί η εκρηκτική τουριστική ανάπτυξη που συγκρούεται πολλές φορές τόσο με το φυσικό όσο και με το ανθρωπογενές περιβάλλον του νησιού. Με το πέρασμα στη νέα χιλιετία ολόκληρη η Ελλάδα, συνεπώς και η Κρήτη, ακολουθεί και ασπάζεται πλέον τα ευρωπαϊκά και διεθνή πρότυπα, όχι πάντοτε με συνέπεια. Καλείται να επιλύσει ακόμα πολλά ζητήματα, αρχιτεκτονικού, πολεοδομικού, περιβαλλοντικού περιεχομένου τα οποία θα ισορροπήσουν ακόμα καλύτερα το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον, το μνημείο με τη φύση, το περιβάλλον με τον άνθρωπο.

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΧΑΝΙΩΝ

Η ιστορία της πόλης των Χανιών ξεκινά από την Νεολιθική εποχή (3η-2η χιλιετία π.Χ) και αναδεικνύεται ως σπάνια περίπτωση πόλης με συνεχή κατοίκηση στην ίδια ακριβώς θέση από τα τέλη της περιόδου έως τις μέρες μας.

Ο πρώτος οικισμός εμφανίζεται την πρωτομινωική περίοδο (2.900-1.580 π.Χ.), οπότε και ιδρύεται η μινωική αποκία, η οποία καταστρέφεται από πυρκαγιά το 1450 π.Χ. και ξαναχτίζεται και ακμάζει στην υστερομινωική ΙΙΙ περίοδο (1400-1100 π.Χ.).

Ένα αποτύπωμα σφραγιστικού δακτυλιδιού από τα τέλη του 15ου π.Χ. αιώνα, που βρέθηκε στον λόφο Καστέλι και παρουσιάζει επάνω σε βραχώδες παραλιακό μέτωπο οικιστική εγκατάσταση αποτελεί μια πολύ πειστική απεικόνιση της πόλης κατά την ύστερη μινωική εποχή, μετάβαση του πολιτισμού της Κρήτης ως μέρους του μυκηναϊκού κόσμου.

Κατά τη ρωμαϊκή εποχή η πόλη ευημερεί, όπου και ανακηρύσσεται αυτόνομη πόλη (30 π.Χ.). Ωστόσο δεν έχουν ακόμα βρεθεί αντικείμενα ή αρχιτεκτονικά μέλη, όπως ένας κεντρικός δημόσιος χώρος ή ενιαίο κτήριο, ικανά να μας προσφέρουν μιαν αναπαράσταση της ρωμαϊκής πόλης.¹⁹

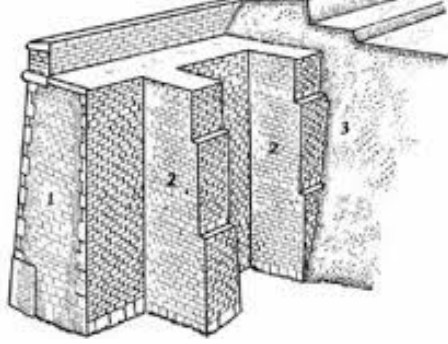
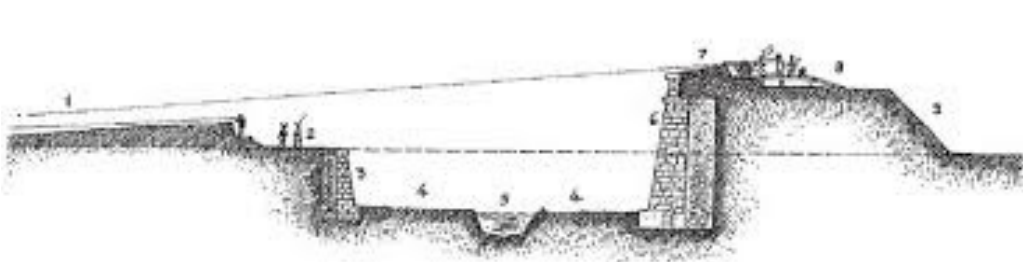
Κατά την πρώτη Βυζαντινή περίοδο (330 μ.Χ. - 823 μ.Χ.) ο λόφος Καστέλι συνεχίζει να έχει την κυρίαρχη θέση στην πόλη. Η πόλη επικεντρώνεται στα παράλια της καθώς αρχίζει να αξιοποιείται το εμπόριο και οι συναλλαγές με άλλες πόλεις. Την περίοδο αυτή χτίζεται και το βυζαντινό τείχος γύρω από το Καστέλι που πλέον αποτελεί μία οχυρωμένη Ακρόπολη. Πρόκειται για μνημειακό συγκρότημα κατασκευασμένο σε πολλές φάσεις, ικανό να μεταφέρει πληροφορίες σχετικές με το επάλληλο της κατοίκησης και την σταθερότητα της παρουσίας του ως οχύρωση και ως μέτωπο.

Το 823 μ.Χ. η πόλη καταλαμβάνεται από τους Σαρακηνούς και ονομάζεται Al Hanin. Διανύοντας μια περίοδο Αραβοκρατίας, διάρκειας περίπου 140 χρόνων, το 961 μ.Χ., η πόλη ανακτάται και πάλι από το Βυζάντιο και μετονομάζεται σε Χανιά.

Με την ανάκτηση της Κρήτης από τον Νικηφόρο Φωκά και την ένταξη της και πάλι στον κορμό της βυζαντινής αυτοκρατορίας, αρχίζει μια νέα περίοδος, η Δεύτερη Βυζαντινή Περίοδος (961-1204 μ.Χ). Τα όρια της πόλης προσδιορίζονται από την οχύρωση της ακρόπολης στο λόφο Καστέλι με ένα περιμετρικό τείχος και ο αρχαίος οικισμός παραμένει σημαντικό στρατιωτικό οχυρό. Το τείχος αυτό είναι και η μόνη απόδειξη για την ύπαρξη της επικείμενης περιόδου, ανάμεσα στην Αραβοκρατία και την Ενετοκρατία που ακολουθεί.

Το 1204, μετά την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τους Σταυροφόρους, η Κρήτη εκχωρείται στον Βονιφάτιο τον Μομφερατικό, ο οποίος την πουλάει στους Ενετούς.²⁰

Οι Ενετοί ανάμεσα στα 1204 και 1211 επιχειρούν να εδραιώσουν την παρουσία τους στην Κρήτη απέναντι στους ντόπιους. Η αμφισβήτηση της εξουσίας των Ενετών, τουλάχιστον στο δυτικό τμήμα της Κρήτης, συνεχίστηκε έως το 1252, οπότε και αποικίστηκε και η περιοχή των Χανιών. Το 1263 η πόλη υποτάσσεται στους Γενουάτες , οι οποίοι την εγκαταλείπουν το 1285 και επιστρέφουν οι Βενετοί αλλάζοντας το όνομα σε La Canea . Κατά τους πρώτους αιώνες της Ενετοκρατίας η πόλη περιοριζόταν στον οχυρωμένο λόφο του Καστελιού.

Εντός του 13ου και στις αρχές του 14ου αιώνα αποκαθίστανται τα Βυζαντινά τείχη και δίδεται το έναυσμα για την δημιουργία ασφαλέστερων δομών στο λιμάνι. Το βυζαντινό τείχος επισκευάζεται σε πολλά σημεία, διατηρώντας το αρχικό του περίγραμμα, ορατό ακόμη έως σήμερα. Στο Καστέλι χτίζεται η μητρόπολη των Ενετών, το παλάτι του Ρετούρη (Διοικητή), και οι κατοικίες των μεγάλων αξιωματούχων, για λόγους ασφαλείας. Σταδιακά η πόλη εξαπλώνεται γύρω από το τείχος και σχηματίζονται οι «εξώβουργοι», συνοικίες των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Κατά το 14ο αιώνα μαρτυρείται η κατασκευή ενός εξωτερικού τείχους, που περιέβαλε το τμήμα της πόλης με τις νέες συνοικίες. Η ιστορική περίοδος που ακολούθησε, σηματοδοτείται κυρίως από τις εξεγέρσεις των Κρητών καθώς και με προβλήματα των Βενετών αποίκων στην Κρήτη. Αυτή η κατάσταση ανάγκαζε τη Βενετία σε μία μόνιμη οικονομική αιμορραγία.

Εν τούτοις, ο μεγαλύτερος κίνδυνος προέρχονταν από τους Οθωμανούς και έτσι από το πρώτο μισό του 16ου αιώνα γίνεται επιτακτική για τη Βενετία η ανάγκη ενίσχυσης της οχύρωσης των πόλεων της Κρήτης, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο αναπόφευκτος κίνδυνος της Τουρκικής επίθεσης. Η κυβέρνηση αναθέτει στον ειδικό για θέματα οχυρώσεων Βερονέζο αρχιτέκτονα και μηχανικό Michele Sanmichele να σχεδιάσει και να κατασκευάσει τις νέες οχυρώσεις. Ο Sanmichele κατά την παραμονή του στην Κρήτη (άνοιξη του 1538 έως και όλο το 1539) σχεδίασε τους νέους οχυρούς περιβόλους για την πρωτεύουσα Candia, το Retimo και την La Canea και κατά τα φαινόμενα, άφησε μεγάλου μεγέθους κληροδότημα ώριμης αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής, μέσω των τμημάτων τειχών που κατασκευάστηκαν εκείνη την περίοδο και σίγουρα μέσω σχεδιαστικών προτάσεων για τα αρχιτεκτονικά μέλη και χώρους των οχυρώσεων, όπως είχε κάνει κατά την προηγούμενη περίοδο στην γενέτειρά του Βερόνα. Στα Χανιά η εξαιρετικά δαπανηρή αυτή διαδικασία εξελίχθηκε αργά και άλλαξε πολλές φορές κατά την υλοποίησή της, ενώ πολλές από τις προτεινόμενες αλλαγές δεν εφαρμόστηκαν ποτέ λόγω κόστους. Τα έργα εκτελέστηκαν με δημόσια δαπάνη και φόρους του τοπικού πληθυσμού καθώς και με πολύ σκληρή αγγαρεία. Το έργο ξεκίνησε το 1538 και λόγω των αλλαγών ουσιαστικά δεν ολοκληρώθηκε ποτέ.

Το νέο τείχος σχεδιασμένο με τις προδιαγραφές του προμαχωνικού συστήματος (fronte bastinato), σχηματίζει ένα ορθογώνιο, παράλληλο προς τα βραχώδη παράλια, ενισχυμένο στις γωνίες από καρδιόσχημους προμαχώνες, που καταλήγει στο λιμενοβραχίονα με το φάρο. Την πόλη περιβάλλει πλατεία τάφρος. Η απόδοση του σχήματος και των συσχετισμών μεταξύ των οικοδομικών τετράγωνων, μας πληροφορεί σχετικά με τον ρόλο που έπαιξαν τα μεγάλα μοναστηριακά συγκροτήματα καθολικών, ειδικά εκείνα του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Φραγκίσκου, ως γεννήτορες των περιοχών κατοικίας, στην ανάπτυξη της πόλης, δηλαδή στην συμπλήρωση των μεταξύ των αρχικών συγκροτήσεων και της περιοχής τειχών, που ακολούθησαν την δική τους γεωμετρία, υπακούοντας στις συνεχώς ανανεούμενες προσεγγίσεις σχετικά με την άμυνα τον 16ο και 17ο αιώνα.²¹

Αυτά είναι και τα τελευταία έργα που σηματοδοτούν το τέλος της Ενετοκρατίας στην πόλη καθώς ακολουθεί η οθωμανική κατάκτηση των Χανιών τον Αύγουστο του 1645. Οι Οθωμανοί εκτόπισαν ολοσχερώς την ανώτατη τάξη των Βενετών και οδήγησαν τους ντόπιους να κατοικήσουν ως επί το πλείστον στα δυτικά της πόλης στην γειτονιά της εκκλησίας των Αγίων Αναργύρων που λειτουργεί ως ορθόδοξος μητροπολιτικός ναός.

Μεγάλο μέρος της πόλης καταστρέφεται και οικοδομείται με την αισθητική της αρχιτεκτονικής των κατακτητών. Την περίοδο αυτή η πόλη παραμένει εγκλωβισμένη μέσα στα τείχη και αναπτύσσεται καθ' ύψος, ενώ με την πάροδο των ετών το βυζαντινό τείχος εξαφανίζεται από τα κτίρια που ακουμπούν πάνω του. Λόγω των επεμβάσεων των Τούρκων, σε πολλά κτήρια οι περισσότεροι δρόμοι μετατρέπονται σε στενά σοκάκια ή αδιέξοδα. Οι καθολικές εκκλησίες μετατρέπονται σε τζαμιά και ανοικοδομούνται νέα τα οποία συμπληρώνουν τις δεδομένες χαράξεις και ιεραρχήσεις, χωρίς να επιφέρουν καμία ιδιαίτερη ανατροπή. Επίσης κατασκευάζονται και δημόσια λουτρά, από τα οποία τρία σώζονται μέχρι σήμερα, όπως και δημόσιες κρήνες, συνδεδεμένες συνήθως με τα τζαμιά, σύμφωνα με τα καθιερωμένα στην μουσουλμανική θρησκεία. Σε γενικές γραμμές οι αλλαγές που επισημαίνονται στον τομέα της αρχιτεκτονικής αφορούν κυρίως στις νέες χρήσεις και το

20 19. Σκουτέλης Ν., *Τα Χανιά των Μινωϊτών, των Βενετών, των Οθωμανών, των Ελλήνων*
20. Ανδριανάκης Μ., 2018, *Οι οχυρώσεις της Κρήτης κατά τη Βενετοκρατία (1204-1669)*

21. Ανδριανάκης Μ., 2018, *Οι οχυρώσεις της Κρήτης κατά τη Βενετοκρατία (1204-1669)*

διαφορετικό τρόπο ζωής των Τούρκων σε σχέση με τους προηγούμενους κατακτητές, ενώ οι παραστάσεις εντός της πόλης δεν αλλάζουν ιδιαίτερα μέχρι και την Επανάσταση του 1821 η οποία προκαλεί ισχυρό κραδασμό στις σχέσεις των δύο λαών. Στην πόλη των Χανίων, όπου έχει συγκεντρωθεί το σύνολο σχεδόν του μουσουλμανικού πληθυσμού της υπαίθρου, οργανώνονται μεγάλες σφαγές του χριστιανικού στοιχείου. Μετά το τέλος της Επανάστασης, η Κρήτη παραχωρείται στον Αιγύπτιο ηγεμόνα Μεχμέτ Αλή έως το 1841, οπότε και επανέρχεται στην τουρκική εξουσία. Στο διάστημα αυτό γίνονται στην Κρήτη πολλά δημόσια έργα. Τότε ανακατασκευάστηκε και ο Φάρος με τη μορφή μιναρέ, επάνω στη βενετσιάνικη βάση στην είσοδο του λιμανιού. Την περίοδο αυτή οι συνθήκες για τους χριστιανούς βελτιώνονται συνεχώς, συχνά, ωστόσο, υπάρχουν προβλήματα καταπίεσης, ενώ η δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους προκαλεί τους κατοίκους του νησιού σε συνεχείς επαναστάσεις προκειμένου να επιτευχθεί ο μόνιμος εθνικός τους στόχος, η ένωση με την Ελλάδα. Το 1878 υπογράφεται η συνθήκη της Χαλέπας. Την εποχή αυτή το Κρητικό ζήτημα έχει πάρει διεθνείς διαστάσεις και αποτελεί ένα από τα σοβαρά προβλήματα στις σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας με έντονη ανάμιξη των “Μεγάλων Δυνάμεων”. Με την ίδρυση της “Κρητικής Πολιτείας” στα 1898 υπό τον Πρίγκιπα Γεώργιο της Ελλάδας, τα Χανιά γνωρίζουν την μεγαλύτερη ακμή στην ιστορία τους, ως πρωτεύουσα της Κρήτης. Μέσα στο ιδιόρρυθμο αυτό κλίμα ωριμάζουν οι προϋποθέσεις για την ένωση με την Ελλάδα.

Αυτή έρχεται την 1η Δεκεμβρίου του 1913 όπου γίνεται και τυπικά η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, με συμβολική ύψωση της ελληνικής σημαίας στο Φρούριο του Φιρκά.

Στα χρόνια της Κρητικής Πολιτείας οι οχυρώσεις απαξιώνονται, καθώς είναι συνδεδεμένες στη συνείδηση των πολιτών με την τουρκική κατοχή. Η παλιά πόλη ασφυκτιά μέσα στα τείχη της, ενώ η νέα συνεχώς εξαπλώνεται και προσελκύει το κεντρο βάρους έξω από την παλιά. Οι παραπάνω λόγοι, σε συνδυασμό με την ανάγκη εκσυγχρονισμού και ενοποίησης της παλιάς με τη νέα πόλη, επιβάλλουν την κατάργηση των οχυρώσεων με διανοίξεις μεγάλων ρηγμάτων για τη συνένωση των δρόμων, καταχώσεις τμημάτων της τάφρου και κατεδαφίσεις άλλων τμημάτων για εκτέλεση έργων.

Το παλιό λιμάνι στις αρχές του 20 αιώνα, φωτογραφικό υλικό Λιμενικού Ταμείου Χανίων

Κατεδαφίζεται η κεντρική πύλη στη νότια πλευρά και οι γειτονικοί επιπρομαχώνες του μεγάλου προμαχώνα Piatto Forma (ο οποίος βρίσκεται κεντρικά των τειχών) ισοπεδώνονται για να επιχωματώσουν την τάφρο και να κτιστεί πάνω της η Δημοτική Αγορά. Λόγω της τεράστιας δαπάνης αλλά και της δυσκολίας επιλέγεται η λύση της μερικής κατεδάφισης.²²

Τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που ακολούθησαν όπως οι Βαλκανικοί πόλεμοι, ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και η Μικρασιατική εκστατεία έβγαλαν την Κρήτη από το κάδρο των τοπικών εδαφικών εχθροπραξιών, αλλά όχι και τη συμβολή της σε προσφορά δυνάμεων οι οποίες αποτέλεσαν το «Σώμα Στρατού Εθνικής Αμύνης». Ο Θλιβερός επίλογος της Μικρασιατικής καταστροφής αποβιβάζει στα Χανιά 17.000 πρόσφυγες οι οποίοι συνέτειναν στην επέκταση της πόλης προς τα νότια και προς τα δυτικά.²³

Ακολουθεί η “μάχη της Κρήτης”, ένα έπος του Β' παγκοσμίου πολέμου, για να βρεθεί η πόλη και πάλι τραυματισμένη από τους βομβαρδισμούς του πολέμου. Οι επιθέσεις των Γερμανών κατάφεραν να δημιουργήσουν τεράστιες καταστροφές σε Σπλάντζια και Καστέλι καθώς στόχευαν εκεί όπου υπήρχαν πολλά δημόσια και ιδιωτικά κτήρια, ενετικής και οθωμανικής αρχιτεκτονικής, καθώς και οι διοικητικές τους έδρες. Τα Χανιά απελευθερώνονται τον Απρίλιο του 1945 ως η τελευταία Ευρωπαϊκή πόλη που βρισκόταν υπό κατοχή .

Έτσι, μετά το πέρας του πολέμου δημιουργείται η ανάγκη μελέτης ρυμοτομικού σχεδίου για την κάλυψη των αναγκών της πόλης. Το 1946 συντάσσεται ένα νέο ρυμοτομικό σχέδιο από τον Δοξιάδη για την παλιά πόλη (Χάρτης Α1), το οποίο εξαφάνιζε τον ιστορικό πολεοδομικό ιστό και προέβλεπε την κατεδάφιση ενός μεγάλου αριθμού από σπίτια και μνημεία με ανασασμό των οικοπέδων που θα προέκυπταν.²⁴ Σε ορισμένα τμήματα της πόλης, όπου εφαρμόστηκε το νέο ρυμοτομικό σχέδιο, οι συνέπειες ήταν καταστροφικές για τη μορφή της. Το 1960 κατεδαφίσθηκαν οι πύλες του Βυζαντινού τείχους στο Καστέλι και κατασκευάστηκαν κτίρια στις Τάφρους, το Παλιό Λιμάνι και τους προμαχώνες.

Οι παραπάνω αρνητικές για την Παλιά Πόλη ενέργειες, είχαν σαν αποτέλεσμα, το 1965 να χαρακτηριστεί το τμήμα των Χανίων που περικλείεται από τις οχυρώσεις «ιστορικό διατηρητέο μνημείο» και έτσι να αρχίζει η προσπάθεια διατήρησης και ανάδειξης του.

Από τη δεκαετία του 1970 η πόλη, ο νομός, καθώς και όλη η Κρήτη, επανήλθαν σε τροχιά προόδου. Η πόλη των Χανίων μετατράπηκε σε τουριστικό προορισμό και αυτό συνέβαλε στην άνθηση της τοπικής οικονομίας και ανάπτυξης, ενώ από το 1993 αρχίζει μια έντονη προσπάθεια διατήρησης και ανάδειξης της από την Αρχαιολογία και το Υπουργείο Πολιτισμού.

Η πόλη έχει να επιδείξει πλήθος αρχαιολογικών ενετικών, αραβικών και εβραϊκών μνημείων καθώς και δείγματα κλασικής αρχιτεκτονικής.

Το παλιό λιμάνι στις αρχές του 20 αιώνα, φωτογραφικό υλικό Λιμενικού Ταμείου Χανίων

22. Κλάδου – Μπλέτσα Α., 2015, *Τα Χανιά: 100 χρόνια από την ένωση στο 2013*

23. Ελληνική Εθνική Γραμμή Α.Ε., 1991, *Ιστορία της Κρήτης*

24. Ανδριανάκης Μ., 2006, *Το έργο των επιστημονικών επιτροπών αναστήλωσης, συντήρησης και ανάδειξης μνημείων*

Τα Χανιά, την δεκαετία του 1960

Στις 17/8/**1960** επί πρωθυπουργίας Κ. Καραμανλή, ξεκινάει η εκπόνηση ενός ξεχωριστού σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης για την Κρήτη και την κατασκευή ξενοδοχείων σε Χανιά, Ρέθυμνο και Ηράκλειο. Πρόκειται για τα επονομαζόμενα ΞΕΝΙΑ. Παράλληλα προτείνεται η κατασκευή τουριστικού περιπτέρου στα Χανιά. Οι εμπλεκόμενοι φορείς είναι οι Δήμοι της Κρήτης, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Κρήτης και το ΤΕΕ Κρήτης. Προκρίνεται η θέση του παλαιού Τελωνείου, πλάι στο Γυαλί Τζαμισί, για το τουριστικό περίπτερο και η θέση επί του δυτικού προμαχώνα για το ξενοδοχείο ΞΕΝΙΑ.

Με το Βασιλικό Διάταγμα 321/11-5-1960(ΦΕΚ 67/Α/20-5-1960), ιδρύεται στο Ηράκλειο παράρτημα του ΤΕΕ, με τίτλο ΤΕΕ Τμήμα Ανατολικής Κρήτης, με αρμοδιότητα στους νομούς Ηρακλείου και Λασιθίου. Το παράρτημα του ΤΕΕ Κρήτης μετονομάζεται σε ΤΕΕ Τμήμα Δυτικής Κρήτης με αρμοδιότητα στους νομούς Χανίων και Ρεθύμνου. Η κίνηση αυτή αποσκοπούσε στην καλύτερη και πιο εστιασμένη διαχείριση των ζητημάτων κάθε νομού.

Το 14/7/**1962** πραγματοποιούνται, παρουσία των τοπικών αρχών, τα εγκαίνια του Μουσείου Χανίων στο ναό του Αγίου Φραγκίσκου, γεγονός που χαρακτηρίζεται ως επίτευγμα των πνευματικών ανθρώπων της πόλης παρόλο που υπήρξαν έντονες αντιπαραθέσεις για τον τρόπο μετασκευής του ενετικού ναού σε μουσείο.

Το **1963** αναλαμβάνει καθήκοντα επιμελητή Αρχαιοτήτων στα Χανιά ο αρχαιολόγος Γιάννης Τζεδάκис, δημοσιοποιώντας άρθρα του για την Παλιά Πόλη και τα προβλήματά της, αλλά και για τις αρχαιότητες και τον τουρισμό, εισηγείται την κήρυξη της Παλιάς Πόλης σε διατηρητέο μνημείο, η οποία και πραγματοποιείται τον Αύγουστο του 1965. Παράλληλα, οι ανασκαφές από την ΚΕ' Εφορεία Αρχαιοτήτων (Ελληνοσυσυηδική ανασκαφή) στο Καστέλι, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα Χανιά είναι η αρχαιότερη κατοικημένη πόλη της Ευρώπης με συνεχή ανθρώπινη παρουσία 5.000 χρόνων.

Τον Απρίλη του **1965** ολοκληρώνεται το ξενοδοχείο ΞΕΝΙΑ και τον Φεβρουάριο του 1966 το Λιμενικό περίπτερο Χανίων του αρχιτέκτονα Πάτροκλου Καραντινο.

Στα Χανιά οι πολεοδόμοι Αντώνης Τρίτσης και Θαλής Αργυρόπουλος εκπονούν, από το **1964**, πολεοδομική μελέτη που προβλέπεται να καλύψει όλα τα προβλήματα της περιοχής, καθώς και μελέτη τουριστικής ανάπτυξης πόλεως και ευρύτερης περιοχής. Πέρα από τον υπολογισμό των αναγκών σε πολεοδομική χρήση επισημαίνεται και η ανάγκη διατήρησης και συντήρησης των μνημείων της Παλιάς Πόλης.

1967-1974 - Τα χρόνια της Δικτατορίας

Στις 21/4/**1967** καταλύεται η δημοκρατία στην Ελλάδα, καθώς ομάδα αξιωματικών εγκαθιδρύει δικτατορία.

Στις 2/8/**1967** η πολεοδομική μελέτη Χανίων παραδίδεται από τον Θ. Αργυρόπουλο και Α. Τρίτση στο Δημοτικό Συμβούλιο. Η διαδικασία υλοποίησης της μελέτης ωστόσο, δεν ολοκληρώνεται λόγω του νέου καθεστώτος.

Στις αρχές του **1970** δημιουργείται άτυπα και λειτουργεί σε παλιά αποθήκη στην οδό Σουρμελή, πίσω από το Λιμενικό περίπτερο το Γραφείο Παλιάς Πόλης, υπό την εποπτεία της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Κρήτης.

Το **1970** κατασκευάζεται το πενταώροφο ξενοδοχείο «Κρήτη», εντός της ανατολικής Τάφρου των τειχών και ο κινηματογράφος «Ρεγγίνα». Στην παραλιακή ζώνη της Παλιάς πόλης ολοκληρώνεται το ξενοδοχείο «Λουκία» και προχωρούν οι εργασίες νέου ξενοδοχείου «Πόρτο Βενετσιάνο», στον ανατολικό μύχο του λιμανιού.

Στις 18/12/**1972** ο αρχιτέκτονας Αναστάσιος Μπλέτσας υποβάλει στο ΤΕΕ/ΤΔΚ τη μελέτη αποκαταστάσεως εξωτερικής πλευράς φρουρίου Φιρκά και τη μελέτη αποκαταστάσεως και διαμόρφωση Τείχους Καστελίου

Με τη συμβολή του Ναυστάθμου Κρήτης, ιδιωτών και του τοπικού Τύπου ιδρύεται το Ναυτικό Μουσείο το οποίο στις 27/5/**1973** εγκαινιάζεται στο πλαίσιο της 32ης επετείου της Μάχης της Κρήτης.

1974-1981 - Τα πρώτα χρόνια μετά τη Δικτατορία

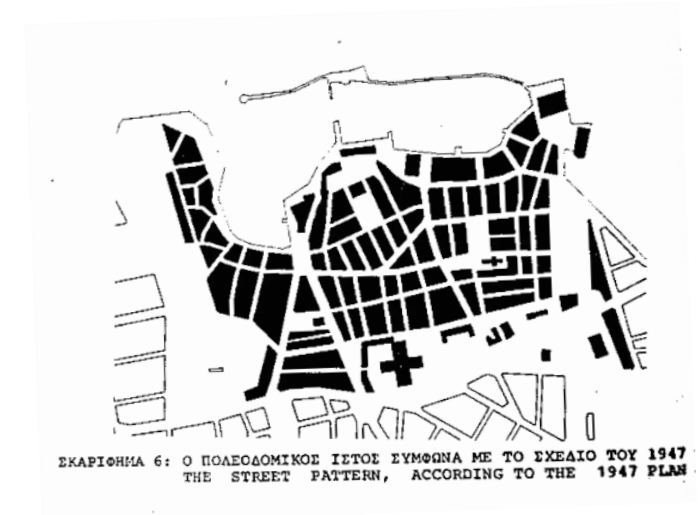
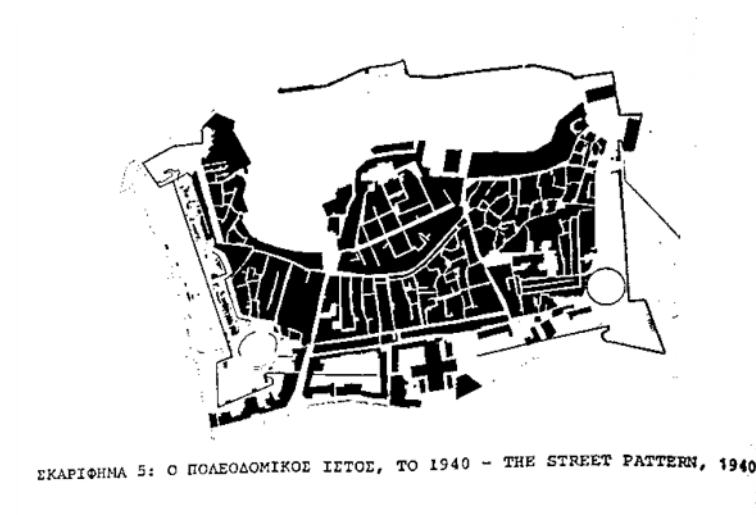
Στις 30/7/ 1976 πραγματοποιείται η ανάθεση της μελέτης προστασίας και ανάδειξης της Παλιάς Πόλης με κτηματοδότηση του ΕΟΤ, σύμφωνα με την οποία βασική υπόθεση τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί πλέον και η διαφύλλαξη των τουριστικών πόρων όπως η Παλιά Πόλη των Χανίων. Στους στόχους και τον γενικό προσανατολισμό της μελέτης Α.Σ. Καλλιγιάς – Α.Γ. Ρωμανός: Μελέτη προστασίας και Ανάδειξης μεσαιωνικής πόλεως Χανίων, σε πρώτη προτεραιότητα τίθεται η πολεοδομική προστασίακαι σε δεύτερη, η βελτίωση των συνθηκών ζωής και η ενεργοποίηση των πόρων ανάπτυξης.		Με το νόμο 545/ΦΕΚ 46Α/17-2-77 ιδρύεται το τεχνολογικό πανεπιστήμιο με την επωνυμία «Πολυτεχνείο Κρήτης».	Τον Ιανουάριο του 1978 υποστηλώνεται ο υποκατάρρευση Μιναρές της Σπλάτζιας και γίνεται ένα πρώτο βήμα για την διάσωση του.	Στις 4/10/ 1978 υπογράφεται η απόφαση ανάθεσης της μελέτης Γενικής Ανάπτυξης της περιοχής Χανίων. Το γενικό συντονισμό αναλαμβάνει ο αρχιτέκτονας, πολεοδόμος Α. Τρίσης. Με το Προεδρικό Διάταγμα Π.Δ.687/ΦΕΚ Δ/28-12-78 καθορίζονται οι νέοι συντελεστές δόμησης στο σχέδιο πόλης (με ισχύ και στην Παλιά Πόλη) οι οποίοι ισχύουν στο εξής.	Οι φυλακές και το Διοικητήριο (Μεραρχία) στην Παλιά Πόλη, στην πλατεία Αγίου Μάρκου στο λόφο Καστελίου περνούν στην ιδιοκτησία του Πολυτεχνείου Κρήτης και συντάσσονται μελέτες για την αποκατάσταση των παλιών κτιρίων.	Πολεοδομικές μεταρρυθμίσεις αρχίζουν το 1979 ενώ συγχρόνως λειτουργούν τα πρώτα ιδιωτικά έργα αποκαταστάσεων της Παλιάς Πόλης. Στα περισσότερα κτίσματα της, διακρίνονται τρεις ιστορικές φάσεις στην εξέλιξή τους: η Ενετική, η Οθωμανική και η Νεοκλασική γι' αυτό αρχικά, τη δεκαετία του 1970 δεν επιχειρήθηκε αποκατάσταση έργων μίας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, αλλά η διατήρηση κατά το δυνατόν των χώρων ως είχαν .	Στα Χανιά οι πολεοδόμοι Αντώνης Τρίσης και Θαλής Αργυρόπουλος εκπονούν, από το 1964 , πολεοδομική μελέτη που προβλέπεται να καλύψει όλα τα προβλήματα της περιοχής, καθώς και μελέτη τουριστικής ανάπτυξης πόλεως και ευρύτερης περιοχής. Πέρα από τον υπολογισμό των αναγκών σε πολεοδομική χρήση επισημαίνεται και η ανάγκη διατήρησης και συντήρησης των μνημείων της Παλιάς Πόλης.	Από 1/1/ 1981 η Ελλάδα καθίσταται πλήρης μέλος της ΕΟΚ. Στις 18/10/81 το ΠΑΣΟΚ αναδεικνύεται σε πρώτο κόμμα και κερδίζει τις εθνικές εκλογές.	Με τον αναπτυξιακό νόμο 1262/82 χαρακτηριστικά διατηρητέα κτίσματα της Παλιάς Πόλης μετατράπηκαν σε μικρά ξενοδοχεία ζωντανεύοντας ιστορικά κελύφη.		Από τις αρχές της δεκαετίας και έπειτα η Παλιά Πόλη αντιμετωπίζεται πλέον ως αδιάσπαστο τμήμα της ιστορίας του τόπου επιδέχτηκε σειρά δράσεων και παρεμβάσεων με στόχο την προστασία και την ανάδειξη των κτισμάτων της. Συγχρόνως συχεχίζονται οι εργασίες συντήρησης των Ενετικών οχυρώσεων και του Βυζαντινού τείχους. Σημαντικό ρόλο σε όλες τις επεμβάσεις έπαιξε το Γραφείο Παλιάς Πόλης και η 28η Εφορεία βυζαντινων Αρχαιοτήτων.	Το 1991 τη χρήση της Ανατολικής Τάφρου ως χώρου αθλοπαίδιών συμπλήρωσε η τοποθέτηση υπαιθρίου θεάτρου στη Νοτιοανατολική γωνία της.	Το 1992 εγκρίνεται το Γενικό Πολεοδομικό σχέδιο Χανίων.	Το 1994 η πόλη εντάχθηκε στο εθνικό πολιτιστικό δίκτυο και το Κέντρο Αρχιτεκτονικής της Μεσογείου (ΚΑΜ) στεγάστηκε στο Μεγάλο Αρσενάλι, η μελέτη επισκευής και επανόχρησης του ξεκίνησε το 1997 και ολοκληρώθηκε το 2002.	Το 1995 δημιουργείται επίσημα το Γραφείο Παλιάς Πόλης με την υπογραφή της Προγραμματικής Σύμβασης.	Οι φορείς της πόλης, με σημαντικότερους την Αρχαιολογική Υπηρεσία, το Γραφείο Παλιάς Πόλης, το Λιμενικό Ταμείο, το ΤΕΕ/ΤΔΚ, το Δήμο Χανίων και το Γραφείο Τειχών πραγματοποιούν μεγάλο αριθμό αποκαταστάσεων σε Μνημεία και έργα υποδομής σε όλη την έκταση της Παλιάς Πόλης. Από το 1994 έως και το 2013 υπογράφονται και ολοκληρώνονται τρία Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ ΚΡΗΤΗΣ), ενώ το ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΕΤΠΑ) και το ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ (ΕΚΤ) αποτελούν τους βασικότερους φορείς χρηματοδότησης για την υλοποίηση των έργων.	Από το 2007 τα περισσότερα έργα που πραγματοποιούνται στην Παλιά Πόλη υπάγονται στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, το ΕΣΠΑ που αφορά την προγραμματική περίοδο 2007-2013, αποτελώντας στην ουσία το πλαίσιο για τον προγραμματισμό των ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών Ταμείων σε εθνικό επίπεδο. Το 2014 υπογράφεται νέα σύμβαση προγραμμάτων ΕΣΠΑ με διάρκεια έως το 2020.
--	--	---	---	---	--	--	---	--	---	--	--	--	--	--	---	---	--

3.1 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΧΑΝΙΩΝ

Η παλιά πόλη των Χανίων αποτελεί ένα ξεχωριστό παράδειγμα σωζόμενης πόλης που εσωκλείει ποικίλα στοιχεία και ίχνη πολλών ιστορικών περιόδων, στοιχεία που της προσδίδουν αυτήν την ιδιαίτερη υπόσταση και μορφή και χρίζουν προστασίας και ανάδειξης. Αυτό είναι κάτι το οποίο γίνεται περισσότερο αντιληπτό περί τα μέσα του 20ου αιώνα, καθώς μέχρι τότε η πόλη δεν αντιμετωπίστηκε με ευαισθησία και αυτό διαφαίνεται από τα νομοθετικά και θεσμικά πλαίσια που την αφορούσαν.

Από το έτος 1923 μέχρι το 1947 η Παλιά πόλη διέπεται από τις διατάξεις του Νομοθετικού Διατάγματος της 17.7.1923 «περί σχεδίων πόλων, κωμών κλπ.», και ειδικότερα τα άρθρα του, που αναφέρονται στους οικισμούς χωρίς συγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο.²⁵ Στο διάστημα αυτό μεγάλο μέρος της παλιάς πόλης υφίσταται σημαντικές καταστροφές από τους βομβαρδισμούς του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά τη λήξη του πολέμου προκύπτει το ζήτημα της στέγασσης και της ανακατασκευής των κατεδαφισμένων κτηρίων, επομένως δρομολογείται μία μελέτη για τον εκπόνηση ρυμοτομικού σχεδίου της πόλης. Με Βασιλικό Διάταγμα (241/30.10.1947) εγκρίνεται το Ρυμοτομικό Σχέδιο της πόλης των Χανίων που περιλαμβάνει και την Παλιά πόλη το οποίο προέβλεπε εξορθολογισμό του οδικού δικτύου με εκτεταμένες διανοίξεις οδών, σύμφωνα με τις σχεδιαστικές αντιλήψεις της εποχής εκείνης. Για την υλοποίηση του εγκεκριμένου ρυμοτομικού, ξεκίνησε να εφαρμόζεται ένα πρόγραμμα αστικού αναδασμού, με αφετηρία περιοχές ερειπωμένες από τους βομβαρδισμούς (Χάρτης Α2). Η εφαρμογή όμως του αστικού αναδασμού αντιμετώπισε πολλά προβλήματα, με αποτέλεσμα να προχωρά με αργά βήματα. ²⁶

Το ρυμοτομικό σχέδιο είχε συνταχθεί αγνοώντας τις πολιτιστικές αξίες και με αδιαφορία για τον παραδοσιακό χαρακτήρα της πόλεως και υποδήλωνε μια τάση καταστροφής των μνημειακών της στοιχείων, καθώς κατεδαφίστηκαν πολλά από τα Αναγεννησιακά κτίσματα της παλιάς πόλης που είχαν γλιτώσει από το βομβαρδισμό του 1941. Η κατεδάφιση προχώρησε παράνομα και σε 11 κτίρια που είχαν κηρυχθεί διατηρητέα με την υπουργική απόφαση του 1941 (ΦΕΚ 227/23.12.1941).

25. Χατζοπούλου - Τζίκα Α., 2000-2003: Πολεοδομικό Δίκαιο

26. Ανδριανάκης Μ., 2011, Η μάχη της Κρήτης και η παλιά πόλη των Χανίων

Η ανακοπή του ρυθμού κατεδαφίσεως των μνημείων της παλιάς πόλης πραγματοποιείται το 1965, με την Απόφαση Υπουργού Προεδρίας [6478/26.7.1965 (ΦΕΚ Β' 523/16.8.1965)], με την οποία κηρύσσεται «ολόκληρο το εντός των τειχών της πόλεως Χανίων μετά του χώρου της τάφρου και των λιμενικών εγκαταστάσεων συγκροτήματος οικοδομικών τετραγώνων ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου». Στο σημείο αυτό, με το Ρυμοτομικό Σχέδιο του 1946 να παραμένει σε ισχύ και την Κήρυξη του 1965, δημιουργούνται έντονες αντιθέσεις και συγκρούσεις αρμοδιοτήτων δύο φορέων που είναι υπεύθυνοι για τις εξελίξεις στην Παλιά πόλη. Πρόκειται για τις τεχνικές υπηρεσίες του Νομού που ακολουθούν το Ρυμοτομικό Σχέδιο του 1946 ως προς τις κατεδαφίσεις και ανοικοδομίσεις πάνω στη νέα ρυμοτομία και την Αρχαιολογική Υπηρεσία που αντιστέκεται σε οποιαδήποτε πράξη ασυμβίβαστη και καταστρεπτική για την Παλιά πόλη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την νέκρωση κάθε εξέλιξης και το θάνατο της Παλιάς πόλης για αρκετά χρόνια. Μια σημαντική προσπάθεια για την αναζωογόνηση της παλιάς πόλης αποτελεί η μελέτη των Θ. Αργυρόπουλου και Α. Τρίτση, η οποία ολοκληρώνεται το 1967 και θέτει ορθότερες κατευθύνσεις ως προς την αποκατάσταση και διατήρηση της Π.Π., μελέτη η οποία, όπως θα δουμε παρακάτω, δεν θεσμοθετείται ποτέ. Στα χρόνια της δικτατορίας που ακολούθησαν οι ενέργειες που πραγματοποιούνται στην Παλιά Πόλη είναι ελάχιστες, σποραδικές και βασίζονται κυρίως σε πρωτοβουλίες μιας μικρής ομάδας αρχιτεκτόνων και αρχαιολόγων που προσπαθούν να διασώσουν κάποια σημαντικά τμήματα της παλιάς πόλης. Μια δεκαετία αργότερα, το 1977, παρουσιάζεται η «Γενική Μελέτη Προστασίας και Ανάδειξης Παλαιάς Πόλης Χανίων», που εκπονήθηκε από τα γραφεία Α. Καλλιγά και Α. Ρωμανού, η οποία το 1994 επικαιροποιείται με κάποιες τροποποιήσεις , αλλά δεν θεσμοθετείται ποτέ. (Χάρτης Α3)

Παράλληλα, μέχρι το 1978 ακολουθούν τροποποιήσεις, αναθεωρήσεις και συμπληρώσεις των όρων και περιορισμών δόμησης του Ρυμοτομικού σχεδίου του 1946 (Χάρτης Α4) όπου και καθορίζονται οι τομείς και οι όροι δόμησης που ισχύουν μέχρι σήμερα για την εντός εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου περιοχή της Παλιάς πόλης, (ΠΔ 21.11.1978, ΦΕΚ 687-Δ-1978) – (ΠΔ 19.10.78, ΦΕΚ 594Δ/13.11.78), ενώ το 1988 με Υπουργική Απόφαση εγκρίνεται το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δήμου Χανίων και λοιπών Δήμων του Νομού το οποίο περιλαμβάνει ειδικό κεφάλαιο για την Π.Π. (Χάρτης Α5) Το ΓΠΣ προβλέπει την προστασία αρχιτεκτονικών συνόλων ιστορικής και παραδοσιακής κληρονομιάς με τη σύνταξη μελέτης διάσωσης και ανάδειξης της Παλιάς Πόλης, και τη σύνταξη μελέτης επισήμανσης και κήρυξης διατηρητέων κτιρίων. Το ΓΠΣ τροποποιείται δύο φορές, μία φορά το 1993 και ακόμη μια το 1994, όπου είναι και η τελική μέχρι σήμερα. Κατά την πάροδο 20 και πλέον ετών από τη θεσμοθέτηση του ΓΠΣ, πολλές από τις προτάσεις του ΓΠΣ, εξακολουθούν να μην έχουν υλοποιηθεί, παρόλο που κρίνονται σημαντικές για την πολεοδομική οργάνωση της περιοχής μελέτης.

Επόμενο σημαντικό βήμα για την εξέλιξη της Παλιάς Πόλης είναι, τον Ιούνιο του 1995, η υπογραφή της Προγραμματικής Σύμβασης για την Παλιά Πόλη Χανίων, εικοσαετούς διάρκειας μεταξύ ΔΗΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ, Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., ΥΠ.ΠΟ., ΤΑΠΑ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ και ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΧΑΝΙΩΝ, με την οποία καθορίζεται ένα μακροχρόνιο ολοκληρωμένο πρόγραμμα οργανωμένης αντιμετώπισης των προβλημάτων της Παλιάς Πόλης Χανίων και δημιουργία και στελέχωση του Γραφείου Παλιάς Πόλης.²⁷

Με τη στήριξη του Γραφείου Παλιάς πόλης, αξιοποιείται το 1997, η επικαιροποιημένη μελέτη των Α. Καλλιγά - Α.Ρωμανού, για την έκδοση της Κανονιστικής Απόφασης του δημοτικού συμβουλίου Δήμου Χανίων (αρ. 566/29-09-1997) με την οποία εγκρίνονται οι ζώνες επιτρεπόμενων χρήσεων γης της μελέτης. Σήμερα, αν και δεν έχει εκδοθεί το απαιτούμενο ΠΔ/μα, η Κανονιστική Απόφαση 566/1977 χρησιμοποιείται συμβουλευτικά από τις αρμόδιες υπηρεσίες, συγκεκριμένα από την Πολεοδομία Χανίων και το Γραφείο Παλαιάς Πόλης.

Μέχρι και το 2011 η προστασία και ανάδειξη της Παλιάς Πόλης βασίζεται κυρίως στην Κήρυξη του 1965, η οποία πλέον δεν αποτελεί επαρκές και ακριβές εργαλείο ορισμού κατευθύνσεων, επομένως το ΥΠΠΟΤ κηρύσσει ως αρχαιολογικό χώρο ένα εκτεταμένο τμήμα της πόλης των Χανίων «για λόγους προστασίας, έρευνας και ανάδειξης των σημαντικών αρχαιοτήτων όλων των εποχών που καταδεικνύουν τη συνεχή κατοίκηση της πόλης» (Απόφ.ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/85418/3811, ΦΕΚ 241/ΑΑΠ/2011). Εντός της ευρείας αυτής περιοχής, που ενσωματώνει και την Παλιά Πόλη, ασκείται υποχρεωτικός ανασκαφικός έλεγχος στο πλαίσιο έκδοσης οικοδομικών αδειών.

Στη συνέχεια, το 2012, το ΥΠΠΟΤ οριοθετεί Ζώνες Α' και Β' προστασίας του αρχαιολογικού χώρου της πόλης των Χανίων (Απόφ. ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ47/67503/2099, ΦΕΚ97/ΑΑΠ/2012). Ως Ζώνη Α' απολύτου προστασίας ορίζονται οι Ενετικές Οχυρώσεις με τις τάφρους τους, ενώ η υπόλοιπη έκταση της Παλαιάς Πόλης ορίζεται ως Ζώνη Β', η οποία διακρίνεται σε επιμέρους ζώνες (Β1-Β2-Β3). (Χάρτης Α6)

Επιτρεπόμενες Χρήσεις Γης εντός της Μεσαιωνικής Πόλης Χανίων			
Ζώνη Οχυρώσεων	Ζώνη Αρχαιολογικού Πάρκου	Ζώνη Μεικτών Χρήσεων	Ζώνες Αμιγούς Κατοικίας
• Χρήσεις περιπάτου και απισκέψεων σε σχεδιασμένες διαδρομές	• Χρήσεις περιπάτου και επισκέψεων σε σχεδιασμένες διαδρομές	• Κατοικία	• Κατοικία
• Χώροι στάσεις και αναψυχής ήπιας μορφής με εξοπλισμό και εγκαταστάσεις ελαφρών-μη μόνιμων- κατασκευών	• Χώροι στάσεις και αναψυχής ήπιας μορφής με εξοπλισμό και εγκαταστάσεις ελαφρών κατασκευών	• Ξενοδοχεία μέχρι 50 κλινών και ξενώνες	• Ξενώνες μικρού δυναμικού περίπου 30 κλινών
• Αρχαιολογικές ανασκαφές ή εργασίες συντήρησης ή αναστήλωσης μνημείων	• Αρχαιολογικές ανασκαφές ή εργασίες συντήρησης ή αναστήλωσης μνημείων	• Εμπορικά καταστήματα με εξαίρεση τις υπεραγορές και τα πολυκαταστήματα	• Παιδικές χαρές ζώνες πρασίνου
• Αθλοπαιδιές χωρίς μόνιμες κερκίδες ή άλλες εγκαταστάσεις	• Χρήσεις πολιτιστικές (μουσεία)	• Γραφεία, τράπεζες, ασφαλείες, κοινωφελείς οργανισμοί	• Κτίρια κοινωνικής πρόνοιας
• Χρήσεις πολιτιστιές δηλ. θεαμάτων ή ακροαμάτων χωρίς μόνιμες εγκαταστάσεις	• Καταστήματα και επιχειρήσεις υγειονομικού ενδιαφέροντος για τα οποία απαιτείται άδεια λειτουργίας απαιτείται άδεια λειτουργίας από το Δήμο Χανίων, με εξαίρεση τις υπεραγορές και τα πολυκαταστήματα τροφίμων	• Κτίρια εκπαίδευσης	• Κτίρια εκπαίδευσης
• Στάθμευση αυτοκινήτων σε συγκεκριμένες θέσεις που καθορίζονται στο Σχέδιο Χρήσεων	• Παιδικές χαρές ζώνες πρασίνου	• Θρησκευτικοί χώροι	• Αθλητικές εγκαταστάσεις μικρής κλίμακας
		• Κτίρια κοινωνικής πρόνοιας	• Θρησκευτικοί χώροι
		• Επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης	• Κατ' εξαίρεση επιτρέπονται καταστήματα που εξυπηρετούν ανάγκες των κατοίκων της περιοχής (π.χ. φαρμακείο, χαρτοπωλείο, ψιλικάτζίδικο) και καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος για τα οποία απαιτείται άδεια λειτουργίας από το Δήμο Χανίων
		• Αθλητικές εγκαταστάσεις μικρής κλίμακας	
		• Κτίρια-γήπεδα στάθμευσης	

Τελικά οι Υπουργικές Αποφάσεις (Υ.Α.) του 2011 [ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/85418/3811/29-7-2011] και του 2012 [ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/67503/2099 π.ε./23-3-2012] αντικαθιστούν την κήρυξη του 1965 για τη «Μεσαιωνική» πόλη των Χανίων ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, καθώς θέτουν σαφέστερα όρια και κατευθύνσεις προστασίας σύμφωνα με την αξιολόγηση κάθε περιοχής της Παλιάς Πόλης ξεχωριστά. Κλείνοντας την παρουσίαση του θεσμικού πλαισίου για την Παλιά Πόλη, αναφέρουμε τον καθορισμό της χερσαίας ζώνης λιμένος Χανίων, το μεγαλύτερο τμήμα της οποίας αντιστοιχεί στο πα Παλαιάς Πόλης (ΦΕΚ 430/Β/1968)23.

Ανακεφαλαιώνοντας, σήμερα στην Παλιά Πόλη ισχύουν τα εξής:

- Εξακολουθεί να βρίσκεται σε ισχύ το ρυμοτομικό του 1946, το οποίο έχει μεγάλες διαφορές με τον υφιστάμενο πολεοδομικό ιστό, και δεν εφαρμόζεται. Το Γραφείο Παλιάς Πόλης είχε προχωρήσει σε διαδικασίες πρότασης τροποποίησης του, η οποία πρόταση είχε ολοκληρωθεί και είχε σταλεί στο ΥΠΠΟΤ και το ΥΠΕΧΩΔΕ. Ωστόσο, από αυτές τις υπηρεσίες δεν προχώρησε διότι για να υπάρξει τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου χρειάζεται να διατηρηθούν οι επιφάνειες σε κοινόχρηστους χώρους που προτεινόνταν στο ρυμοτομικό του 1946, κάτι ανέφικτο διότι θα έπρεπε να υπάρξει εκτεταμένη δραστηριότητα κατεδαφίσεων. Εν τέλει λύση ήρθαν να δώσουν οι Κηρύξεις του 2011 και 2012 όπου ορίστηκε η Παλιά Πόλη ως αρχαιολογικός χώρος και ορίστηκαν Ζώνες προστασίας. Ήταν ο μόνος τρόπος να παρακαμφθεί το θέμα του ρυμοτομικού. 28
- Οι χρήσεις γης του εγκεκριμένου ΓΠΣ 1988 αποτελούν μόνον κατεύθυνση και δεν έχουν θεσμική ισχύ. Η αναθεωρημένη μελέτη Ρωμανού-Καλλιγά 1994, η οποία πρότεινε διαφορετικές χρήσεις από αυτές του ΓΠΣ, δεν έχει θεσμοθετηθεί διότι ως μελέτη έχει τη μορφή ενός master plan που έκανε προτάσεις και υποδείξεις χωρίς όμως νομοθετική υπόσταση. Οι χρήσεις γης που πρότεινε θα μπορούσαν μόνο να συμπεριληφθούν σε ένα τροποποιημένο ρυμοτομικό σχέδιο κάτι το οποίο, όπως αναφέραμε δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί. Με βάση τις χρήσεις γης της αναθεωρημένης μελέτης Ρωμανού-Καλλιγά 1994 που εγκρίθηκαν με την Κανονιστική Απόφαση του Δήμου Χανίων, το αρμόδιο Γραφείο Παλιάς Πόλης χορηγεί βεβαιώσεις για άδεια λειτουργίας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος. Οι λοιπές χρήσεις γης που εγκρίθηκαν με την Κανονιστική Απόφαση του Δήμου Χανίων του 1997, δεν έχουν θεσμική ισχύ. Το 2017, με βάση το νέο Προεδρικό Διάταγμα, έγινε εκ νέου μία επεξεργασία των χρήσεων γης με στόχο την ενσωμάτωση τους στο νέο ΓΠΣ, το οποίο βρίσκεται ακόμα σε αναμονή.
- Με την απόφαση του ΥΠΠΟΤ το 2012 καθορίσθηκε ζώνη απολύτου προστασίας Α, με αναφορά σε επιτρεπόμενες δραστηριότητες, και ζώνη προστασίας Β, χωρίς να τεθούν περιορισμοί χρήσεων.
- Υπάρχει ανάγκη καθορισμού χρήσεων γης, με σκοπό την προστασία της κατοικίας από μη συμβατές χρήσεις που τείνουν να την εκτοπίσουν.
- Απαιτείται επανεξέταση των εκτεταμένων απαλλοτριώσεων στη περίμετρο της Παλιάς πόλης και κατάργηση του αστικού αναδασμού.
- Ισχύουν οι όροι δόμησης του Τομέα Ι της πόλης (ΦΕΚ 687/Δ/1978).

ΖΩΝΕΣ ΑΠΟΛΥΤΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Ως Ζώνη Α' απολύτου προστασίας ορίσθηκαν οι Ενετικές Οχυρώσεις με τις τάφρους τους, ενώ η υπόλοιπη έκταση της Παλαιάς Πόλης ορίσθηκε ως Ζώνη Β'. Διακρίνεται σε επιμέρους ζώνες, ως εξής:

- Ζώνη Β1:** ο Λόφος Καστέλλι που περικλείεται από την ελληνιστική και βυζαντινή οχύρωση.
- Ζώνη Β2:** το αντιτείχισμα με τα νεώτερα κτίσματα, 16 κτίσματα συνολικά, τα οποία βρίσκονται στην περίμετρο της παλαιάς πόλης, εντός της ζώνης Α, από την οποία εξαιρούνται (ενδεικτικά: το Β2-8 είναι η Δημοτική Αγορά Χανίων, το Β2-9 κτίριο γυμνασίου, το Β2-11 Ωδείο, κ.λπ.).
- Ζώνη Β3:** η εντός της ενετικής οχύρωσης ενετική πόλη

Εντός της Ζώνης Α΄ επιτρέπονται μόνον:

- α) οι εργασίες αποκατάστασης του αρχικού επιπέδου των τάφρων, όπου αυτό έχει αλλοιωθεί, β) η απομάκρυνση όλων των νεωτερικών κατασκευών,
- γ) οι φυτεύσεις και λοιπές εργασίες ανάδειξης των τάφρων και οχυρώσεων και
- δ) η διέλευση υπογείων δικτύων Κοινής Ωφέλειας.

Για τη Ζώνη Β΄ δεν προβλέπεται κάποιος ιδιαίτερος περιορισμός ως προς τις επιτρεπόμενες χρήσεις ή δραστηριότητες (προγραμματίζεται να καθορισθούν μελλοντικά, σε επόμενο στάδιο).

ΟΡΟΙ ΔΟΜΗΣΗΣ ΤΟΜΕΑ Ι (ΦΕΚ 687/Δ/1978)

- ΣΔ = 1,4
- αριθμός ορόφων = 3
- ύψος κατά ΓΟΚ (+ 1,5μ. Σε περίπτωση κατασκευής στέγης)

Από τη σύγκριση της Υπουργικής Απόφασης (ΥΑ) 2012 με την Κανονιστική Απόφαση (ΚΑ) 1997, διαπιστώνεται ότι η Ζώνη Α' απολύτου προστασίας της ΥΑ, βρίσκεται στη θέση της Ζώνης Οχυρώσεων της ΚΑ. Οι δε περιορισμοί που θεσμοθετήθηκαν από την ΥΑ για τη Ζώνη Α' , είναι αυστηρότεροι της ΚΑ για τη Ζώνη Οχυρώσεων και κατισχύουν αυτής.

Μέχρι και τη δεκαετία του 1950, τα Χανιά, όπως και ολόκληρη η Κρήτη, βιώνουν ένα εξαιρετικά ασταθές και συνεχώς μεταβλητό πολιτικό καθεστώς. Από την Ενετοκρατία στην Οθωμανική κυριαρχία, αμέσως μετά στην ίδρυση της Κρητικής Πολιτείας και την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, για να τεθεί το 1941 το νησί υπό Γερμανική κυριαρχία. Μέσα στα πλαίσια συνεχών κατακτήσεων, ιδιαίτερα από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και μετά, η Κρήτη χάνει την επαφή της και αποσυνδέεται από τις διεθνείς και ευρωπαϊκές εξελίξεις με σημαντικό αντίκτυπο στη μετέπειτα διαχείριση του ιστορικού της παρελθόντος και των μνημείων που το μαρτυρούν. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, στα Χανιά γίνεται μια προσπάθεια ανασύνταξης της πόλης με λαθεμένη ωστόσο διαχείριση και προσέγγιση (ρυμοτομικό- αστικός αναδασμός 1946-1947 στην Παλιά Πόλη), η οποία μέσα στην επόμενη 20ετία σταδιακά εξασθενεί. Τότε έχουμε και την πρώτη ολοκληρωμένη μελέτη των αρχιτεκτόνων –πολεοδόμων Θαλή Αργυρόπουλο και Αντώνη Τρίτση για την πόλη των Χανίων και τον οικισμό της Σούδας και της περιοχής του λιμανιού, η οποία με μεγαλύτερη συνειδητοποίηση και συνέπεια ως προς την ιδιαιτερότητα της περιοχής μελέτης, θέτει τις πρώτες βάσεις για ευνοϊκότερη αντιμετώπιση και ειδικότερα όσων αφορά στο τμήμα της Παλιάς Πόλης Χανίων που εξετάζουμε εδώ. Στις 21 Σεπτεμβρίου 1964 πραγματοποιείται σύμπραξη Σύμβασης μεταξύ του Υπουργείου Συντονισμού και των μελετητών και η πολεοδομική μελέτη ανάπτυξης των Χανίων ολοκληρώνεται και καταθέεται το 1967, χωρίς όμως να υλοποιείται ποτέ.

Στο ειδικό κεφάλαιο της μελέτης για την Παλιά Πόλη, αρχικά τονίζεται η ιδιαίτερη καλλιτεχνική και ιστορική σημασία της Παλιάς Πόλης και η δυνατότητα να αποτελέσει σοβαρό τουριστικό πόλο της περιοχής. Συγκεκριμένα οι μελετητές συμπεραίνουν, ότι «αυτή η διπλή υπόσταση της Παλιάς Πόλης σαν ιστορικό – καλλιτεχνικό μνημείο και τουριστικός πόλος καθιστά απαραίτητη τη διατήρηση της». Κατόπιν, γίνεται αναφορά στον κίνδυνο αλλοιώσης του χαρακτήρα και της φυσιογνωμίας της από τις διάφορες επεμβάσεις και προτάσεις που έγιναν, όπως η συστηματική οικοπεδοποίηση του Τείχους (έχουν κτιστεί με κατεδάφιση του τείχους η Δημοτική Αγορά, δύο σχολεία, το Ωδείο, η αίθουσα Χρυσόστομος και το τουριστικό ξενοδοχείο «Ξενία»), η ριζική κατεδάφιση της πόλης σε όλη της την έκταση με την εφαρμογή του ρυμοτομικού σχεδίου του 1946 και η καταπάτηση της τάφρου από ιδιώτες. Μετά από καταγραφή και αξιολόγηση των συνθηκών που επικρατούν στο εντός των τειχών τμήμα της πόλης, η μελέτη προχωράει σε προτάσεις όχι μόνο σχετικές με το μνημειακό απόθεμα και την ανάδειξη του, αλλά και πάνω στο κομμάτι των χρήσεων γης, των λειτουργιών και του κυκλοφοριακού.

Συνοπτικά, προτείνονται τα παρακάτω:

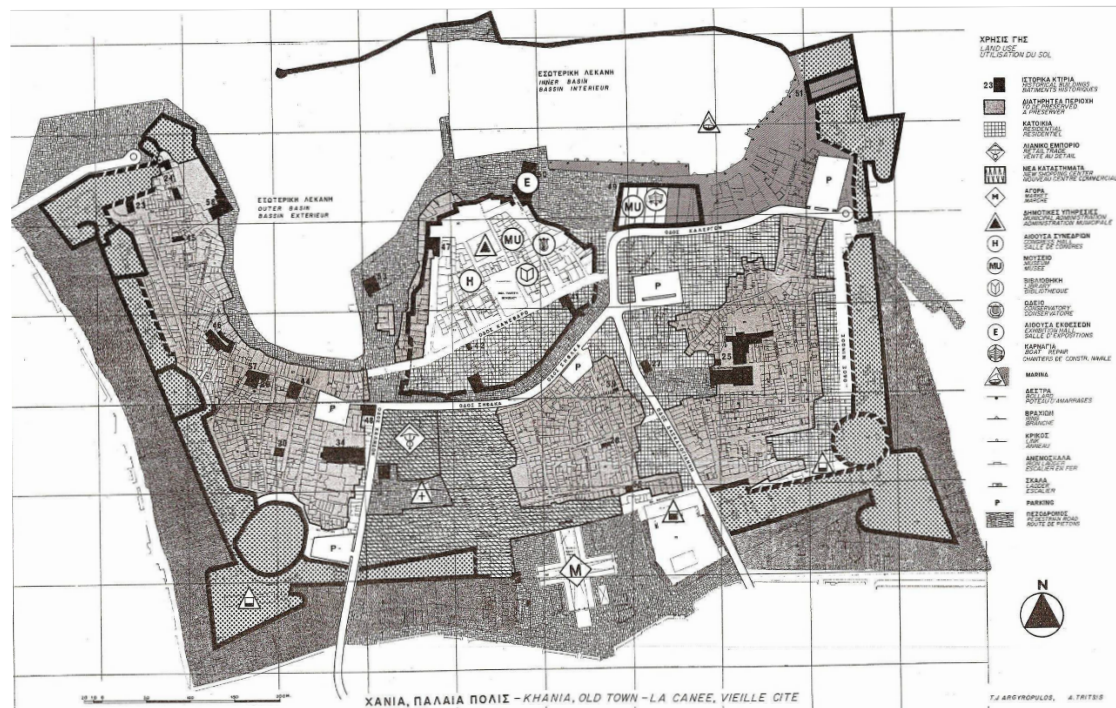
1. Η αποκάλυψη του τείχους και της τάφρου στο μεγαλύτερο τμήμα τους και αποκατάσταση της αρχικής μορφής.
2. Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής μορφής του παλιού λιμανιού και χρήση του σαν χώρου γενικά τουριστικού, με πρόβλεψη για δημιουργία «μαρίνας, ναυτικών μουσείων και άλλων χώρων.
3. Η μεταφορά των Δημοτικών Υπηρεσιών της πόλης στα υφιστάμενα κτίρια του λόφου Καστελίου, μαζί με την δημιουργία συναφών χώρων πνευματικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων (εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι τα σημαντικότερα κτίρια του Καστελλίου πέρασαν στην ιδιοκτησία του Πολυτεχνείου Κρήτης το 1979 και στέγαζαν λειτουργίες του Πολυτεχνείου μέχρι και το 2014).
4. Η κατασκευή συγκροτήματος νέων καταστημάτων στη Ν/Δ περιοχή της Παλιάς Πόλης.
5. Η διατήρηση των συνοικιών Σπλάτζιας και Τοπανά σαν συνόλων καλλιτεχνικού και ιστορικού ενδιαφέροντος.
6. Η μνημειακή διατήρηση πολλών κτισμάτων, που θα χρησιμεύσουν σαν ξενοδοχεία, μουσεία και χώροι πνευματικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.
7. Ο περιορισμός της κυκλοφορίας των οχημάτων μόνο στις οδούς Χάληδων, Σήφακα, Δασκαλογιάννη και δημιουργία πέντε χώρων σταθμεύσεως σε κατάλληλες θέσεις.

Παράλληλα, οι μελετητές αναγνωρίζουν τη μορφολογική ασυμβατότητα κάποιων κτισμάτων εντός της Παλιάς Πόλης και θεωρούν απαραίτητη την απομάκρυνση και κατεδάφιση τους. Αυτά είναι, το Τελωνείο, τα γραφεία του Λιμεναρχείου, το ξενοδοχείο «ΞΕΝΙΑ» και το τουριστικό περίπτερο δίπλα στο Τούρκικο Τζαμί (Γυαλί Τζαμιάς). Όσον αφορά στην εγκατάσταση πνευματικών και καλλιτεχνικών χρήσεων τα μνημεία όπως το Μεγάλο Αρσενάλι, το Γυαλί Τζαμιάς, τα Ενετικά Τείχη και το Μοναστήρι Santa Maria Dei Moracoli κρίνονται καταλληλότερα για τη στέγασή τους, ενώ ολόκληρη η περιοχή του λόφου Καστελίου διατηρείται σαν χώρος κυκλοφορίας πεζών.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το κείμενο της μελέτης που αναφέρεται στην εφαρμογή του προγράμματος, το οποίο και παρατίθεται αυτούσιο:

« Το προτεινόμενο σχέδιο για την Παλιά Πόλη πρέπει να αντικαταστήσει το σημερινό σχέδιο πόλεως. Η ρυμοτομία της Πόλεως, εκτός των προτεινόμενων μικρών αλλαγών, θα παραμείνει όπως είναι. Η κατασκευή νέων κτιρίων μέσα στην Παλιά Πόλη ή η αναμόρφωη παλαιών δεν θα βασίζεται απλώς σε όρους δομήσεως αλλά θα ελέγχεται από αρμόδιο γραφείο. Βασική επιδίωξη είναι η διατήρηση κατά το δυνατό της όψεως των παλαιών κτισμάτων της πόλεως. Κτίρια που έχουν κτιστεί τελευταία και συμβάλλουν στην αλλοίωση και στην καταστροφή του χαρακτήρος της Παλαιάς Πόλεως χαρακτηρίζονται ως κατεδαφιστέα. Είναι ευνόητο ότι το νέο σχέδιο δεν θα αρχίσει από κατεδαφίσεις. Η απομάκρυνση των κτιρίων αυτών θα γίνεται σταδιακώς μέσα στην εικοσαετία του προγράμματος και εφόσον πρώτα αντικαθίστανται λειτουργικά από άλλα. Οι κατεδαφίσεις αυτές θεωρούνται απαραίτητες για την ολοκλήρωση του σχεδίου αποκαταστάσεως της παλιάς πόλης.»

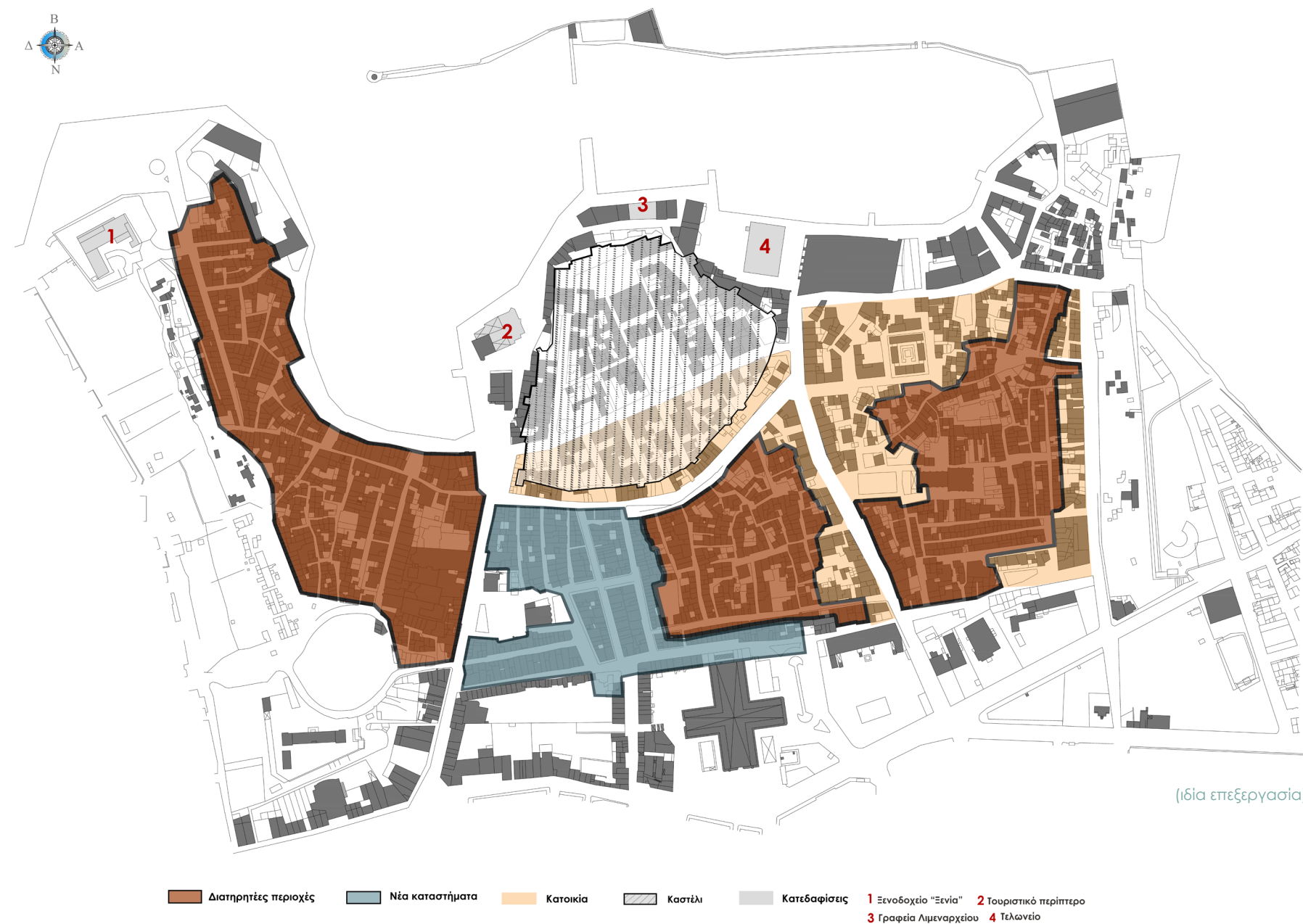
Από τα κτίρια που χαρακτηρίστηκαν από το πρόγραμμα ως κατεδαφιστέα έχουν κατεδαφιστεί τα παραπάνω πλην του παλιού Τελωνείου που όπως θα δούμε στη συνέχεια αποκαταστάθηκε και χρησιμοποιείται πλέον ως θέατρο και συνεδριακό κέντρο.

Χάρτης Α6, Πολεοδομική μελέτη Θ.Αργυρόπουλου-Α.Τρίτση (1964-1967) Σχέδιο 46/ προτεινόμενες Χρήσεις

Καταλήγοντας, η μελέτη Θ. Αργυρόπουλου και Α. Τρίτση ασχολείται με ολόκληρη την πόλη των Χανίων, του λιμανιού και την πόλη της Σούδας. Μέρος της μελέτης αποτελεί και ο πυρήνας αυτών, που είναι η Παλιά Πόλη Χανίων, στον οποίο εστιάζει, αναπτύσσοντας μια ολοκληρωμένη ανάλυση και θέτοντας καίριες προτάσεις για τη διατήρηση και ανάπτυξη της. Πολύ σωστά αναγνωρίζει την ιδιαίτερη και πολύμορφη σημασία της για την ανάπτυξη ευρύτερα της πόλης και των προβλημάτων, λαθών και κινδύνων στους οποίους είχε εκτεθεί. Χαρακτηριστικά κάνει λόγο για το καταστροφικό ρυμοτομικό σχέδιο του 1946, η εφαρμογή του οποίου θα αλλοίωνε οριστικά τη μορφή και το χαρακτήρα της Π.Π., την καταπάτηση των τάφρων από ιδιώτες και την κατεδάφιση σημαντικού μέρους του νοτίου τμήματος των Ενετικών Τειχών. Βασική κατεύθυνση που ορίζει είναι η επανάχρηση κτισμάτων και Μνημείων για τη στέγαση πολιτιστικών χρήσεων αλλά και δημοτικών υπηρεσιών, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην περιοχή του Καστελίου, τη διατήρηση του Παλιού λιμανιού και τον περιορισμό της κίνησης των οχημάτων μέσα στην Π.Π. Ωστόσο όπως διαφαίνεται από το χάρτη χρήσεων γης περιορίζει σε συγκεκριμένα σημεία τις διατηρητέες περιοχές της Π.Π. και δεν την αντιμετωπίζει ως διατηρητέα στο σύνολο της, όπως ορίστηκε από την Κήρυξη του 1965, ενώ παράλληλα κάνει ένα ξεκάθαρο διαχωρισμό μεταξύ των ζωνών κατοικίας και των εμπορικών χρήσεων, περιορίζοντας τις τελευταίες σε ένα οικοδομικό τετράγωνο που ορίζεται δυτικά από την οδών Χάληδων, βόρεια από την οδό Σήφακα και νότια από τα Τείχη και το κτήριο της Δημοτικής αγοράς. Οι προτάσεις αντιμετωπίζουν ως ένα βαθμό με ευαισθησία και συνέπεια την ιδιαιτερότητα της περιοχής και θέτουν σχετικά σωστές κατευθύνσεις και βάσεις για την ανάδειξη και διατήρηση της Παλιάς Πόλης Χανίων, παρόλα αυτά με αρκετές αδυναμίες και ελλείψεις. Η πολεοδομική μελέτη Χανίων παραδίδεται από τον Θ. Αργυρόπουλο και τον Α.Τρίτση στις 2/08/1967, ωστόσο η επικράτηση της δικτατορίας δεν επέτρεψε τη δημόσια συζήτηση για την αποδοχή των προτάσεων της συγκεκριμένης μελέτης και δεν έγιναν οι απαραίτητες νομοθετικές ρυθμίσεις για την εφαρμογή της. Ο Α. Τρίτσης μετά την παράδοση της μελέτης εγκατέλειψε την Ελλάδα για να αποφύγει τη σύλληψη του από το καθεστώς.

Διαγραμματικός χάρτης προτάσεων μελέτης

(Ιδία επεξεργασία)

4.2 ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΛΕΥΡΑΣ ΦΡΟΥΡΙΟΥ «ΦΙΡΚΑ»

Στα χρόνια της δικτατορίας, οι όποιες κινήσεις διενεργήθηκαν για την αποκατάσταση και ανάδειξη της Παλιάς Πόλης ήταν περιορισμένες. Το Γραφείο Παλιάς Πόλης που άτυπα λειτουργούσε και το Τ.Ε.Ε./ΤΔΚ ήταν οι μοναδικοί φορείς της πόλης, όπου σε συνεργασία με μία μικρή μερίδα αρχιτεκτόνων και αρχαιολόγων, κατάφεραν να ολοκληρώσουν έργα σχετικά, τόσο με σημαντικά μνημεία της Π.Π. όσο και με έργα αποκαταστάσεων κατοικιών που επέδρασαν σημαντικά στο σύνολο.

Συγκεκριμένα, Το 1971 το Τ.Ε.Ε. Τμήμα Δυτικής Κρήτης αναθέτει στον αρχιτέκτονα Αναστάσιο Μπλέτσα, κατόπιν Συμβάσεως (30/12/1971), την εκπόνηση δύο μελετών. Η πρώτη αφορά στην αποκατάσταση της εξωτερικής πλευράς του Φρουρίου Φιρκά και η δεύτερη στην αποκατάσταση και διαμόρφωση του τείχους Καστελίου.

Αντικείμενο της πρώτης μελέτης, όπως αναφέρεται στην τεχνική έκθεση, είναι η αποκατάσταση της εξωτερικής πλευράς του Φρουρίου, που αποτελεί μέρος των Ενετικών οχυρώσεων.

Ειδικά, από τη μελέτη προβλέπεται:

- η αποκατάσταση των επάλξεων
- η αποκατάσταση των όψεων της εξωτερικής πλευράς και
- η καθαίρεση μεταγενέστερων προσκτισμάτων του περιβόλου

Αρχικά γίνεται μια αναλυτική καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης και διαπιστώνεται ότι το Φρούριο δεν έχει υποστεί μεγάλες φθορές, καθώς η βασική μορφολογία αυτού διατηρείται, με εξαίρεση ορισμένα τμήματα που έχουν πρόχειρα συμπληρωθεί.

Στη συνέχεια καταγράφονται τα ξένα στοιχεία συμπληρώσεων, προσθηκών, πληρώσεων και τέλος τα υφιστάμενα κτίρια πέριξ του Φρουρίου, τα οποία όπως παρουσιάζονται είναι τα ακόλουθα:

« επί της εισόδου του Φρουρίου της ανατολικής πλευράς, το εφαπτόμενο κτίριο βρίσκεται υπό κατασκευή για τη μετατροπή του σε Ναυτικό Μουσείο, μετά την είσοδο, την αριστερή πλευρά καταλαμβάνουν τα κελιά του SAN SALVATORE, δείγμα ενετικής αρχιτεκτονικής, ενώ τα υπόλοιπα προσκτίσματα του Φρουρίου, προσθήκες των τελευταίων ετών, είναι εγκαταλελειμένα και προτείνεται η κατεδάφιση τους.»

Ο αρχιτέκτονας θεωρεί απαραίτητη την υλοποίηση της παρούσας μελέτης καθώς, όπως αναφέρει, ολοκληρώνεται η αποκατάσταση της εξωτερικής όψης του Φρουρίου συμπληρωματικά με την αξιοποίηση του γεινιάζοντος κτιρίου ως Ναυτικό Μουσείο, ενώ προβλέπει ότι απαραίτητη είναι και η μελέτη αξιοποίησης των υπολοίπων κτισμάτων του Φρουρίου και η σύνδεση τους με την Παλιά πόλη.

4.3 ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΕΙΧΟΥΣ «ΚΑΣΤΕΛΙΟΥ»

Η δεύτερη μελέτη αντίστοιχα, αφορά στην αποκατάσταση και διαμόρφωση του Τείχους Καστελίου, διασωθέν τμήμα των Βυζαντινών οχυρώσεων.

Αντικείμενο της μελέτης είναι η καταγραφή και η παρουσίαση σχεδίου της υφιστάμενης κατάστασης του Τείχους καθώς και η πλήρης πρόταση αποκατάστασης και διαμόρφωσης του.

Η περιοχή μελέτης ορίζεται βόρεια από το Βυζαντινό Τείχος, νότια από την οδό Σήφακα, δυτικά από την πλατεία Συντριβανίου και ανατολικά από τη συμβολή των οδών Δασκαλογιάννη-Σήφακα και Δρακοπούλου.

Βασική επιδίωξη είναι η ανάδειξη του Τείχους, επομένως απαραίτητη προϋπόθεση χαρακτηρίζεται η κατεδάφιση και απαλλοτρίωση κτισμάτων που βρίσκονται εν επαφή αυτού, τα περισσότερα από τα οποία βρίσκονται σε κακή κατάσταση ή είναι ετοιμόρροπα.

Το σχέδιο της πρότασης αποβλέπει στον εξωραϊσμό της περιοχής και στην αξιοποίηση του με τη δημιουργία ζωνών πρασίνου και περπατάου.

Αναλυτικότερα τα στοιχεία που παρουσιάζονται είναι τα ακόλουθα:

Η ύπαρξη της εφαπτόμενης οδικής αρτηρίας (οδός Σήφακα)

Η δημιουργία πεζοδρόμου

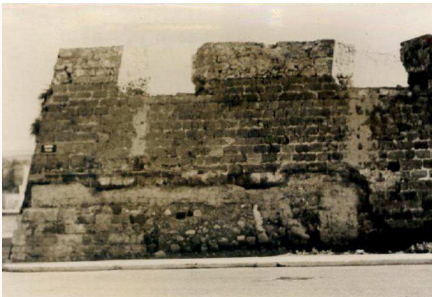
Η δημιουργία παιδικών χαρών-καθιστικών

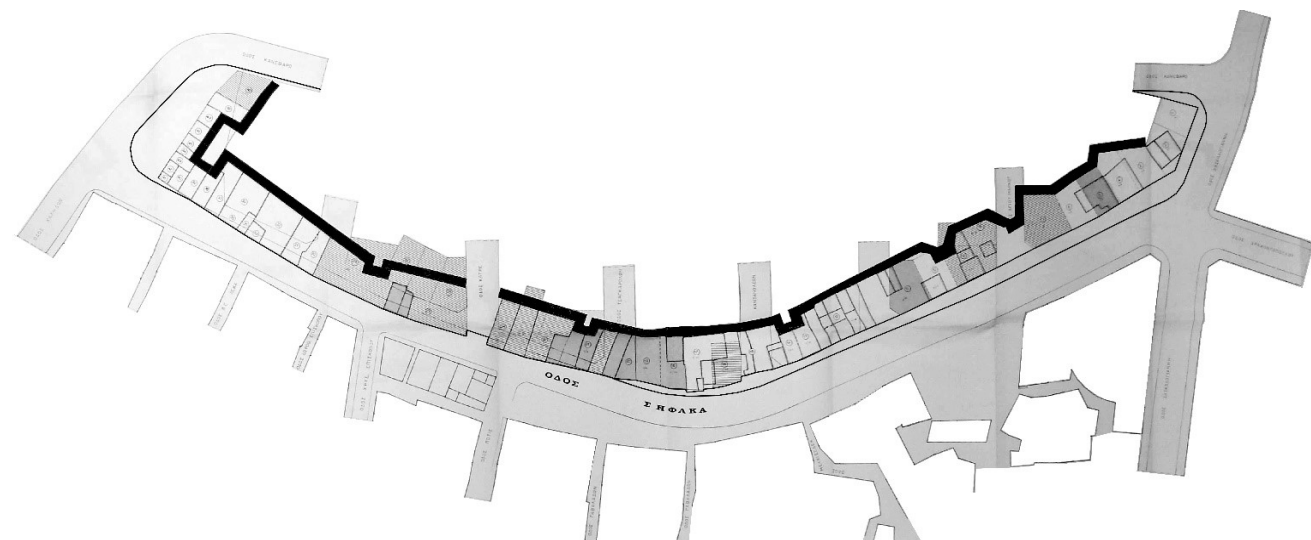
Η δημιουργία υψηλού και χαμηλού πρασίνου

Η δημιουργία χώρων στάθμευσης

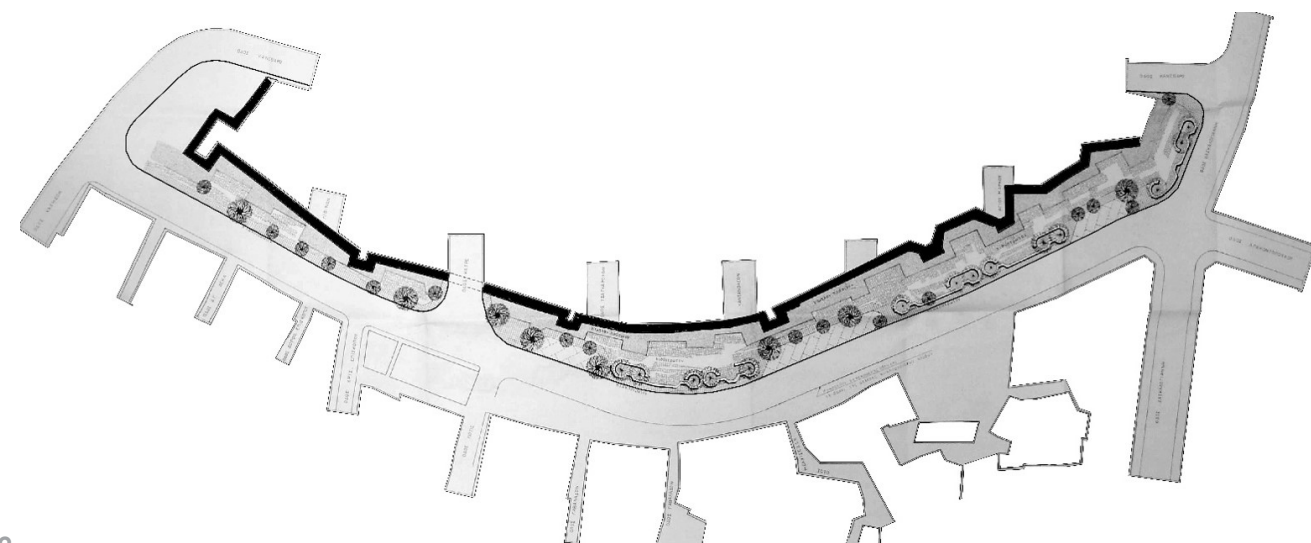
Παράλληλα, πλην των εφαπτόμενων με το Τείχος κτισμάτων προτείνεται η απαλλοτρίωση ιδιοκτησιών, με προτεραιότητα στο τμήμα μεταξύ της Διευθύνσεως Τεχνικών Υπηρεσιών Ν. Χανίων και της οδού Κατρέ, με σκοπό την υλοποίηση των παραπάνω προτάσεων.

Να σημειωθεί, ότι τα έργα ανάδειξης του Βυζαντινού τείχους συνεχίζονται μέχρι και σήμερα, με την κατεδάφιση οκτώ συνολικά ιδιοκτησιών επί της οδού Σήφακα, μια διαδικασία η οποία ανακινήθηκε το 2017, με πρωτοβουλία της 28ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων «με στόχο την προστασία, στερέωση και αποκατάσταση του Βυζαντινού Τείχους και την περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής ως αρχαιολογικού χώρου.»

Χάρτης 4.3.1

Χάρτης 4.3.2

Οι δύο μελέτες δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ ολόκληρες. Υλοποιήθηκαν κυρίως εργασίες στερεωτικού χαρακτήρα και όχι συνολικής ανάπλασης, όπως είχε προταθεί εξ αρχής. Αυτό έγινε αρκετά χρόνια αργότερα σε μία συντονισμένη προσπάθεια της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, με διάρκεια μέχρι και σήμερα.

Η υλοποίηση των μελετών, έστω και κατά αυτόν τον τρόπο, κατά την έγκρισή τους από το ΥΠΠΟ, με χρηματοδότηση του ΕΟΤ, συμβάλει στην πραγματοποίηση των πρώτων έργων στην Παλιά Πόλη, αλλά και στη δημιουργία του οικοδομικού συνεργείου της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων για την εκτέλεση παρόμοιων έργων, στα οποία συμμετέχει πλέον και το ΥΠΠΟ με μικρή οικονομική ενίσχυση, ως συμβολή της προσπάθειας των ιδιωτών στη διατήρηση της Παλιάς Πόλης. Έτσι στα συγκεκριμένα σημεία της Παλιάς Πόλης ολοκληρώνονται τα πρώτα έργα αποκατάστασης και ανάνδειξης της.

Μετά το πέρας της δικτατορίας, η ισχύουσα νομοθεσία για την Παλιά Πόλη είναι συγκεχυμένη. Το ρυμοτομικό του 1946 βρίσκεται σε ισχύ, όπως και η κήρυξη του 1965, και η μελέτη των Θ. Αργυρόπουλου και Α. Τρίτση παραμένει στα χαρτιά, ενώ δεν υπάρχει σωστή εκπροσώπηση ενός ή και περισσοτέρων φορέων, αρμόδιων για τη σωστή λειτουργία και διαχείριση της Π.Π. Τότε, κρίνεται απαραίτητη η εκπόνηση αναλυτικής και ολοκληρωμένης μελέτης, η οποία θα εστιάζει στα υπάρχοντα ζητήματα της Π.Π. και θα προτείνει συγκεκριμένες επεμβάσεις σύμφωνα με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της περιοχής μελέτης. Πράγματι, η μελέτη «προστασίας και αναδείξεως της Παλιάς Πόλης Χανίων» αποτελεί ολοκληρωμένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη πρόταση επέμβασης στην προσπάθεια ανάδειξης της.

Στις 30 Ιουλίου 1976, ανατίθεται από το Νομαρχιακό Ταμείο Χανίων στην Κοινοπραξία γραφείων Μελετών «Α. Σ. Καλλιγιάς- Α. Γ. Ρωμανός» και «Τεχνική Κοινοπραξία Μελετών» στην οποία μετείχαν οι Ν. Σιαπκίδης, Α. Παπαγεωργίου, Θ. Γεωργακόπουλος και Σ. Παπαδόπουλος, η μελέτη «προστασίας και αναδείξεως της Παλιάς Πόλης Χανίων».

Αντικείμενο αυτής της μελέτης είναι η Παλιά πόλη των Χανίων, ιστορικό κέντρο μιας μεγαλύτερης αστικής συγκέντρωσης, της οποίας αποτελεί ζωτικό τμήμα. Η μελέτη περιλαμβάνει καταγραφή των προβλημάτων της Παλιάς πόλης και στη συνέχεια προτάσεις για την αντιμετώπιση τους και παρουσιάζεται σε δύο μέρη.

Το πρώτο μέρος υποβλήθηκε στην 11.6.1977 και περιλαμβάνει αφ' ενός την ανάλυση της υφιστάμενης καταστάσεως και αφ' ετέρου την παρουσίαση του γενικού προσανατολισμού για τη μελέτη αυτή.

Αρχικά κρίνεται, από τους μελετητές, απαραίτητη μια θεώρηση της ευρύτερης περιοχής στην οποία εντάσσεται η Παλιά πόλη, καθώς η εξέλιξή της επηρεάζεται από τη συνολικότερη εξέλιξη της πόλης των Χανίων όντας κεντροβαρικής σημασίας τμήμα της. Η εκτεταμένη και πολύπλευρη ανάλυση της Παλιάς πόλης ως προς τα φυσικά χαρακτηριστικά, τα δημογραφικά και πολεοδομικά στοιχεία (χρήσεις εδάφους, κατάσταση κτιρίων, τεχνικά δίκτυα, κατάσταση κοινόχρηστων χώρων κ.α.) που περιλαμβάνεται στη μελέτη αποτέλεσε τη βάση απορροής κρίσιμων συμπερασμάτων για την οριστική θέση των στόχων και των κατευθύνσεων αυτής.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της Παλιάς Πόλης, οι μελετητές θεώρησαν σκόπιμη την παράθεση των λόγων που συνηγορούν για τη διάσωση και προστασία της Παλιάς Πόλης των Χανίων, οι οποίοι είναι οι εξής:

- η ιστορική και πολιτιστική αξία των αρχιτεκτονικών μνημείων και του πολεοδομικού συνόλου
- η αισθητική και μορφολογική αξία των αρχιτεκτονικών μνημείων και του πολεοδομικού συνόλου
- η ψυχολογική σημασία διατήρησης και ανάδειξης της Παλιάς Πόλης για τον πληθυσμό των Χανίων.

Οι τρεις παραπάνω λόγοι, σε συνδυασμό με την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, οδήγησαν στη δημιουργία ειδικών περιορισμών, που στόχο έχουν να διατηρήσουν αναλλοίωτα βασικά στοιχεία της Παλιάς Πόλης και οι οποίοι διακρίνονται σε χωροταξικούς, πολεοδομικούς, αρχιτεκτονικούς, μνημειακούς και κοινωνικούς.

Στη συνέχεια, οι μελετητές παραθέτουν τις τάσεις εξέλιξης της Παλιάς Πόλης που απορρέουν από την επιτόπια μελέτη, τα στατιστικά στοιχεία της ανάλυσης και από λοιπούς παράγοντες πάγιου χαρακτήρα, ενώ παράλληλα καταγράφουν τα προβλήματα και τις ανάγκες που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης. Τέλος του πρώτου μέρους τίθενται οι στόχοι όπως αυτοί καθορίζονται από τις προδιαγραφές της μελέτης και ιεραρχούνται με τη βοήθεια μιας ομάδας συνεργασίας, ολοκληρώνοντας έτσι το προσχέδιο πρότασης προστασίας και ανάδειξης της Παλιάς πόλης που συνοψίζεται σε εννέα σημεία:

- Αποκάλυψη και κατά το δυνατό ανάδειξη των μεσαιωνικών οχυρώσεων (για τον σκοπό αυτό προβλέπονται κατεδαφίσεις)
- Όσον αφορά τις τρεις βασικές από άποψη μορφολογικής δομής περιοχές (Καστέλλι, λεκάνες λιμανιού, συνοικίες παλιάς πόλης) προβλέπονται:
 - α) Από το Καστέλλι διατηρείται το βόρειο τμήμα του, ενώ στο νότιο τμήμα του προβλέπεται η δημιουργία ιστορικού – αρχαιολογικού πάρκου.
 - β) Το σχήμα των δύο λεκανών του λιμανιού διατηρούνται στη σημερινή μορφή του. Προτείνονται ειδικά έργα συντηρήσεως και ασφαλίσεως του ενετικού κυματοθραύστη.
 - γ) Όλες οι συνοικίες της παλιάς πόλης διατηρούνται κατ' αρχην, εκτός από το δυτικό τμήμα της συνοικίας Χιόνες.

- Το παραδοσιακό οδικό δίκτυο των στενών δρόμων με ακανόνιστη χάραξη διατηρείται ανέπαφο.
- Η παραλιακή ζώνη του λιμανιού διατηρείται με τα κρηπιδώματα της, τα χαρακτηριστικά μέτωπα των σπιτιών της και τους σημαντικούς επιμήκεις ελεύθερους χώρους που διαμορφώνουν την παραλία.
- Όλα τα κτίρια – σημεία οπτικής και συμβολικής αναφοράς συντηρούνται και αναδεικνύονται.

Η μελέτη αναφέρεται διεξοδικά σε θέματα χρήσεων γης, οδικού δικτύου, συνθηκών οικήσεως, ιδιοκτησίας γης, τεχνικής υποδομής και παρουσιάζει ολοκληρωμένες προτάσεις αντιμετώπισης για κάθε μια από τις παραπάνω κατηγορίες, ενώ γίνεται σαφής αναφορά για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να γίνει η αξιοποίηση των τουριστικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής. Παράλληλα, προβλέπονται βελτιώσεις στις συνθήκες κατοικίας και τον κοινωνικό εξοπλισμό και επίσης προβλέπεται μια ευρύτατη μνημειακή προστασία μεγάλου αριθμού κτισμάτων στην περιοχή της Παλιάς Πόλης. Οι μελετητές θεωρούν ότι «κάθε προσπάθεια διαχωρισμών βασικών λειτουργιών κατοικίας, εργασίας (βιοτεχνεία-εμπόριο- καταστήματα εξυπηρετήσεων) και αναψυχής μέσα στην παλιά πόλη είναι απαράδεκτη». Συγκεκριμένα, προτείνουν για το Μεγάλο Αρσενάλι και το Τελωνείο τη χρήση συνεδριακού κέντρου και πολιτιστικών εκδηλώσεων, χωρητικότητας 500-800 ατόμων, ενώ για το Ενετικό λιμάνι αποκλείουν οποιαδήποτε κίνηση που θα απαιτούσε την κατασκευή νέων τεχνικών έργων και κατα συνέπεια μια σειρά συμπληρωματικών προς αυτά επεμβάσεις διότι όπως αναφέρουν «...οι απαιτούμενες εγκαταστάσεις γης δεν μπορούν να εξασφαλιστούν και η γεινίαση τους με τις υπόλοιπες περιοχές της παλιάς πόλης που έχουν παραδοσιακό χαρακτήρα, δεν είναι δυνατή ούτε συμβιβάσιμη ούτε σκόπιμη...». Παράλληλα, στο συγκρότημα του φρουρίου Φιρκά, προτείνεται η ίδρυση αρχαιολογικού ινστιτούτου, ενώ στα κτίρια της Μεραρχίας, στο λόφο Καστελίου, η στέγαση αρχαιολογικού μουσείου.

Συγκεντρωτικά ακολουθεί η κατανομή των χρήσεων γης όπως προτείνεται και οι απαλλοτριώσεις για την ανάδειξη Μνημείων:

ΕΙΔΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

- Δημαρχείο
- Ναοί
- Κεντρική αγορά τροφίμων
- Εμπόριο-Βιοτεχνία
- Ναυπηγεία
- Περίπτερο Ε.Ο.Τ.
- Πολιτιστικό κέντρο
- Αρχαιολογικό ινστιτούτο
- Αρχαιολογικό μουσείο
- Μνημεία χωρίς ειδική χρήση
- Υπαιθριο θέατρο
- Χώρος αναψυχής
- Ωδείο
- Δημοτικά σχολεία- Νηπιαγωγεία
- Παιδικοί σταθμοί

ΜΕΙΚΤΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

- Κατοικία
- Εμπόριο
- Βιοτεχνία
- Υπηρεσίες
- Τουρισμός
- Διοίκηση
- Αναψυχή

ΧΩΡΟΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

- Πεζόδρομοι- Πλατείες
- Πεζόδρομοι με έκτακτη κυκλοφορία τροχοφόρων
- Δίκτυο κυκλοφορίας και σταθμεύσεως τροχοφόρων

ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ

- Αρχαιολογικό ιστορικό πάρκο
- Ενετικές οχυρώσεις
- Δημόσιοι κήποι

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ ΓΙΑ ΑΝΑΔΕΙΞ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

- ΤΖΑΜΙ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΡΗΝΗ ΟΔΩΝ ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΣΚΟΥΦΩΝ: Τοπική διαπλάτυνση οδού Σκουφών
- ΕΝΕΤΙΚΟ ΝΕΩΡΙΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ: Απομάκρυνση ασυμβίβαστων προκτισμάτων
- ΤΕΙΧΗ ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ: Απομάκρυνση ασυμβίβαστων κτιρίων που βρίσκονται πάνω στα τείχη (οδός Λιθίνων και Αγ. Μάρκου) ή και σε επαφή εξωτερικά (κατά μήκος των οδών Καραολή-Σήφακα-Δασκαλογιάννη-Αρχολέοντος και της πλατείας Κατεχάκη)
- ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΑΚΡΟΠΟΛΗ: Διαμόρφωση Ιστορικού-Αρχαιολογικού πάρκου
- ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ ΟΔΟΥ ΧΑΛΗΔΩΝ: Διεύρυνση της πλατείας Μητροπόλεως
- ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ: Απομάκρυνση των κτιρίων που εφάπτονται στο μνημείο και άλλων που με τον όγκο τους εμποδίζουν τη θέα προς αυτό
- ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ: Απομάκρυνση του σχήματος του περιβόλου της μονής
- ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΓΗΛΟΦΟΣ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ: Αποκατάσταση της μορφής του
- ΝΑΟΣ SANT-ROCCO: Διεύρυνση της πλατείας του Αγ. Νικολάου
- ΜΕΓΑΛΑ ΑΡΣΕΝΑΛΙΑ: Απομάκρυνση ασυμβίβαστων προκτισμάτων
- ΕΝΕΤΙΚΕΣ ΟΧΥΡΩΣΕΙΣ: Διαμόρφωση κοινόχρηστου πάρκου, με αποκατάσταση της μορφής των αναχωμάτων και της στάθμης των τάφρων

Τα αίτια που οδήγησαν στην ανάγκη απαλλοτριώσεων είναι η διαπλάτυνση και διάνοιξη δικτύου κυκλοφορίας τροχοφόρων και πεζών, η διαμόρφωση κοινόχρηστων ελεύθερων χώρων, η ανάδειξη μνημείων και η βελτίωση των συνθηκών υγιεινής, επομένως κρίνονται απαραίτητες και όχι καταστροφικές για την εξέλιξη της Παλιάς Πόλης.

ΕΙΔΙΚΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΡΥΜΟΤΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ 1946

Ο ειδικός οικοδομικός κανονισμός για την Παλιά πόλη των Χανίων, που η σύνταξη του προβλέπεται από τις προδιαγραφές της μελέτης, ενσωματώθηκε από τους μελετητές σε ενιαίο κείμενο νομοθετήματος που περιλαμβάνει και τους όρους αναθεωρήσεως του ρυμοτομικού σχεδίου καθώς και τους όρους και περιορισμούς δομήσεως για τις δομήσιμες εκτάσεις της παλιάς πόλης, (ΠΔ 21.11.1978, ΦΕΚ 687-Δ-1978). Το πνεύμα που διέπει τις επιταγές για την ανοικοδόμηση και μεταρρύθμιση κτισμάτων, είναι η δημιουργία κτιρίων ουδέτερης μορφολογίας, που να εντάσσονται με τον όγκο τους, την μορφή, τις αναλογίες πλήρων και κενών στις προσόψεις, τα υλικά και τους χρωματισμούς στο παραδοσιακό πολεοδομικό σύνολο και που να αποτελούν ανώδυνα κτίρια συνοδείας των συντηρουμένων 968 κτιρίων σε μνημειακή αξία. Συνειδητά οι μελετητές αποκλείουν τη δυνατότητα οικοδομήσεως νέων κτιρίων με «ψεύτικη» ιστορική μορφολογία (διακοσμητικά στοιχεία ενετικά, τουρκικά κλπ.). Όσον αφορά στην διαμόρφωση των δημοσίων χώρων, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη λιτότητα και τον ενιαίο χαρακτήρα των δομικών μορφών και των διακοσμητικών στοιχείων και αποκλείονται όλα τα σκηνογραφικά, ψεύτικα στοιχεία, μίας παρεξηγημένα νοσταλγικής ιστορικότητας.

«Γενική Μελέτη Προστασίας και Ανάδειξης Παλαιάς Πόλης Χανίων», 1977

Συνολικά η μελέτη τεκμηρίωσε σε ατομικές καρτέλες όλα τα κτίρια της Παλιάς Πόλης, περί τα 2.200 κτίρια, τα κατέταξε σε τρεις κατηγορίες ως προς τον βαθμό προστασίας, προσδιόρισε περιοχές για μικτές χρήσεις και κοινόχρηστους χώρους πρασίνου, χώρους κυκλοφορίας και στάθμευσης οχημάτων, δρόμους έκτακτης κυκλοφορίας, υπόγειους χώρους στάθμευσης στη δυτική και ανατολική τάφρο και εκτεταμένο δίκτυο πεζοδρόμων. Όπως αναφέρεται και παραπάνω, πρότεινε απαλλοτριώσεις και κατεδαφίσεις που θεωρήθηκαν απαραίτητες για την ανάδειξη των οχυρώσεων, ιδιαίτερα δυτικά της Δημοτικής Αγοράς, ώστε να αποκατασταθεί η αρχική διαμόρφωση στην περιοχή αυτή της τάφρου, ενώ απαλλοτριώσεις προτάθηκαν επίσης για τη δημιουργία του Αρχαιολογικού Πάρκου στην περιοχή του λόφου Καστελίου. Κατά τα λοιπά, η μελέτη πρότεινε την αναθεώρηση του ρυμοτομικού σχεδίου του 1946, ώστε να συμβαδίζει με την υφιστάμενη κατάσταση. Το 1994 επικαιροποιήθηκε η μελέτη και παραδόθηκε στο σύνολό της. Καθορίστηκαν ρυμοτομικές και οικοδομικές γραμμές καθώς και μια επιπλέον ‘γραμμή αναστήλωσης’ (μπλε γραμμή), η οποία όμως δεν έγινε αποδεκτή στη συνέχεια από την Κοινή και Επιστημονική Επιτροπή της Προγραμματικής Σύμβασης για την Παλιά Πόλη των Χανίων. Διατηρήθηκαν οι προτάσεις για απαλλοτριώσεις και κατεδαφίσεις δυτικά της Δημοτικής Αγοράς, και για το Αρχαιολογικό Πάρκο, όπως επίσης και η πρόταση για υπόγειους χώρους στάθμευσης. Τροποποιήθηκε η πρόταση κυκλοφοριακής οργάνωσης και περιορίστηκαν οι διαδρομές κυκλοφορίας των οχημάτων. Προσδιορίστηκε επίσης μια ζώνη οργανωμένης ανάπτυξης με μικτές χρήσεις ανατολικά του Καστελίου, στην περιοχή πίσω από τα Νεώρια. Ως προς τις χρήσεις γης, η επικαιροποιημένη μελέτη πρότεινε τέσσερις κατηγορίες ζωνών επιτρεπόμενων χρήσεων γης: Οχυρώσεων, Αρχαιολογικού Πάρκου, Μικτών χρήσεων (Γενικής Κατοικίας) και Αμιγούς κατοικίας.

«Γενική Μελέτη Προστασίας και Ανάδειξης Παλαιάς Πόλης Χανίων», Επικαιροποίηση 1994

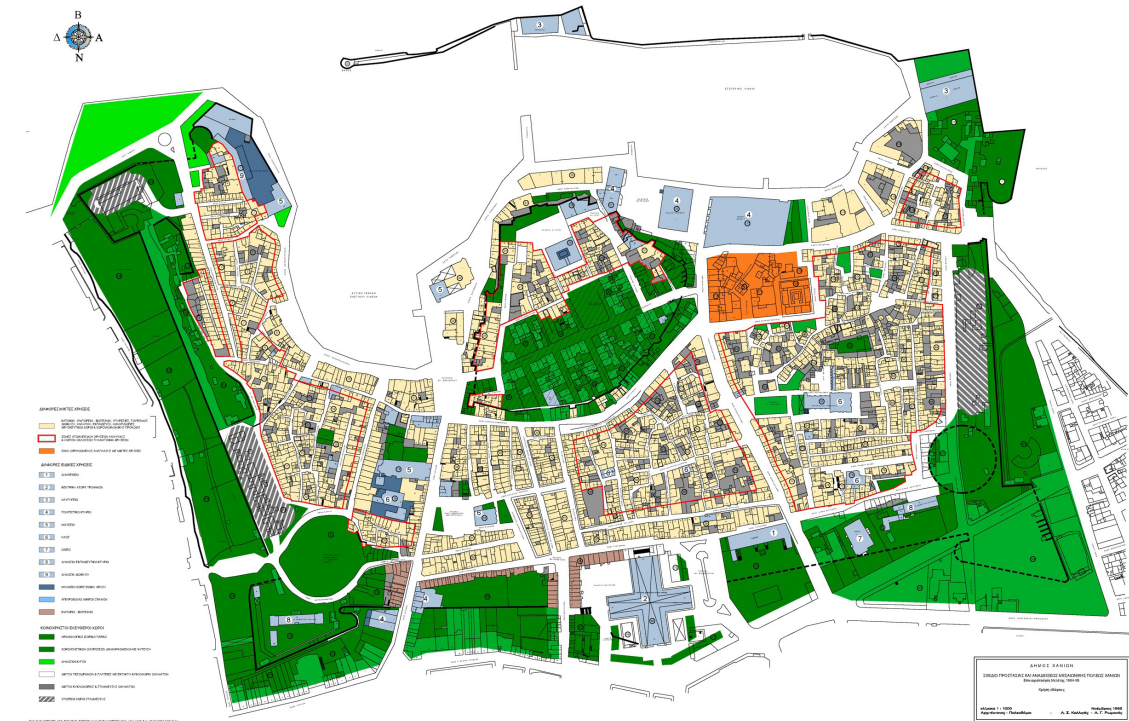
Με βάση τις παραπάνω παρεμβάσεις ετοιμάσθηκε σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος, το οποίο τελικά δεν θεσμοθετήθηκε. Οι προταθείσες κατεδαφίσεις δεν υλοποιήθηκαν, ενώ και η πρόταση για υπόγειους χώρους στάθμευσης δεν έγινε αποδεκτή από τη Αρχαιολογική Υπηρεσία λόγω των απαιτούμενων επεμβάσεων που θεωρήθηκαν ιδιαίτερα εκτεταμένες.

Όμως η επικαιροποιημένη μελέτη των Α. Καλλιγά-Α. Ρωμανού αξιοποιήθηκε το 1997 για την έκδοση της Κανονιστικής Απόφασης του δημοτικού συμβουλίου Δήμου Χανίων (αρ. 566/29-09-1997), με την οποία εγκρίθηκαν οι ζώνες επιτρεπόμενων χρήσεων γης της μελέτης. Συνολικά, καθορίστηκαν τέσσερις ζώνες:

- Ζώνη Οχυρώσεων
- Ζώνη Αρχαιολογικού Πάρκου
- Ζώνη Μικτών Χρήσεων (Γενικής Κατοικίας)

Ζώνες Αμιγούς Κατοικίας.

Σήμερα, αν και δεν έχει εκδοθεί το απαιτούμενο ΠΔ/μα, η Κανονιστική Απόφαση 566/1997 χρησιμοποιείται συμβουλευτικά από τις αρμόδιες υπηρεσίες, συγκεκριμένα από την Πολεοδομία Χανίων και το Γραφείο Παλαιάς Πόλης.

Χάρτης Α3

Η μελέτη των Α.Σ. Ρωμανού - Α.Γ.Καλλιγά πετυχαίνει την ορθότερη προσέγγιση στο ζήτημα της προστασίας και διατήρησης της Παλιάς πόλης Χανίων από οποιαδήποτε αντίστοιχη προσπάθεια είχε προηγηθεί μέχρι την εκπόνηση της, ενώ ακόμα και σήμερα αποτελεί τη βάση και δίνει τις κατευθυντήριες για την υλοποίηση έργων που πραγματοποιούνται εντός των ορίων της. Αναλύει διαξοδικά τα στοιχεία της Παλιάς πόλης, λαμβάνοντας υπ' όψιν τον ανθρώπινο παράγοντα, όσους δραστηριοποιούνται δηλαδή καθημερινά μέσα στον πυρήνα αυτό, κατοίκους και μη, βασικό συντελεστή για την απορροή και τη θέση συμπερασμάτων για την εξέλιξη της Π.Π. Κάτι αντίστοιχο δεν είχε προηγηθεί. Σημαντικό απόσταγμα, είναι ότι η συγκεκριμένη μελέτη στοχεύει στη συνολικότερη ανάπτυξη της Π.Π. ώστε να αποκτήσει βιώσιμο χαρακτήρα κυρίως για τους μόνιμους κατοίκους της περιοχής, καθώς εστιάζει, όπως αναφέραμε, στην εδραίωση της κατοικίας ως βασική χρήση.

Παράλληλα, οι μελετητές με συντονισμένες χειρονομίες ασχολούνται με το δαιδαλώδες δίκτυο κίνησης, περιορίζοντας τη χρήση των οχημάτων και δημιουργώντας δίκτυο πεζοδρόμων και πρασίνου διευκολύνοντας την κίνηση του πεζού μέσα στην Π.Π., κάτι το οποίο ενίσχυσε παράλληλα και την ανάδειξη κτισμάτων και Μνημείων. Για αυτά πρότειναν ειδικές χρήσεις και κατά περίπτωση συγκεκριμένες μεθόδους αποκατάστασης και ανάδειξης. Όπως διαφαίνεται και από το χάρτη χρήσεων γης, υποστηρίζεται η μίξη της κατοικίας με τις υπόλοιπες μορφές (εμπόριο, τουρισμό κλπ.), καθώς αυτός ήταν και ιστορικά ο προϋπάρχων χαρακτήρας της πόλης, μια αντιμετώπιση δείγμα καλής γνώσης και χειρισμού των προθέσεων.

Η μελέτη δεν θεσμοθετήθηκε και στα χρόνια που ακολούθησαν μέχρι την επικαιροποίηση της το 1994 δεν πραγματοποιήθηκε κάποιο έργο βασιζόμενο σε αυτή, με αποτέλεσμα για σχεδόν 20 χρόνια ακόμα η τύχη της Παλιάς πόλης να παραμένει στα χέρια ιδιωτικών πρωτοβουλιών παρακινούμενων από οικονομικά ατομικά συμφέροντα και μη οργανωμένων κινήσεων από φορείς της πόλης.

Στο διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ των δύο μελετών, Θ.Αργυρόπουλου-Α.Τρίτση και Α.Σ. Ρωμανού - Α.Γ.Καλλιγά δεν πραγματοποιήθηκαν σημαντικά έργα αποκαταστάσεων και οργανωμένες επεμβάσεις σε Μνημεία και έργα υποδομής. Όποιες εργασίες πραγματοποιήθηκαν ήταν μεμονωμένες και κυρίως στερεωτικού χαρακτήρα (ως επί το πλείστον από την Αρχαιολογική Υπηρεσία και το Δήμο Χανίων) χωρίς ωστόσο να ακολουθείται κάποια συγκεκριμένη κατεύθυνση ανάδειξης της Παλιάς Πόλης.

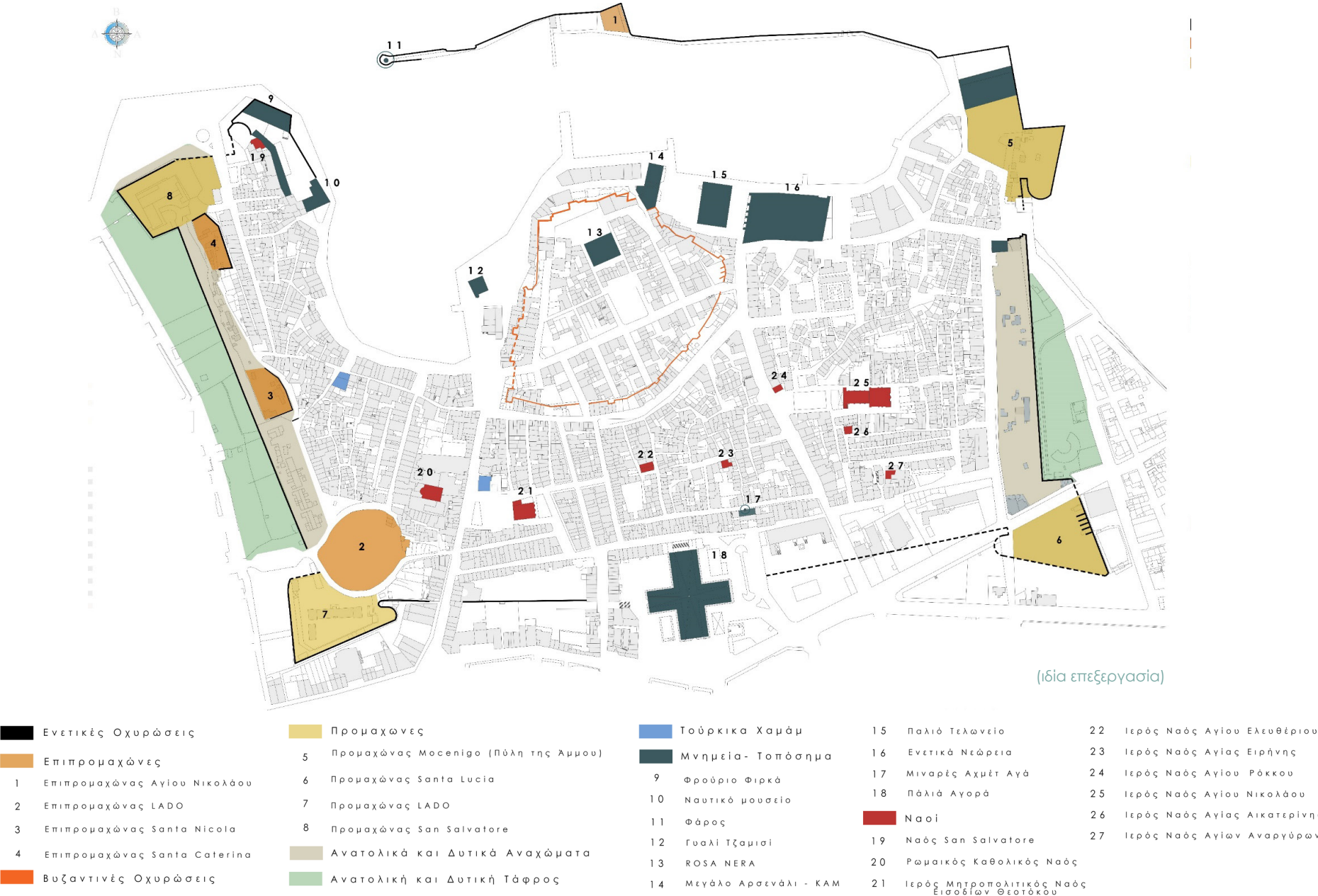
Πιθανότατα η μόνη ολοκληρωμένη προσπάθεια που επιχειρήθηκε μέχρι τότε ήταν οι μελέτες του αρχιτέκτονα Μπλέτσα Αναστάσιου το 1971 που ανατέθηκαν στον ίδιο από το Τ.Ε.Ε/ Τ.Δ.Κ και αφορούσαν το λόφο Καστελίου και το Φρούριο Φιρκά.

5.1 ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ ΧΑΝΙΩΝ

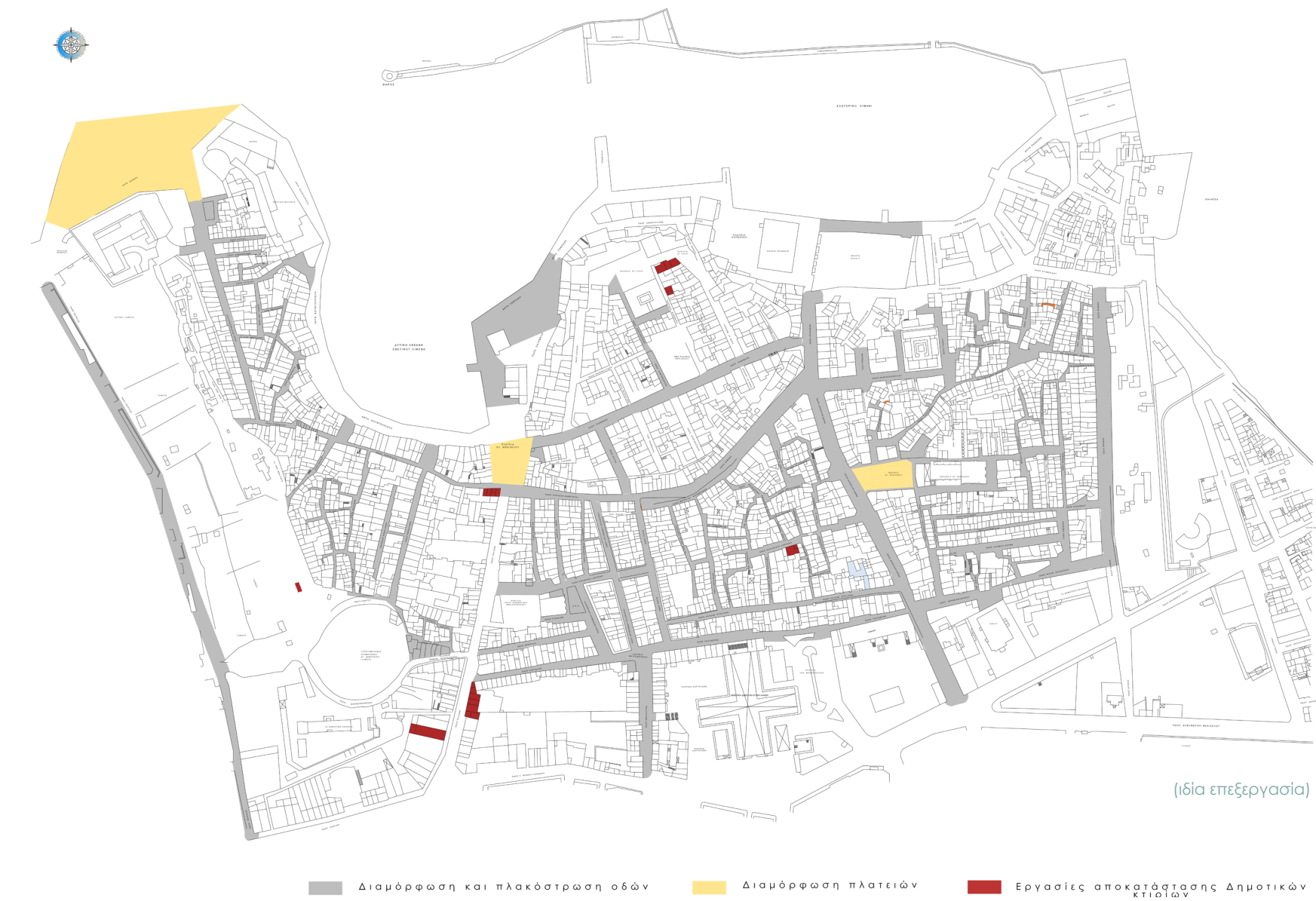
Από τα μέσα περίπου του 20ου αιώνα παράλληλα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές εξελίξεις αρχίζει και στον ελληνικό χώρο να εντυπώνεται ολοένα και περισσότερο η ανάγκη προστασίας και ανάδειξης, όχι μόνο του μνημειακού αποθέματος μεμονωμένα, αλλά και συνολικότερα των ιστορικών πολεοδομικών ιστών των πόλεων. Στα Χανιά, εκτός από το θεσμικό πλαίσιο που ορίζει με την Κήρυξη του 1965 την Παλιά Πόλη ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και τη μελέτη των Α. Ρωμανού- Α.Καλλιγά το 1977, έχουμε σταδιακά και μία πιο οργανωμένη κίνηση σύστασης φορέων, αρμόδιων για τη μελέτη και εκπόνηση έργων αποκατάστασης.

Το 1960 το ΤΕΕ Κρήτης διαχωρίζεται σε δύο τμήματα, με αυτό της Δυτικής Κρήτης (ΤΕΕ/ΤΔΚ) να εδράζεται στα Χανιά, με στόχο την καλύτερη και πιο εστιασμένη διαχείριση των ζητημάτων κάθε νομού, ενώ λίγο αργότερα, προς το τέλος της δεκαετίας, ιδρύεται άτυπα το Γραφείο Παλιάς Πόλης, αρμοδιότητα του οποίου είναι κυρίως μικρής κλίμακας εργασίες τόσο σε μνημεία όσο και σε ιδιωτικά κτίσματα εντός του ιστού της Π.Π. Το 1995, μετά την υπογραφή της Προγραμματικής Σύμβασης του 1994, ιδρύεται και επίσημα το Γραφείο Παλιάς πόλης στα καθήκοντα του οποίου περιλαμβάνονται η συλλογή, ταξινόμηση και επεξεργασία πληροφοριών και στοιχείων σχετικά με την Παλαιά Πόλη και την ιστορική κληρονομιά της, καθώς και η διεξαγωγή βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας για την ιστορική πορεία της και την ορθή εξέλιξή της. Επίσης τεκμηριώνεται η υπάρχουσα κατάσταση της Παλαιάς Πόλης με τοπογραφικές, αρχιτεκτονικές και φωτογραφικές αποτυπώσεις, συντάσσονται μελέτες για την αποκατάσταση και ανάπτυξη κτιρίων και κοινόχρηστων χώρων, και εφαρμόζονται σωστικά μέτρα επείγοντος χαρακτήρα. Μέχρι σήμερα το Γραφείο Παλιάς Πόλης έχει πραγματοποιήσει ένα πολύ μεγάλο αριθμό έργων αποκατάστασης, Μνημείων και έργων υποδομής, σε όλη την έκταση της Παλιάς Πόλης. Μέσω Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (Π.Ε.Π) χρηματοδοτούμενων στο μεγαλύτερο μέρος τους από την Ευρωπαϊκή Ένωση, διάρκειας 6 έως 7 ετών το καθένα, ολοκληρώθηκαν και υλοποιήθηκαν σημαντικές μελέτες οι οποίες διαμόρφωσαν την Παλιά Πόλη όπως τη βλέπουμε σήμερα. Εξίσου μεγάλο έργο αναλαμβάνει και η Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων, η οποία αποτελεί την Περιφερειακή Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού. Σε αυτήν υπάγονται το Γραφείο Τειχών (το οποίο καταργείται το 2015) η 28η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και η Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων. Κύριο αντικείμενο της Υπηρεσίας αποτελεί η προστασία των μνημείων. Στο πλαίσιο αυτό, εκτελούνται από το προσωπικό της ανασκαφικές έρευνες προς αποκάλυψη και διάσωση αρχαιοτήτων, αναστηλωτικές και στερεωτικές εργασίες επί μνημείων, εργασίες ανάδειξης μνημείων και διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου τους, εργασίες συντήρησης κινητών και ακινήτων μνημείων. Στους πρωταρχικούς στόχους της ΕΦ.Α. Χανίων συγκαταλέγεται και η δημιουργία ζωνών προστασίας στους αρχαιολογικούς χώρους και η αποτελεσματική λειτουργία τους. Κύριο, επίσης, αντικείμενο αποτελεί η ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων και η κατά το δυνατόν καλύτερη λειτουργία των μουσείων, ώστε να αποτελούν πόλο έλξης επισκεπτών. Δραστηριότητες στο πλαίσιο αυτό είναι και οι περιοδικές εκθέσεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι εκδηλώσεις πολιτισμού στο χώρο των Μουσείων και των μνημείων της πόλης. Σημαντικό είναι να αναφερθεί και η υπηρεσία του Λιμενικού Ταμείου Χανίων, η οποία καλείται να προσφέρει υπηρεσίες κοινής ωφελείας και να συμβάλλει στην εμπορική, επιβατική, ναυτιλιακή, τουριστική και αλιευτική κίνηση και γενικότερα στην εύρυθμη λειτουργία των λιμανιών αρμοδιότητάς του όπως το Ενετικό Λιμάνι Χανίων, καθώς και στην οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη της πόλης των Χανίων εν γένει, σε συνεργασία με τους φορείς που δραστηριοποιούνται στην αντίστοιχη λιμενική ζώνη.

5.2 Χάρτης των Μνημείων της Παλιάς Πόλης στα οποία πραγματοποιήθηκαν επεμβάσεις

5.3 Χάρτης έργων υποδομής

5.4 Συγκεντρωτικός χάρτης επεμβάσεων σε Μνημεία και έργα υποδομής

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΓΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ			ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ			ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ
1	ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ, ΟΔΟΣ ΚΑΝΕΒΑΡΩ (ΛΟΦΟΣ ΚΑΣΤΕΛΙΟΥ)		ΚΕ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ (ΕΛΛΗΝΟΣΟΥΗΔΙΚΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗ)	1963-1965	15	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΝΑΒΡΥΤΗΡΙΟΥ ΣΤΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΡΙΒΑΝΙΟΥ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2002-2003
2	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΕΙΧΟΥΣ ΚΑΣΤΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΦΙΡΚΑ		ΤΕΕ/ΤΔΚ	1971-1972	16	ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΕΝΑΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2002
3	ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΚΥΜΑΤΟΘΡΑΥΣΤΗ		ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ	1986	17	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΦΑΡΟΥ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΛΙΜΕΝΟΒΡΑΧΙΟΝΑ ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΛΙΜΕΝΑ ΧΑΝΙΩΝ		ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ	2004-2005
4	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΠΕΡΙΕ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	18	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΟΥ ΣΗΦΑΚΑ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2005-2007
5	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΚΑΝΕΒΑΡΟ ΚΑΙ ΚΑΝΤΑΝΟΛΕΟΝΤΟΣ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	19	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞ ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΡΟΚΚΟΥ		28Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ/ ΥΠ.ΠΟ	2005-2007
6	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	20	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΠΥΡΟΣΒΕΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗ ΟΔΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΣΥΝΟΙΚΙΑΣ ΣΠΛΑΝΤΖΙΑΣ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2005-2007
7	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΣΥΝΤΡΙΒΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΟΔΟΥ ΚΑΤΡΕ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	21	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΨΕΩΝ Ι. Ν. ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ		28Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ/ ΥΠ.ΠΟ	2005-2008
8	ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	22	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΑΣΚΕΠΟΥΣ ΝΕΩΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΟΡΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΕΝΤΡΟΥ ΙΣΤΙΟΠΛΟΪΑΣ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2006
9	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΧΑΝΙΩΝ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	23	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΠΕΖΟΔΡΟΜΗΣΗ ΟΔΟΥ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ ΝΤΑΛΙΑΝΗ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2006-2007
10	ΣΤΕΡΕΩΣΗ – ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΙΝΑΡΕ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΠΛΑΝΤΖΙΑΣ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	24	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΣΠΛΑΝΤΖΙΑΣ ΚΑΙ ΟΔΩΝ ΠΕΡΙΕ Ι.Ν ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2006-2007
11	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	25	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΠΕΖΑΝΟΥ-ΚΟΥΜΗ ΚΑΙ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2006-2007
12	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΠΙΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (LANDO)		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	26	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΗ Α' ΟΡΟΦΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΟΝΤΙΩΝ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2006-2007
13	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ ΠΡΩΗΝ Β' ΤΑΜΕΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΕ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	1994-1999	27	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞ ΠΥΛΗΣ SABBIONARA		ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΕΙΧΩΝ (ΥΠ.ΠΟ)	1994-1999
14	ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΦΙΡΚΑ		ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ	1998	28	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΕΚΤΑΣΗΣ ΟΔΟΥ ΣΗΦΑΚΑ ΚΑΙ ΟΔΩΝ ΠΕΡΙΕ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑΣ		ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2006-2007

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ		ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	
29	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ Ι. Ν. ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	28Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ/ ΥΠ.ΠΟ	2006-2008	43	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΠΑΡΟΔΟΥ ΚΑΝΕΒΑΡΩ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2013
30	ΣΤΕΡΕΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΑΡΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΤΟΙΜΟΡΡΟΠΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΜΕΓΑΡΟΥ (ΠΑΛΑΙΟ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ)	28Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ/ ΥΠ.ΠΟ	2006-2009	44	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ ΠΡΩΗΝ ΡΩΣΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΩΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2013
31	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ SAN SALVATORE ΚΑΙ ΕΠΙΠΡΟΜΑΧΩΝΑ SANTA CATERINA	ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΕΙΧΩΝ (ΥΠ.ΠΟ)	2006-2010	45	ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΥΤΙΚΟΥ ΑΝΑΧΩΜΑΤΟΣ ΕΝΕΤΙΚΩΝ ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΩΣ ΧΩΡΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2013
32	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΟΥ ΜΙΝΩΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΝΑΧΩΜΑΤΟΣ ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2008	46	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ ΧΑΝΙΩΝ ΣΕ ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ (ΥΠ.ΠΟ)	2007-2013
33	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΑΡΧΟΛΕΩΝ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2008	47	ΔΙΑΠΛΑΤΥΝΣΗ - ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ	2009
34	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ 3 ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΣΤΕΓΑΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΠΑΙΔΩΝ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2008	48	ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΛΙΜΕΝΑ ΧΑΝΙΩΝ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2011-2014
35	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΑΛΩ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2008	49	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗ ΠΡΩΗΝ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΠΤΕΡΟΥ	ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ/ΥΠ.ΠΟ	2011
36	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗ ΞΕΝΙΑ	28Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	2007-2008	50	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΤΣΟΥΔΕΡΩΝ, ΜΟΥΣΟΥΡΩΝ ΚΑΙ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ	ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	2012
37	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2013	51	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΥΠΑΙΘΡΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΤΑΦΡΟ ΤΩΝ ΕΝΕΤΙΚΩΝ ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΕΙΧΩΝ (ΥΠ.ΠΟ.)	2012
38	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2013	52	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΤΗΣ ΙΛΑΕΚ	28Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	2013
39	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ - ΠΕΖΟΔΡΟΜΗΣΗ ΟΔΟΥ ΠΟΤΙΕ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ- ΑΓΙΩΝ ΔΕΚΑ-ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΑΟΛΗ & ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ	2007-2013	53	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗ ΤΡΙΩΡΟΦΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΧΑΝΙΩΝ ΣΤΗΝ ΑΚΤΗ ΤΟΜΠΑΖΗ - ΟΔΟ ΑΦΕΝΤΟΥΛΙΕΦ και ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΝΕΟΥ	ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ	2013-
40	ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΦΩΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΕ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΧΑΝΙΩΝ	ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	2007-2013				
41	ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΑΕΡΙΩΝ ΡΥΠΩΝ	ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	2007-2013				
42	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ (Κ.Α.Μ.) -ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	2007-2013				

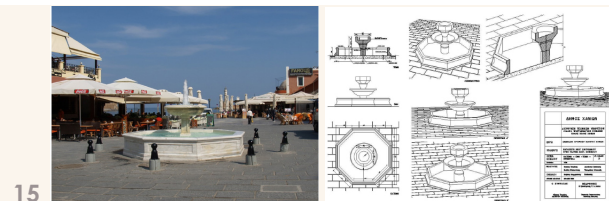
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΠΕΡΙΕ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΚΑΝΕΒΑΡΟ ΚΑΙ ΚΑΝΤΑΝΟΛΕΟΝΤΟΣ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΝΑΒΡΥΤΗΡΙΟΥ ΣΤΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΡΙΒΑΝΙΟΥ

ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΕΝΑΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΣΥΝΤΡΙΒΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΟΔΟΥ ΚΑΤΡΕ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΦΑΡΟΥ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΛΙΜΕΝΟΒΡΑΧΙΟΝΑ ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΛΙΜΕΝΑ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΟΥ ΣΗΦΑΚΑ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΧΑΝΙΩΝ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΡΟΚΚΟΥ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΠΥΡΟΣΒΕΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗ ΟΔΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΣΥΝΟΙΚΙΑΣ ΣΠΛΑΝΤΖΙΑΣ

ΣΤΕΡΕΩΣΗ – ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΙΝΑΡΕ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

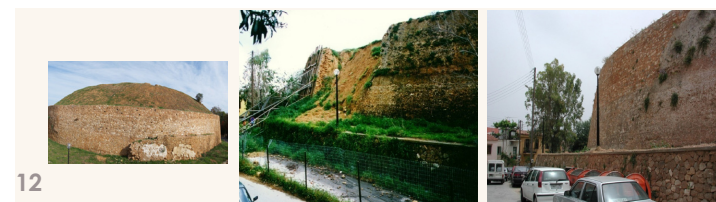
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΨΕΩΝ Ι. Ν. ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΑΣΚΕΠΟΥΣ ΝΕΩΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΟΡΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΕΝΤΡΟΥ ΙΣΤΙΟΠΛΟΪΑΣ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΠΙΠΡΟΜΑΧΩΝΑ ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (LANDO)

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ ΠΡΩΗΝ Β' ΤΑΜΕΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΕ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΠΕΖΟΔΡΟΜΗΣΗ ΟΔΟΥ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ ΝΤΑΛΙΑΝΗ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΣΠΛΑΝΤΖΙΑΣ ΚΑΙ ΟΔΩΝ ΠΕΡΙΕ Ι.Ν ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΠΕΖΑΝΟΥ-ΚΟΥΜΗ ΚΑΙ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

25

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΗ Α' ΟΡΟΦΟΥ ΓΙΑ ΤΗ
ΣΤΕΓΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΝΑ-ΓΚΩΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΟΝΤΙΩΝ

26

35

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΑΛΩ

ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗ ΞΕΝΙΑ

36

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΥΛΗΣ SABBIONARA

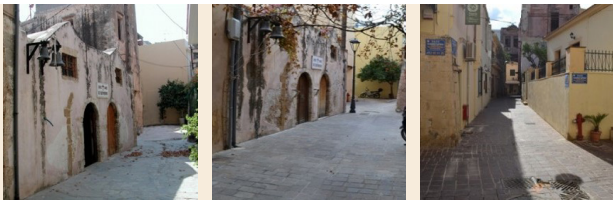
27

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΕΚΤΑΣΗΣ ΟΔΟΥ ΣΗΦΑΚΑ ΚΑΙ ΟΔΩΝ ΠΕΡΙΕ
ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

28

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

37

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

38

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ Ι. Ν. ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

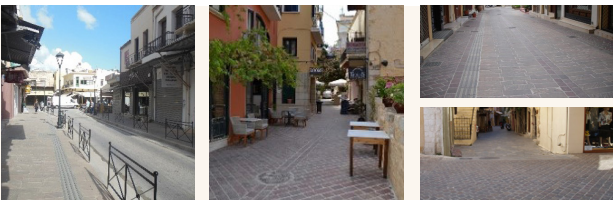
29

ΣΤΕΡΕΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΑΡΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ
ΕΤΟΙΜΟΡΡΟΠΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΜΕΓΑΡΟΥ (ΠΑΛΑΙΟ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ)

30

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ - ΠΕΖΟΔΡΟΜΗΣΗ ΟΔΟΥ ΠΟΤΙΕ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ-
ΑΓΙΩΝ ΔΕΚΑ-ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΑΟΛΗ & ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

39

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΦΩΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΕ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΧΑΝΙΩΝ

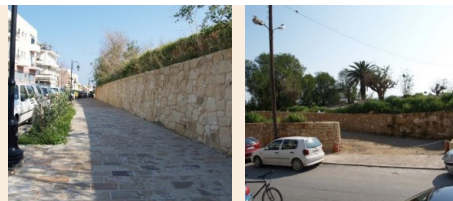
40

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ SAN SALVATORE ΚΑΙ
ΕΠΙΠΡΟΜΑΧΩΝΑ SANTA CATERINA

31

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΟΥ ΜΙΝΩΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΝΑΧΩΜΑΤΟΣ
ΕΝΕΤΙΚΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ

32

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΠΑΡΟΔΟΥ ΚΑΝΕΒΑΡΩ
ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ

43

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ ΠΡΩΗΝ ΡΩΣΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΩΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΓΑΣΗ
ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

44

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΔΩΝ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΑΡΧΟΛΕΩΝ

33

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ 3 ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΣΤΕΓΑΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΠΑΙΔΩΝ

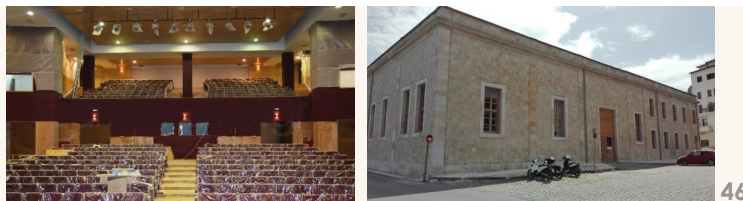
34

ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΝΟΤΙΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΥΤΙΚΟΥ ΑΝΑΧΩΜΑΤΟΣ ΕΝΕΤΙΚΩΝ
ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΩΣ ΧΩΡΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ

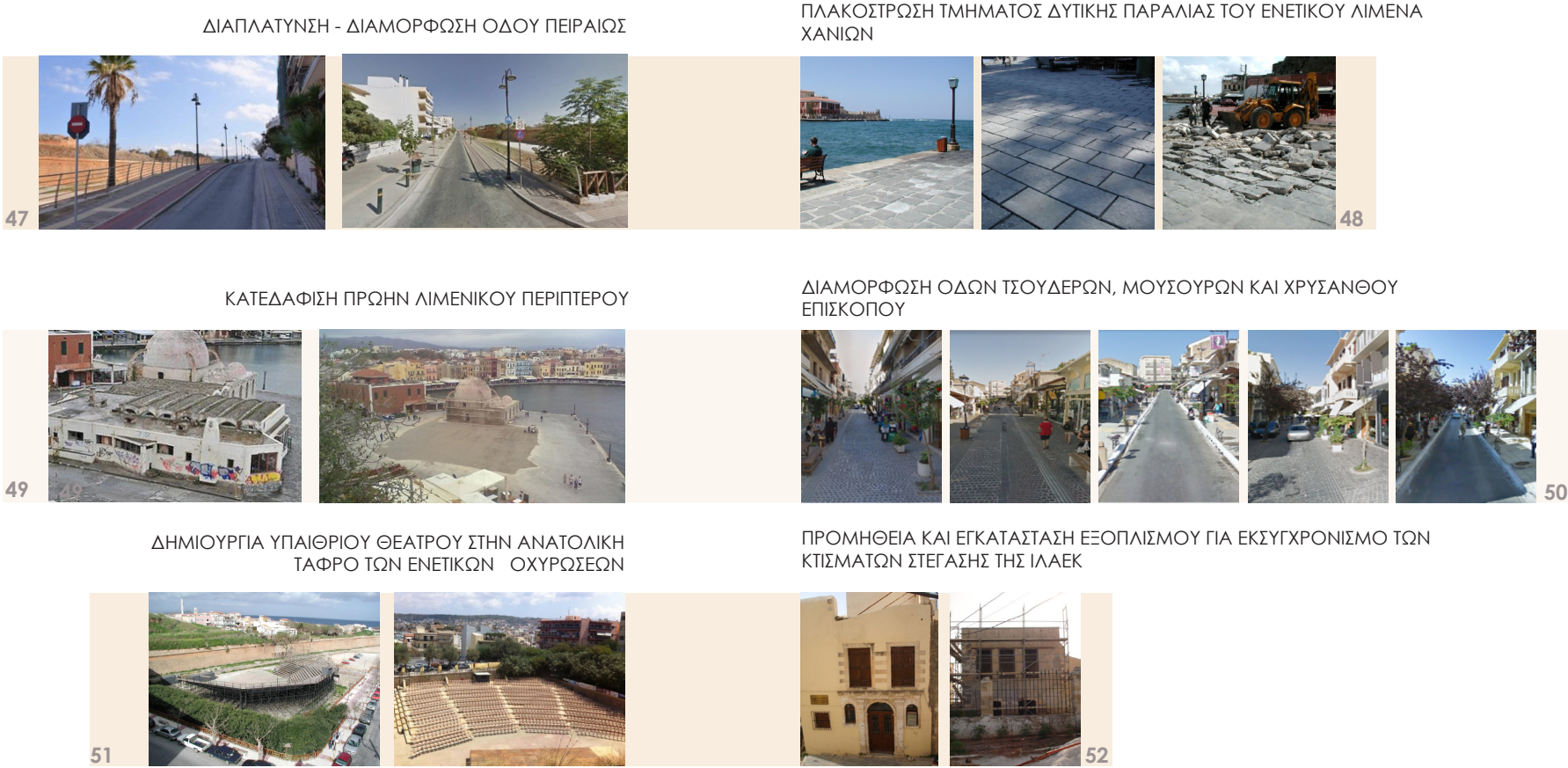

45

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ ΧΑΝΙΩΝ
ΣΕ ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

46

ΕΡΓΑ ΑΠΟ ΤΟ 2014 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Ολοκληρωμένα έργα

- **Ανάπλαση της οδού Χάληδων και της πλατείας Μητρόπολης.**
[Δήμος Χανίων - Μελέτη Γραφείου Προγραμματικής Σύμβασης]
Εξωραϊσμός κοινόχρηστων χώρων με απομάκρυνση 3 περιπτέρων (οδού Χάλυδων, Πλατείας Μαρκοπούλου και Πλατείας Συντριβανιού) κατεδάφιση κτηρίων οδού Σήφακα και παραπηγμάτων Σπλάντζιας και ενετικών τειχών (Σχέδιο Α8)
- **Ολοκλήρωση ανέγερσης κτηρίου Δημοτικού Λιμενικού Ταμείου**
- **Εργασίες αποκατάστασης στο Γιαλί Τζαμί και διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου** (Σχέδιο Α9)
- **Ολοκλήρωση και έναρξη λειτουργίας θεάτρου «Μίκης Θεοδωράκης» στον χώρο του Παλιού Τελωνείου.** Έγκριση από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο του σχεδιασμού του Δημοτικού Λιμενικού Ταμείου, για τον εξορθολογισμό των παραχωρούμενων χώρων της χερσαίας λιμενικής ζώνης του Ενετικού Λιμένα και αντικατάστασης σκιαδίων με εγκεκριμένους καλαίσθητους τύπους

Έργα σε εξέλιξη

Ανάπλαση της Δυτικής Τάφρου
[Δικαιούχος: Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων Ταμείο: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)/ Έναρξη: 1/10/2018 – Λήξη 31/12/2020.]
Έχουν ολοκληρωθεί τα αντιπλημμυρικά έργα και σε εξέλιξη βρίσκεται η περιπατητική διαδρομή. Το έργο περιλαμβάνει εργασίες για τη διαμόρφωση του βόρειου και μεγαλύτερου τμήματος της δυτικής τάφρου στην παλιά πόλη των Χανίων, δημιουργώντας ένα φυσικό περιβάλλον μέσα στον αστικό ιστό, προκειμένου να διατεθεί ένας δημόσιος χώρος περιπάτου στο κέντρο της πόλης σε πεζούδες, ποδηλάτες και ΑΜΕΑ

Αποκατάσταση του Δυτικού Ευθύγραμμου Τμήματος (Cortina) των Ενετικών τειχών της Παλαιάς Πόλης των Χανίων/
[Δικαιούχος: Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων/ Ταμείο: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)/ Έναρξη: 1/6/2019 – Λήξη: 31/12/2020.]
Το τμήμα των επεμβάσεων εκτείνεται ευθύγραμμα από τον επιπρομαχώνα Priuli μέχρι το σημείο που συναντάται με την σύγχρονη οδό Μελετίου Πηγά. Με το πέρασμα των χρόνων οι χωροταξικές επεμβάσεις αλλοίωσαν μέρος αυτής της πλευράς, αφού μεγάλο τμήμα μπαζώθηκε και διανοίχτηκε η μεταγενέστερη οδός. Οι εργασίες που προβλέπεται να υλοποιηθούν αφορούν στην αποκατάσταση του συγκεκριμένου τμήματος του τείχους.

Η ανάγκη για προστασία και ανάδειξη της Παλιάς Πόλης γίνεται περισσότερο αντιληπτή από τα μέσα του 20ου αιώνα, καθώς μέχρι τότε η πόλη δεν αντιμετωπίστηκε με ευαισθησία κάτι το οποίο διαφαίνεται από την έλλειψη υποδομών και σωστής διαχείρισης των μνημείων. Όπως παρατηρήθηκε από τον συγκεντρωτικό πίνακα και χάρτη, τα έργα για την προστασία και ανάδειξη της Π.Π, πριν το 1994, περιορίζονται στην αποκατάσταση τμημάτων του Φρουρίου Φιρκά και στην περιοχή του Καστελίου εστιάζοντας στην αποκατάσταση του Τείχους. Λίγο αργότερα, μετά την υπογραφή της Προγραμματικής Σύμβασης του 1995, καθοριστικό ρόλο έπαιξε η λειτουργία του Γραφείου Παλιάς Πόλης όπου σε συνεργασία με την Αρχαιολογική Υπηρεσία και το Γραφείο Τειχών ανέλαβαν το μεγαλύτερο μέρος των επεμβάσεων.

Πιο συγκεκριμένα:

- από το 1994 έως και 1999 παρατηρούνται επεμβάσεις κυρίως στο Ανατολικό τμήμα της Π.Π και πιο επισταμένα πέριξ της περιοχής Σπλάντζιας.
- από το 2000 έως το 2006 ακολουθείται μια ευρύτερη προσέγγιση με σποραδικές επεμβάσεις εντός των τειχών
- από το 2007 μέχρι και σήμερα πραγματοποιούνται έργα τα οποία φαίνεται να συνδέουν τις επεμβάσεις των προηγούμενων ετών, δημιουργώντας ένα πιο ολοκληρωμένο δίκτυο έργων υποδομής και αποκαταστάσεων.

Οι επεμβάσεις αυτές στο σύνολό τους περιλαμβάνουν εκσυγχρονισμό του αστικού εξοπλισμού, πεζοδρομήσεις, διαμορφώσεις δημοσίων χώρων καθώς και εργασίες αποκατάστασης και αξιοποίησης δημόσιων κτιρίων , οχυρώσεων, αρχαιολογικών χώρων και ναών. Στόχος των παραπάνω αποτελεί η διευκόλυνση της κίνησης του πεζού και η σύνδεση των ελεύθερων και πράσινων χώρων η ανάδειξη των μνημείων και συνολικότερα η αναμόρφωση της εικόνας του ιστορικού κέντρου. Τα έργα που πραγματοποιήθηκαν χαρακτηρίζονται στο μεγαλύτερο τμήμα τους επιτυχή. Ωστόσο υπάρχουν επεμβάσεις που δημιούργησαν έντονη πόλωση τόσο μεταξύ των φορέων της πόλης, όσο και μεταξύ φορέων και πολιτών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατεδάφιση του Λιμενικού Περιπτέρου, έργο του διακεκριμένου αρχιτέκτονα Π. Καραντινού. Το συγκεκριμένο έργο μαζί με το ξενοδοχείο Ξενία του ΕΟΤ, αποτυπώνουν μία τάση εφαρμογής αρχιτεκτονικών επιρροών του μοντέρνου κινήματος, η οποία ωστόσο δε συνάδει με το χαρακτήρα της Παλιάς Πόλης και δημιουργεί έντονες αντιθέσεις αλλοιώνοντας το περιβάλλον της περιοχής επέμβασης. Η μεγάλη αντιπαράθεση προέκυψε ως επί το πλείστον λόγω της αρχιτεκτονικής σημασίας του έργου καθώς αποτέλεσε για την πόλη των Χανίων, ένα από τα ελάχιστα δείγματα μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Παρόλα αυτά η κατεδάφιση του κρίθηκε δικαίως απαραίτητη και αποσυμφόρισε το μνημείο στο οποίο ήταν προσκολλημένο και το ευρύτερο τμήμα της ακτής Τομπάζη.

Μια άλλη αμφιβόλου συμβατότητας επέμβαση είναι αυτή της οδού Πειραιώς, στη Δυτική Τάφρο (Σχέδιο Α11). Είναι μια επέμβαση η οποία αντιμετωπίστηκε αποσπασματικά τόσο σε σχέση με την Τάφρο όσο και με τα σημεία στα οποία καταλήγει (Σκαλίδη – Ακτή Κανάρη), ενώ δε λήφθηκε υπόψιν η σύνδεση της οδού με την οδό Μελετίου Πηγά η οποία καταλήγει στον επιπρομαχώνα LANDO. Παράλληλα έγινε μελέτη ποδηλατόδρομου ο οποίος όμως δεν αποτελεί τμήμα ευρύτερου δικτύου και συνεπώς αν δεν προβλεφθεί μελλοντικά η ένταξη του σε κάποιο, κρίνεται άστοχη. Συνολικά είναι μία επέμβαση η οποία θα μπορούσε να αποτυπώνει καλύτερα τη σύνδεση της Παλιάς Πόλης με τη νέα, κάτι το οποίο εδώ δεν επιτυγχάνεται.

Παράλληλα, στην ίδια κατηγορία έργου εντάσσεται και η κατεδάφιση του κτιρίου του Λιμενικού Ταμείου και η ανέγερση νέου στη θέση του. Το παλαιό κτίσμα, ιδιοκτησίας του Δημοτικού Λιμενικού Ταμείου το οποίο βρίσκεται εντός των ορίων της Λιμενικής Ζώνης του Ενετικού Λιμένα ανεγέρθη προ του 1970. Επρόκειτο για ένα κτίριο με μορφολογικά στοιχεία αστικής πολυκατοικίας της εποχής που οικοδομήθηκε, και η όψη του παρουσίαζε στοιχεία ασυμβίβαστα με το χαρακτήρα της περιοχής. Επίσης λόγω της εγκατάλειψης του κρίθηκε το 1994 ετοιμόρροπο και κατεδαφιστέο. Ωστόσο η απόφαση για την απομάκρυνση του λήφθηκε το 2013 και έπειτα προχώρησαν οι διαδικασίες ανέγερσης νέου. Μέχρι σήμερα το έργο δεν έχει ολοκληρωθεί, όμως από τα μορφολογικά στοιχεία που είναι διακριτά, παρατηρείται μία προσπάθεια ένταξης νεοκλασικών αρχιτεκτονικών και μορφολογικών στοιχείων (αξονικότητα- συμμετρία- ρυθμική επαναληπτικότητα), με αποτέλεσμα να μην εντάσσεται προς το παρόν ομαλά σε σχέση με τα γειτνιάζοντα κτίσματα Ενετικής περιόδου που κυριαρχούν και στο σύνολο του Ενετικού Λιμένα. Το κτίριο σχεδιάστηκε ώστε να φιλοξενήσει τις υπηρεσίες του Δημοτικού Λιμενικού Ταμείου, ενώ το ισόγειο του θα διατεθεί προς ενοικίαση για τη λειτουργία καταστημάτων. Πάντως έχουν ήδη κατατεθεί προτάσεις από εταιρείες διαχείρισης τουριστικών καταλυμάτων ώστε να ενοικιάσουν όλο το κτίριο με στόχο τη δημιουργία (ακόμα μίας!) ξενοδοχειακής μονάδας. Προτάσεις που το Δημοτικό Λιμενικό Ταμείο εξετάζει. Συνολικά, παρατηρείται μια αποσπασματική αντιμετώπιση στη διαχείριση των επεμβάσεων εξαιτίας της έλλειψης μιας σύγχρονης και ολοκληρωμένης μελέτης, με αποτέλεσμα την απουσία συνεκτικότητας και συνοχής μεταξύ των έργων.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

6.1 Μιχάλης Ανδριανάκης

Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων

Τέως Πρόεδρος Επιστημονικής Επιτροπής Ανάδειξης Οχυρώσεων Κρήτης.

Στην εξέλιξη των μελετών προστασίας της παλιάς Πόλης, ποιά στιγμή θεωρείτε ότι υπήρξε σημαντική για την περαιτέρω διάσωσή της; Τελικά έχουν παίξει σημαντικό ρόλο, ή θα έφτανε ο χαρακτηρισμός του ιστορικού τόπου για να προστατευτεί;

Καθοριστική για την προστασία της παλιάς πόλης Χανίων ήταν η Μελέτη Ρωμανού-Καλλιγά (1977), τόσο όσον αφορά στην ανάλυση των στοιχείων, όσο και στις προτάσεις. Αν και δεν θεσμοθετήθηκε ποτέ (χρειάστηκε να γίνει επικαιροποίησή της το 1994, χωρίς και πάλι να προχωρήσει σε τελική μορφή), χρησιμοποιήθηκε σαν «μπούσουλας» αρχικά από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, στη συνέχεια και από τις υπηρεσίες του Δήμου. Σε ένα μεγάλο βαθμό, εφαρμόζεται άτυπα.

Η Μελέτη παίζει σημαντικό ρόλο στην εξειδίκευση κάποιων θεμάτων. Ο χαρακτηρισμός σε «Ιστορικό, Διατηρητέο Μνημείο» το 1965, ήταν επαρκής θεσμικά, υπήρχαν όμως προβλήματα εφαρμογής εξαιτίας της ύπαρξης του καταστροφικού Νέου Ρυμοτομικού Σχεδίου του Γραφείου Δοξιάδη, που εξακολουθεί και σήμερα να είναι σε ισχύ αν και έρχεται σε πλήρη αντίθεση με το χαρακτηρισμό σε Διατηρητέο Μνημείο. Μετά από ερμηνευτική εγκύκλιο ωστόσο, του τότε ΥΠΕΧΩΔΕ, έγινε δεκτό ότι ο Αρχαιολογικός Νόμος υπερισχύει και έτσι η κατάσταση αντιμετωπίζεται.

Ποιά ήταν τα κρίσιμότερα προβλήματα που κλήθηκαν να επιλύσουν οι φορείς της πόλης και πάνω σε ποιά κατεύθυνση; Πώς επηρεάστηκε αυτή η προσπάθεια από σημαντικά γεγονότα της ιστορίας της πόλης (μεταπολεμική περίοδος- Δικτατορία- Μεταπολίτευση)

Το κρίσιμότερο πρόβλημα προέκυψε από το βομβαρδισμό του 1941, κατά τον οποίο καταστράφηκε το 35% περίπου των κτηρίων της πόλης. Για την αντιμετώπισή του συντάχθηκε το ΝΡΣ, το οποίο προέβλεπε-και εν μέρει εφαρμόστηκε-ρυμοτομήσεις με κατεδαφίσεις ακόμη και μνημείων και αστικός αναδασμός. Μέχρι το 1965, αλλά και για αρκετά χρόνια μετά, η εφαρμογή του συνδεόταν με κατεδαφίσεις παλαιών και ανέγερση νέων οικοδομών, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο μνημειακός χαρακτήρας της πόλης. Την εποχή της δικτατορίας, παρά το χαρακτηρισμό, δόθηκαν ασυμβίβαστες με το χώρο άδειες (π.χ. ξενοδοχεία Porto Veneziano και Κρήτη) με «άνωθεν» παρεμβάσεις. Η αρμόδια για την προστασία της παλιάς πόλης 13η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, που έδρευε στο Ηράκλειο, άρχισε ουσιαστικά να παρεμβαίνει από το 1975 με την ίδρυση του άτυπου Γραφείου Χανίων για την επιτόπου αντιμετώπιση των θεμάτων. Το Γραφείο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στις επόμενες δεκαετίες.

Αρνητικό ρόλο έπαιξαν στη δεκαετία του 1980 οι αυθαίρετες παρεμβάσεις του Δήμου με πρόσχημα την «ανάδειξη» της παλιάς πόλης (π.χ. μετατροπή μεγάλου μέρους των οχυρώσεων σε υπαίθριο πάρκινγκ), παρά τις έντονες αντιδράσεις από την πλευρά του ΥΠΠΟ. Η σύναψη Προγραμματικής Σύμβασης για την παλιά πόλη μεταξύ ΥΠΠΟ, Δήμου Χανίων και άλλων φορέων, υπήρξε ένα καθοριστικό γεγονός, που συνέβαλε στη συνεργασία και την κοινή αντιμετώπιση των θεμάτων. Ως βασικό αποτέλεσμα της ΠΣ ήταν η ίδρυση Γραφείου Παλιάς Πόλης στο Δήμο Χανίων για την αντιμετώπιση των θεμάτων.

Ποιές ενέργειες αποδείχθηκαν επιβλαβείς για τη μορφή της Π.Π. και τι αντίκτυπο είχαν αυτές για την υποβάθμιση ή μικρότερη ανάπτυξη ορισμένων περιοχών-συνοικιών της;

-Καταρχήν το Νέο Ρυμοτομικό Σχέδιο (1946) και η εφαρμογή του, οι αυθαίρετες επεμβάσεις με αλλότριους σκοπούς από το Δήμο και άλλους φορείς, η υπερανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας σε βάρος των κατοίκων και της ποιότητας ζωής.

Πώς επέδρασε το έντονο φαινόμενο της τουριστικής ανάπτυξης στην εξέλιξη της Π.Π.;

Αρνητικά, για το λόγο ότι λειτουργεί ανεξέλεγκτα. Χωρίς ουσιαστική παρέμβαση από την πλευρά του κράτους και της αυτοδιοίκησης. Η αρχικά προβληματική κατάσταση λόγω του υψηλού κόστους, αλλά και των ειδικών όρων επέμβασης, στα κτήρια σε συνδυασμό με πολεοδομικά προβλήματα είχε δημιουργήσει ένα αρνητικό κλίμα στους-συνήθως χαμηλού εισοδήματος-κατοίκους και μια εγκατάλειψη των ιδιοκτησιών. Η σταδιακή «ανακάλυψη» της παλιάς πόλης ως επισκέψιμου χώρου και η υπέρμετρη αύξηση δραστηριοτήτων αναψυχής και «φιλοξενίας», άλλαξε τη στάση αυτή μαζί με την οικονομική αξία της περιοχής. Η μη θεσμοθέτηση της Μελέτης Ρωμανού-Καλλιγά, ή έστω χρήσεων γης, η απουσία πολιτικής βούλησης και η διαπλοκή, η ανεξέλεγκτη κυριαρχία των επιχειρηματιών είχε ως αποτέλεσμα την εκμετάλλευση των πάντων. Το φαινόμενο έχει ενταθεί σε υπέρτατο βαθμό τελευταία με την εμφάνιση του Airbnb, που είχε μεν ως θετική συνέπεια την αποκατάσταση ενός μεγάλου αριθμού κτηρίων, αρνητική όμως την ακόμη μεγαλύτερη αλλοίωση του χαρακτήρα ως ζωντανού οικισμού. Στη δεκαετία του 1980 ξεκίνησε μια προσπάθεια παρέμβασης του νεοϊδρυμένου Πολυτεχνείου Κρήτης στη ζωή της παλιάς πόλης σε συνεργασία με την Αρχαιολογική Υπηρεσία με την τότε διοίκηση του Πολυτεχνείου (Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής ο καθηγητής Θαλής Αργυρόπουλος). Στόχος ήταν η αρχική λειτουργία του Πολυτεχνείου Κρήτης και στη συνέχεια η παραμονή κάποιων σχολών του στην παλιά πόλη και η δημιουργία Φοιτητικής Εστίας σε δημόσια, ανταλλάξιμα, ερειπωμένα, ή ρυμοτομούμενα κτήρια. Το σχέδιο όμως εγκαταλείφθηκε από το ΠΚ με τελευταία συνέπεια την επιχειρούμενη μετατροπή τριών ιστορικών κτηρίων ιδιοκτησίας του σε πολυτελές ξενοδοχείο και μάλιστα σε μια περιοχή (Καστέλι) που «κρατήθηκε με τα δόντια» μακριά από την «υπερανάπτυξη» της υπόλοιπης παλιάς πόλης.

-Πώς εκτιμάτε τη σημερινή εικόνα της Π.Π.; Έχουν δωθεί κατάλληλες και επαρκείς κατευθύνσεις για τη μελλοντική ανάδειξη της; και τι θα μπορούσε να αλλάξει στη διαχείριση της προστασίας της;.

Η παλιά πόλη, παρά τα όσα αρνητικά επισημάνθηκαν, διατηρεί σε ένα μεγάλο βαθμό το μνημειακό της χαρακτήρα. Βασικά προβλήματα είναι οι πρόχειρες και αυθαίρετες επεμβάσεις στα καταστήματα αναψυχής, η κατάχρηση του δημόσιου χώρου και η μη ορθή διαχείρισή του. Το μεγάλο έργο της ανάδειξης των Βενετσιάνικων οχυρώσεων, που θα συνέβαλε όσο τίποτε άλλο στη δημιουργία ελεύθερων χώρων, την ανάδειξη του μνημειακού χαρακτήρα της πόλης, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, αλλά και τη σωστή τουριστική ανάπτυξη, έχει «παγώσει». Έχουν γίνει –και συνεχίζονται-μεγάλης έκτασης επεμβάσεις από το κράτος, την αυτοδιοίκηση, αλλά και τους ιδιώτες σε μνημεία και άλλα κτίσματα. Κατευθύνσεις υπάρχουν αρκεί να υπάρξει και πολιτική βούληση και αδιαφορία για το πολιτικό κόστος από την πλευρά της αυτοδιοίκησης. Σχέδια και δυνατότητα χρηματοδότησης υπάρχουν, αρκεί να υπάρξει και η κατάλληλη διεκδίκηση και διαχείριση. Το θεσμικό πλαίσιο ελέγχου και διαχείρισης επίσης υπάρχει: Ο Δήμος έχει την ευθύνη για τον πολιτικό και πολεοδομικό έλεγχο και η Αρχαιολογική Υπηρεσία το μνημειακό έλεγχο. Άλλος μηχανισμός θα μπερδέψει αντί να διευκολύνει τα πράγματα.

6.2 Αιμιλία Κλάδου - Μπλέτσα

Αρχιτέκτων Μηχανικός

Τέως Προϊσταμένη Δήμου και Κοινοτήτων Χανίων

Πώς βρεθήκατε στα Χανιά; Πείτε μας λίγα λόγια για την πορεία σας στο χώρο

Έφτασα στα Χανιά τον Οκτώβριο του 1964, ως αρχιτέκτων απόφοιτη του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Υπήρξα από τις πρώτες γυναίκες αρχιτέκτονες στην Κρήτη, γεγονός που αποτελούσε ένα αξιοπερίεργο φαινόμενο για εκείνα τα χρόνια. Τον Ιανουάριο του 1965 βρέθηκα στην Νομαρχία ως αρχιτέκτων των δήμων και κοινοτήτων του Νομού Χανίων. Τότε ασχοληθήκαμε πολύ με ανάδειξη μνημείων του παρελθόντος, πλατειών και ελεύθερων χώρων. Παράλληλα ο Θαλής Αργυρόπουλος, ο οποίος υπήρξε καθηγητής πολεοδομίας στην σχολή μου, φίλος με τον Αντώνη Τρίτση, παίρνουν πρωτοβουλία και σχηματίζουν μια μικρή ομάδα μηχανικών με σκοπό την σύνταξη πολεοδομικής μελέτης της Παλιάς Πόλης των Χανίων. Το 1964, όταν ξεκίνησα να εργάζομαι στο Επιμελητήριο, έβλεπα την πόλη να αποσυντίθεται, καθώς είχαν ξεκινήσει εργασίες απομάκρυνσης των τειχών. Με την βοήθεια της κυρίας Κάντο Φατούρη Ησυχάκη, αρχαιολόγου, και του Γιάννη Τζεδάκη, επικεφαλής της αρχαιολογικής Υπηρεσίας, έγινε το διάταγμα Κήρυξης της Παλιάς πόλης (1965). Μετά την περίοδο της δικτατορίας στην Ελλάδα, η εφαρμογή της πρώτης πολεοδομικής μελέτης άρχισε να αναδύεται την σημασία της πόλης γεγονός που σε συνδυασμό με την μεγάλη προσέλκυση επισκεπτών-τουριστών προκάλεσε την ανάγκη οργάνωσης και επομένως την ανάγκη μηχανικών. Τελικώς παρά τις αντιξοότητες της Χούντας κατάφερα να παραμείνω στα Χανιά, όπου σκέφτηκα να ξεκινήσω ένα γραφείο δίπλα από την αρχαιολογική υπηρεσία. Έτσι με χρηματοδότηση του Δήμου Χανίων φτιάξαμε ένα γραφείο, προκάτοχο του σημερινού Γραφείου Παλιάς Πόλης. Συνεργαστήκαμε αρκετά με τον Ιορδάνη Δημακόπουλο, ο οποίος έδρασε σημαντικά και στο Ρέθυμνο όπως και με την Κάντο Φατούρη, με την οποία προσπαθήσαμε να κηρύξουμε αρκετά κτίρια ως διατηρητέα.

Πώς επηρεάστηκαν οι συνοικίες της Παλιάς Πόλης με το ρυμοτομικό του 1946 και μετά την εφαρμογή του αστικού αναδασμού;

Το 1947 ξεκίνησε η εφαρμογή του αστικού αναδασμού στην Παλιά Πόλη, μια κίνηση η οποία τελικά συνέβαλε στην αλλοίωση του χαρακτήρα των συνοικιών της. Ήδη από την περίοδο της μικρασιατικής καταστροφής, με την ανταλλαγή των πληθυσμών, στην περιοχή της Σπλάτζιας υπήρχε εκτεταμένη εγκατάσταση προσφύγων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τους βομβαρδισμούς στο κεντρικό τμήμα της Παλιάς Πόλης είχε δημιουργήσει μεγάλα θέματα στέγασης στην περιοχή γι' αυτό και μια από τις λύσεις που προτάθηκαν ήταν αυτή του αναδασμού. Παρ' όλο που πρόκειται για μια κίνηση αρκετά δύσκολη στην εφαρμογή της, υπήρχε κοινωνικό και ατομικό ενδιαφέρον με αποτέλεσμα να προχωρήσουν οι διαδικασίες και τελικά να έχουμε την σημερινή εικόνα στην οποία παρατηρούμε μεγάλη διαφορά του ανατολικού και Δυτικού τμήματος της Παλιάς Πόλης.

Ποιά η σχέση Τουρισμού και Παλιάς Πόλης;

Το Παλιό λιμάνι προσέλκυε και προσελκύει μεγάλο πλήθος επισκεπτών. Το γεγονός αυτό, τροφοδότησε την πρόθεση για τον σχεδιασμό μελετών, για τον εξυγχρονισμό των υποδομών όπως επίσης και για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης, μέσα από μία σειρά νέων νομοθεσιών και αποκαταστάσεων. Ο τουρισμός ήταν εκείνος που χρηματοδότησε ουσιαστικά την αρχαιολογία για το έργο της στην Παλιά Πόλη». Ωστόσο υπάρχει και η άλλη όψη του νομίσματος. Δυστυχώς ξεκίνησε ο εκφυλισμός της Παλιάς πόλης λόγω της εκτενούς αλλαγής των χρήσεων που περιλαμβάνει. Θυμάμαι χαρακτηριστικά πως εκείνη την περίοδο είχα μπλοκάρει τις άδειες λειτουργίας καταστημάτων. Πίστευα και συνεχίζω να πιστεύω πως η Παλιά Πόλη χρειάζεται να κρατήσει τον χαρακτήρα της, ως περιοχή κατοικίας. Δυστυχώς δεν υπήρξε αυστηρή νομοθεσία σ' αυτόν τον τομέα καθώς επικράτησε η πολιτική του συμφερόντων και μέσων. Πίστευα ότι η ένταξη καταστημάτων στην Παλιά Πόλη αλλοιώνει σε μεγάλο βαθμό την δομή της και γ' αυτό πολέμησα πολύ ώστε να μην χορηγούνται οι άδειες». Δεν είναι τυχαίο ότι οι περισσότεροι κάτοικοι της Παλιάς πόλης αναγκάστηκαν να μετακομίσουν πουλώντας είτε ενοικιάζοντάς σε τουρίστες την ιδιοκτησία τους. Μια λύση ήταν ακόμη να ανοίξουν και οι ίδιοι κατάστημα στο ίδιο σημείο. Επίσης αυτή η έντονη κατάληψη του λιμανιού από τουριστικές χρήσεις ασφυκτιά το λιμάνι - «δεν μπορείς να περπατήσεις στο λιμάνι από τα τραπεζάκια».

Πώς βλέπετε την Παλιά Πόλη σήμερα;

Σήμερα βλέπουμε ότι γίνονται σημαντικές προσπάθειες διατήρησης και ανάδειξης των τειχών στην Παλιά Πόλη και παράλληλα γίνονται έργα με στόχο την βελτίωση των υποδομών της. Ωστόσο το ζήτημα έλλειψης χώρων στάθμευσης και ελεύθερων χώρων παραμένει. Όπως εξίσου σημαντικό είναι το θέμα της συμφόρησης της περιοχής, λόγω της μεγάλης προσέλευσης τουριστών.

6.3 Αντώνης Μυλωνάς
Αρχιτέκτων Μηχανικός
Πρόεδρος Γραφείου Παλιάς Πόλης

Στην εξέλιξη των μελετών προστασίας της Παλιάς Πόλης, ποιά στιγμή θεωρείτε ότι υπήρξε σημαντική για την περαιτέρω διάσωσή της; Τελικά έχουν παίξει σημαντικό ρόλο, ή θα έφτανε ο χαρακτηρισμός του ιστορικού τόπου για να προστατευτεί;

Συνολικές μελέτες προστασίας για την Παλιά Πόλη, πλην της Αργυρόπουλου Τρίτση και Ρωμανού – Καλλιγά δεν έχουν υπάρξει. Βέβαια, για να παίξει καθοριστικό ρόλο μια μελέτη πρέπει να είναι θεσμοθετημένη. Και στις δύο περιπτώσεις, οι μελέτες δεν έχουν θεσμοθετηθεί. Παρ'όλα αυτά η μελέτη Αργυρόπουλου – Τρίτση υπήρξε σημείο σταθμός ως η πρώτη προσπάθεια ολοκληρωμένης πολεοδομικής μελέτης για τα Χανιά ενώ η μελέτη Ρωμανού - Καλλιγά επικαιροποιήθηκε και αποτέλεσε βάση για την πλειοψηφία των μελετών που ακολούθησαν. Θα έλεγα λοιπόν ότι έπαιξαν περισσότερο βοηθητικό-συμβουλευτικό, παρά καθοριστικό ρόλο. Επομένως θα έλεγα ότι ο χαρακτηρισμός του ιστορικού τόπου, μέσα από όρους, προϋποθέσεις και δεσμέυσεις, ήταν εκείνος που υπήρξε πραγματικά καθοροστικός για την εξέλιξη Π.Π.

Ποιά ήταν τα κρισιμότερα προβλήματα που κλήθηκαν να επιλύσουν οι φορείς της πόλης και πάνω σε ποια κατεύθυνση; Πώς επηρεάστηκε αυτή η προσπάθεια από σημαντικά γεγονότα της ιστορίας της πόλης (μεταπολεμική περίοδος- Δικτατορία- Μεταπολίτευση);

Αφενώς έπρεπε να εξυγχρονιστεί στο σύνολο της η εικόνα της Π.Π. Από πλευράς φορέων χρειαζόταν να αναβαθμιστεί ο κοινόχρηστος χώρος και να αποκατασταθούν σημαντικά μνημεία που ταυτόχρονα αποτελούσαν δημόσια κτίρια. Αφετέρου ζήτημα αποτελούσαν τα ιδιωτικά κτήρια, όπου το κόστος της αποκατάστασής τους ήταν ένας σημαντικός και ανασταλτικός παράγοντας. Σίγουρα, πολύ σημαντικό ήταν ότι θα έπρεπε να υπάρχει μια κοινή συνιστώσα μεταξύ των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και φορέων. Αυτό επιτεύχθηκε με την πραγματοποίηση της προγραμματικής σύμβασης και με την δημιουργία του Γραφείου Παλιάς Πόλης, όπου όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς πλέον από κοινού, συνεδρίαζαν και έπαιρναν τις ανάλογες αποφάσεις.

Ποιές ενέργειες αποδείχθηκαν επιβλαβείς για τη μορφή της Π.Π. και τι αντίκτυπο είχαν αυτές για την υποβάθμιση ή μικρότερη ανάπτυξη ορισμένων περιοχών-συνοικιών της;

Από τις πιο επιβλαβείς ενέργειες που έγιναν στην Π.Π υπήρξε το ρυμοτομικό σχέδιο του 1946 και κατ' επέκταση ο αστικός αναδασμός. Ο αναδασμός έδρασε με εξαιρετικά αρνητικό αντίκτυπο, με τέτοιο τρόπο που οδήγησε στην καταστροφή μεγάλου μέρους των παραδοσιακών κτισμάτων και στην αλλοίωση του πολεοδομικού ιστού.

Πώς επέδρασε το έντονο φαινόμενο της τουριστικής ανάπτυξης στην εξέλιξη της Π.Π.;

Η απάντηση δεν μπορεί να είναι απόλυτη. Από την μία πλευρά ο τουρισμός είχε θετική έκβαση για την Παλιά Πόλη με την έννοια ότι λόγω της τουριστικής ανάπτυξης έγιναν οι πρώτες αποκαταστάσεις και αναδείξεις κτισμάτων, πυροδοτώντας μια σειρά επεμβάσεων με στόχο την αναβάθμιση της πόλης στο σύνολό της. Ωστόσο δεν μπορούμε να παραβλέψουμε την εκτόπιση της κατοικίας με δημιουργία θυλάκων υποβάθμισης δηλαδή το φαινόμενο όπου οι ντόπιοι αποχωρούσαν και ερχόντουσαν ενοικιαστές, μετανάστες χαμηλών εισοδημάτων. Ο τουρισμός βοήθησε από την μία, αποτέλεσε το έναυσμα για ένα μεγάλο ποσοστό αποαταστάσεων σε ιδιωτικά κτίσματα ,από την άλλη όμως έδρασε και δρα ανεξέλεγκτα χωρίς όρους και περιορισμούς.

Πώς εκτιμάτε τη σημερινή εικόνα της Π.Π.; Έχουν δωθεί κατάλληλες και επαρκείς κατευθύνσεις για τη μελλοντική ανάδειξη της; και τι θα μπορούσε να αλλάξει στη διαχείριση της προστασίας της; Μία νέα μελέτη τιθξξξξξξ είναι σημαντικό να διαθευτεί;

Έχουν γίνει σημαντικές βελτιώσεις σε επίπεδο υποδομών καθότι μεγάλο μέρος τους έχει αποκατασταθεί. Από εκεί και πέρα το λεπτό σημείο και αυτό το οποίο απαιτείται είναι μια σωστή και ισόρροπη διαχείριση. Είναι πολύ σημαντικό να υπάρξει ένας κανονισμός ο οποίος θα εφαρμόζεται. Δεν αρκεί δηλαδή η θεσμοθέτηση αλλά χρειάζεται να είναι δυνατή η εφαρμογή και η υλοποίησή της. Σε μία νέα μελλοντική μελέτη πρωταρχικό ζήτημα οφείλει να είναι η διευθέτηση των χρήσεων γης. Για παράδειγμα η μελέτη με την οποία ασχολείται τώρα το Γραφείο Παλιάς Πόλης, που αφορά την πρόταση των χρήσεων, γίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορεί να ενταχθεί στο γενικό πολεοδομικό σχέδιο και να γίνει στην συνέχεια πολεοδομικό διάταγμα.

Υπάρχει κάποιο τμήμα της Π.Π στο οποίο χρειάζεται να εστιάσουμε περισσότερο σε επίπεδο αναβάθμισης υποδομών και επεμβάσεων αποκατάστασης;

Σε ό,τι αφορά τις υποδομές έχει ολοκληρωθεί το 80% των εργασιών. Στα σημεία της Π.Π που δεν έχουν πραγματοποιηθεί τέτοιες εργασίες, ο κύριος λόγος είναι οι αρχαιολογικοί χώροι που ενδεχομένως υπάρχουν. Σε αυτή την περίπτωση επιτρέπεται να γίνει μια επιφανειακή επέμβαση, και όχι τόσο συνολικά έργα όπως υπογειοποιήσεις του εναέριου δικτύου της ΔΕΗ, οι οποίες σαφώς μπορούν αν βελτιώσουν στα μέγιστα την αισθητική εικόνα του αστικού ιστού (Καστέλι). Όσον αφορά τα κτίρια, μετά το 1990 όπου πραγματοποιήθηκαν οι επιχορηγήσεις για αποκαταστάσεις ιδιωτικών κτισμάτων, μέσω των μεσογειακών προγραμμάτων, δεν υπήρξε καμία άλλη κρατική επιχορήγηση ώστε να ενισχυθούν οικονομικά οι ιδιοκτήτες και να προβούν σε αποκαταστάσεις, που ως γνωστόν έχουν υψηλό κόστος. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την σύγχυση που προκάλεσε ο αναδασμός αλλά και τους πολλαπλούς κληρονόμους ιδιοκτησιών αποτέλεσαν του βασικούς ανασταλτικούς παράγοντες για τις αποκαταστάσεις των ιδιωτικών κτισμάτων.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Μετά την ολοκλήρωση της εργασίας, με την καταγραφή και ανάλυση των στοιχείων που συνέθεσαν τη σημερινή εικόνα της Παλιάς Πόλης, διαπιστώθηκε ότι βασικότερη προϋπόθεση για μία άρτια και ορθολογική αντιμετώπιση ενός ιστορικού κέντρου, αποτελεί η εκτενής μελέτη της ιστορικής και πολεοδομικής του εξέλιξης. Σε όποιες περιπτώσεις δε λήφθηκε υπόψιν ο παράγοντας αυτός δεν υπήρξε και σωστή κατεύθυνση ως προς την πορεία των επεμβάσεων.

Η Παλιά Πόλη των Χανίων με το λιμάνι της, είναι ο ιστορικός πυρήνας της πόλης των Χανίων και ένα από τα ωραιότερα και καλύτερα διατηρημένα ιστορικά κέντρα στην Ελλάδα, με πληθώρα μνημείων που συνδέονται με την ιστορική εξέλιξη των Χανίων.

Στην Παλιά Πόλη αναμειγνύεται αρμονικά η Ενετική, η Οθωμανική και η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, που μαρτυρούν το σύνολο της ιστορικής και νεότερης εξέλιξης της περιοχής, ενώ παράλληλα διακρίνεται για τις ιστορικές συνοικίες (Σπλάντζια, Τοπανάς, Στιβανάδικα κ.ά.) που αποτελούν κυρίως οικιστικά συγκροτήματα με μοναδική αρχιτεκτονική και ιδιαίτερο πολιτισμικό χαρακτήρα, οι οποίες διασώζουν μνήμες από ολόκληρη την ιστορία της πόλης. Μετά από μια σειρά διαρκών κατακτήσεων η παλιά πόλη διαμορφώθηκε, αναπτύχθηκε και τροποποιήθηκε με βάση τις οχυρωματικές, θρησκευτικές και αισθητικές ανάγκες του εκάστοτε κατακτητή.

Με την ίδρυση της Κρητικής Πολιτείας και λίγο αργότερα με την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, ξεκίνησε μια περίοδος ανάπτυξης για την πόλη των Χανίων που χαρακτηρίστηκε από πληθυσμιακή αύξηση και συνεπώς τάση επέκτασης της έξω από τα Τείχη. Ωστόσο, η διαδικασία αυτή χαρακτηρίστηκε από μία βίαιη προσέγγιση και στάση απέναντι στα μνημειακά κατάλοιπα των οχυρωματικών έργων με αποτέλεσμα να χαθεί οριστικά σημαντικό μέρος των Ενετικών Τειχών του νοτίου τμήματος των οχυρώσεων.

Επόμενος σημαντικός σταθμός για την εξέλιξη του πολεοδομικού ιστού της πόλης, αποτελεί η μεγάλη καταστροφή τμημάτων της από τους βομβαρδισμούς του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, γεγονός που γέννησε ζητήματα στέγασης και επαναπροσδιορισμού οικοπεδικών ιδιοκτησιών. Τα προβλήματα αυτά ήρθε να επιλύσει το ρυμοτομικό σχέδιο του '46 σε συνδυασμό με τον αστικό αναδασμό, δύο χειρονομίες καθόλα καταστροφικές για τον ιστό της Παλιάς Πόλης. Οι ευθυγραμμίσεις οδών, οι απαλλωτριώσεις και η ανακατασκευή κατεδαφισμένων κτιρίων σύμφωνα με τις τότε σύγχρονες αρχιτεκτονικές επιρροές αλλοίωσαν, όπου εφαρμόστηκαν, το χαρακτήρα της Παλιάς Πόλης. Είναι αν μη τι άλλο εμφανής η διαφορά του δυτικό τμήματος που έχει διατηρηθεί σχεδόν ανέπαφο, με το ανατολικό και κεντρικό, όπου υλοποιήθηκε ο αναδασμός και το ρυμοτομικό σχέδιο. Ευτυχώς η διαδικασία εφαρμογής του προχωρούσε με πολύ αργούς ρυθμούς και τελικά οι επεμβάσεις περιορίστηκαν και τελικά διακόπηκαν με την Κήρυξη του 1965 που όριζε ολόκληρο το εντός των τειχών τμήμα της Παλιάς Πόλης ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Ωστόσο η Κήρυξη και το ρυμοτομικό σχέδιο βρίσκονταν παράλληλα σε ισχύ με αποτέλεσμα να επικρατεί μία σύγχυση ως προς την εφαρμογή του μεν ή του δε, γεγονός που οδήγησε στη νέκρωση για αρκετά χρόνια όποιων έργων και επεμβάσεων συντήρησης και ανάδειξης της Παλιάς Πόλης.

Το 1967 πραγματοποιείται η πρώτη μελέτη για την πόλη των Χανίων, η οποία περιλαμβάνει ειδικό κεφάλαιο για την Παλιά Πόλη. Η μελέτη των Θ. Αργυρόπουλου και Α. Τρίτση προχωράει αρχικά σε μία ανάλυση της περιοχής μελέτης με στόχο την καλύτερη κατανόηση των αναγκών και προβλημάτων της και θέτει στόχους για την ανάδειξη της. Παρόλα αυτά, αν και η βάση των προτάσεων έχει ορθολογικό χαρακτήρα, σημειώνονται σημαντικές ελλείψεις κυρίως ως προς τον καταμερισμό των χρήσεων γης. Η μελέτη αυτή με το άλλωθι του πολιτικού καθεστώτος της δικτατορίας δεν υλοποιείται ποτέ και τη θέση της παίρνει, μια δεκαετία αργότερα η πλέον ολοκληρωμένη «Γενική Μελέτη Προστασίας και Ανάδειξης Παλαιάς Πόλης Χανίων» των Α. Σ. Καλλιγά- Α. Γ. Ρωμανού.

Η μελέτη αυτή αποτελεί κατά βάση, μέχρι και σήμερα, την κατευθυντήρια οδό για την πραγματοποίηση έργων και επεμβάσεων εντός της Π.Π. Αντιμετωπίζει με συνέπεια τις ανάγκες των κατοίκων, την ιστορική αξία κάθε μνημείου, ενώ παράλληλα ασχολείται και με το κυκλοφοριακό δίκτυο με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των πεζών. Οι χρήσεις γης που ορίζει υποστηρίζουν την ανάμειξη των χρήσεων, χωρίς ωστόσο να εκτοπίζουν την κατοικία, φαινόμενο που αργότερα συναντάται εκτεταμένα. Η μελέτη επικαιροποιείται το 1994, αλλά δεν θεσμοθετείται ποτέ,

με αποτέλεσμα η Παλιά Πόλη να στερείται ακόμα, ένα ολοκληρωμένο και με θεσμική ισχύ, σχέδιο ανάπτυξης και ανάδειξής της. Από την άλλη, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του 1988 το οποίο με τη σύνταξη μελέτης διάσωσης της Παλιάς Πόλης προβλέπει μία σειρά προτάσεων ανάδειξης της, δεν καταφέρνει να δώσει λύση καθώς πολλές από τις προτάσεις αυτές παρά την αναγκαιότητα και τη σημασία τους δεν υλοποιούνται.

Προς το τέλος του 20ου αιώνα, παρατηρείται μία τάση αναμόρφωσης της εικόνας της Παλιάς Πόλης, η οποία στηρίζεται κυρίως σε εξειδικευμένους φορείς της πόλης, όπως η Αρχαιολογική Υπηρεσία και το Γραφείο Προγραμματικής Σύμβασης. Τότε είναι που ουσιαστικά η Π.Π. αρχίζει να θυμίζει την εικόνα που βλέπουμε σήμερα. Η Παλιά Πόλη αρχίζει σταδιακά να αναβαθμίζεται, με τα έργα υποδομής και τα έργα ανάδειξης σε Μνημεία.

Η διαχείριση των Μνημείων έγινε στην πλειοψηφία ορθολογικά, καθώς τα περισσότερα διατηρήθηκαν αποδίδοντάς τους χρήσεις συμβατές με την ιστορική τους αξία. Παρόλα αυτά, υπήρξαν λιγοστές περιπτώσεις μνημείων, τα οποία παραμελήθηκαν.

Το εκτεταμένο δίκτυο πεζοδρόμησης και μονοδρόμησης οδών, το οποίο βρίσκεται ακόμα προς ολοκλήρωση, συνέβαλε από τη μία πλευρά στην άνετη κίνηση του πεζού και τη σύνδεση των ελεύθερων χώρων και μνημείων και από την άλλη, στον περιορισμό της κυκλοφορίας των οχημάτων εντός της Π.Π. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκαν κατεδαφίσεις απαραίτητες για την αναμόρφωση και απελευθέρωση δημόσιου χώρου (Ξενία, Λιμενικό Περίπτερο) και τη διατήρηση της υγιεινής (παραπήγματα επί των Τάφρων και των Αναχωμάτων). Ωστόσο, κτίσματα όπως αυτά επί της οδού Σήφακα (στο βόρειο πρόσωπο), τα γνωστά μαχαιράδικα, παρ' όλο που αποτελούσαν μέρος της νεότερης ιστορίας της πόλης και ένα δείγμα λαϊκής αρχιτεκτονικής, απομακρύνονται προκειμένου να εξυπηρετήσουν την προσπάθει ανάδειξης των Βυζαντινών τειχών. **Η ανάδειξη των Βυζαντινών τειχών είναι ένα έργο που έχει δρομολογηθεί τα τελευταία χρόνια καθώς προτεραιότητα είχε δοθεί στα ανασκαφικά έργα μινωικών ευρυμάτων και αποκατάστασης των ενετικών οχυρώσεων.**

Επιπλέον, **οι ελεύθεροι χώροι και οι χώροι οργανωμένου πρασίνου εντός της Παλιάς Πόλης παραμένουν ακόμα ανεπαρκείς** για να καλύψουν τις ανάγκες του μόνιμου πληθυσμού και των επισκεπτών, ενώ αυτές που διατίθενται, συχνά βρίσκονται σε κακή κατάσταση διατήρησης (πλατεία 1821 / πλατεία Αγ. Αικατερίνης / πλατεία λόφου Καστελίου/ πύλη Sabbionara / πλατεία Μαρκοπούλου).

Η ανάπλαση της Δυτικής Τάφρου είναι ένα έργο σε εξέλιξη που υπόσχεται να προσφέρει μια ανάσα πνοής, όμως δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι εκρεμεί και η αναβίωση της Ανατολικής Τάφρου η οποία, με εξαίρεση το χώρο όπου στεγάζεται το υπαίθριο θέατρο, παραμένει ένας αδιαμόρφωτος χώρος στάθμευσης, που αντικατοπτρίζει μία εικόνα υποβάθμισης τόσο της ίδιας της Τάφρου όσο και της γύρω περιοχής.

Παράλληλα, **άλυτο παραμένει το ζήτημα της στάθμευσης** καθώς οι οργανωμένοι χώροι στάθμευσης αποδεικνύονται λιγοστοί και οριοθετημένοι σε σημεία που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν διαφορετικά (πλατεία Τάλω [Χάρτης Α10](#))και να τους αποδοθούν χρήσεις προς όφελος κατοίκων και επισκεπτών. Ως καλύτερη λύση διαφαίνεται η απομάκρυνση των χώρων στάθμευσης εντός της Π.Π. με προτάσεις να έχουν κατατεθεί για υπόγεια και περιφερειακή χωροθέτηση, χωρίς όμως να βρίσκουν ανταπόκριση.

Συγχρόνως, **σε ένα μεγάλο μέρος παραμένει ακόμα ανεπαρκής η σύνδεση της Παλιάς Πόλης με τη νέα** και περιοχές οριακές μεταξύ τους παρουσιάζουν εικόνες υποβάθμισης, (προμαχώνας LANDO- οδός Σκαλίδη / περιοχή Δημοτικής Αγοράς- πλατεία Μαρκοπούλου / Ακτή Κανάρη-πρώην πισίνα Ξενία / Νικηφόρου Φωκά- Μίνωος- Ανατολικό Ανάχωμα- Ανατολική Τάφρος).

Σημαντικό επίσης, προβάλλει το ζήτημα της τουριστικής ανάπτυξης, όπου παρατηρείται σε όλη την περιοχή μελέτης μια τάση άναρχης διάχυσης των τουριστικών χρήσεων στον οικιστικό ιστό, με ιδιαίτερη συγκέντρωση στο παραλιακό μέτωπο ([Χάρτης 7](#)) . Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, **η ανεμπόδιστη αύξηση των τουριστικών καταλυμάτων οδήγησε στη μείωση του μόνιμου πληθυσμού της Παλιάς Πόλης και την υψηλή συγκέντρωση ατόμων τρίτης ηλικίας με αποτέλεσμα τη νέκρωση της Π.Π. κατά τους χειμερινούς μήνες και την υπερχύλισή της κατά τους θερινούς με ασφυκτικούς ρυθμούς.** Οι μεταβολές στη σύνθεση του πληθυσμού, με τη σειρά τους οδήγησαν στην πρόκληση

υποβαθμισμένων θυλάκων με χαμηλής ποιότητας κατοικίες κυρίως στο ανατολικό και κεντρικό τμήμα της περιοχής, ενώ μεγάλος παραμένει και ο αριθμός εγκαταλελειμμένων κτιρίων ως προς τους ορόφους (ανανεώνεται μόνο το ισόγειο). **Το ζήτημα των χρήσεων παραμένει επίκαιρο και προς το παρόν αδιευθέτητο,** γεγονός που αποδίδεται συχνά στην ύπαρξη τοπικών συμφερόντων, ενώ από την άλλη, σημαντικά μεν αλλά δευτερεύουσας σημασίας δε, προβλήματα έρχονται τακτικά στην επιφάνεια αποπροσανατολίζοντας και απομακρύνοντας τόσο την κοινή γνώμη όσο και τη διάθεση των ιθυνόντων για την επίλυση και διευθέτηση καιρίων θεμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα σκιάδια που βρίσκονται στο παλιό λιμάνι, τα οποία προφανώς δεν συνάδουν αισθητικά με το χαρακτήρα των κτισμάτων και ευρύτερα της περιοχής, ένα θέμα το οποίο επανέρχεται τακτικά στην επικαιρότητα, χωρίς ωστόσο ούτε αυτό να λαμβάνει οριστική και ουσιαστική αντιμετώπιση.

Οι Υπουργικές Αποφάσεις του 2011 και 2012, αντικαθιστούν την κήρυξη του 1965 ορίζοντας ζώνες Προστασίας, χωρίς όμως να θέτουν ιδιαίτερους περιορισμούς ως προς τις χρήσεις γης.

Παρατηρείται λοιπόν, ότι **η Παλιά Πόλη στερείται συνολικής μελέτης,** η οποία όχι μόνο θα επιλύει υπάρχοντα ζητήματα, αλλά θα θέτει και βάσεις για την αντιμετώπιση μελλοντικών. Η έλλειψη ενιαίου χωροταξικού, πολεοδομικού και σχεδιασμού κυκλοφορίας, εξακολουθεί να δημιουργεί προβλήματα στην καθημερινότητα των κατοίκων τα οποία εντείνονται ακόμα περισσότερο κατά τους θερινούς μήνες με την μεγάλη προσέλευση επισκεπτών και την πληθυσμιακή αύξηση. Η πόλη δεν διαθέτει ακόμα όλες τις απαιτούμενες υποδομές για να μπορεί να ανταπεξέλθει με συνέπεια σε όλες τις ανάγκες. Επίσης καίριο τίθεται το θέμα της σταθερής χρηματοδότησης για να επιτευχθεί η συντήρηση των πραγματοποιημένων έργων και η άμεση επίλυση νέων.

Ωστόσο, αναγνωρίζεται μία σημαντική προσπάθεια που έφερε αποτέλεσμα και κατάφερε να επαναφέρει και αναδείξει σημαντικά τμήματα και Μνημεία της Παλιάς Πόλης.

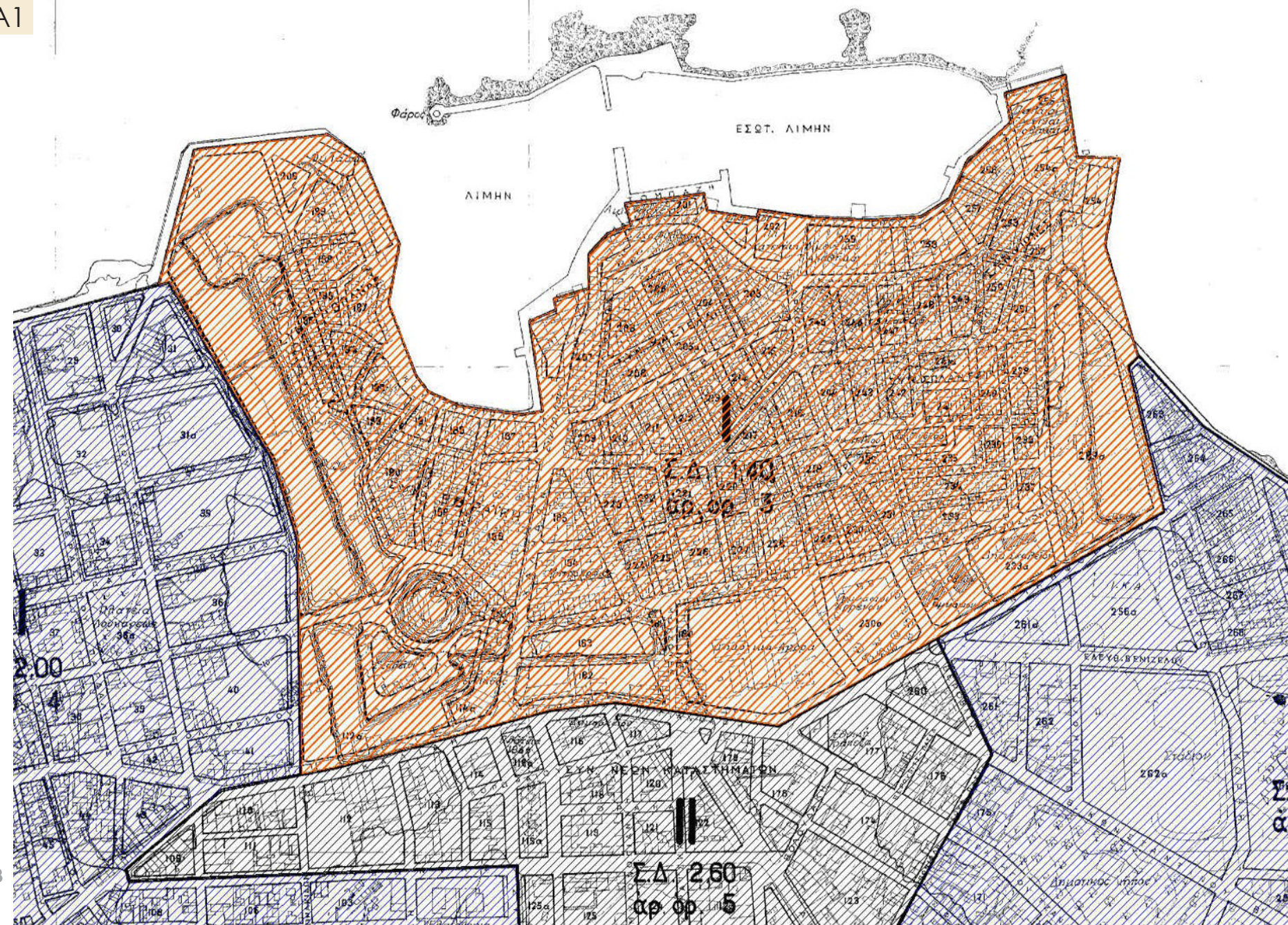
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ/ ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ

Γ.Ο.Κ.	ΓΕΝΙΚΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ
Γ.Π.Σ.	ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ
Ε.Ε.	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
Ε.Κ.Τ.	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Ε.Ο.Κ.	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
Ε.Ο.Τ.	ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
Ε.Σ.Π.Α.	ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Ε.Τ.Π.Α.	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΦ.Α.ΧΑ.	ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ
Κ.Α.Μ.	ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ
Ν.Δ.	ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ
Π.Δ.	ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ
Π.Ε.Π.	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΙΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
Π.Π.	ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ
Σ.Δ.	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΔΟΜΗΣΗΣ
Τ.Α.Π.Α.	ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ
Τ.Ε.Ε.	ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ
Τ.Δ.Κ.	ΤΜΗΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
Υ.Α	ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ
Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ.	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΥΠ.ΠΟ.	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Φ.Ε.Κ.	ΦΥΛΛΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ICOMOS	INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
UNESCO	UNITED NATIONS EDUCATIONAL SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANISATION

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΡΥΜΟΤΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ 1946

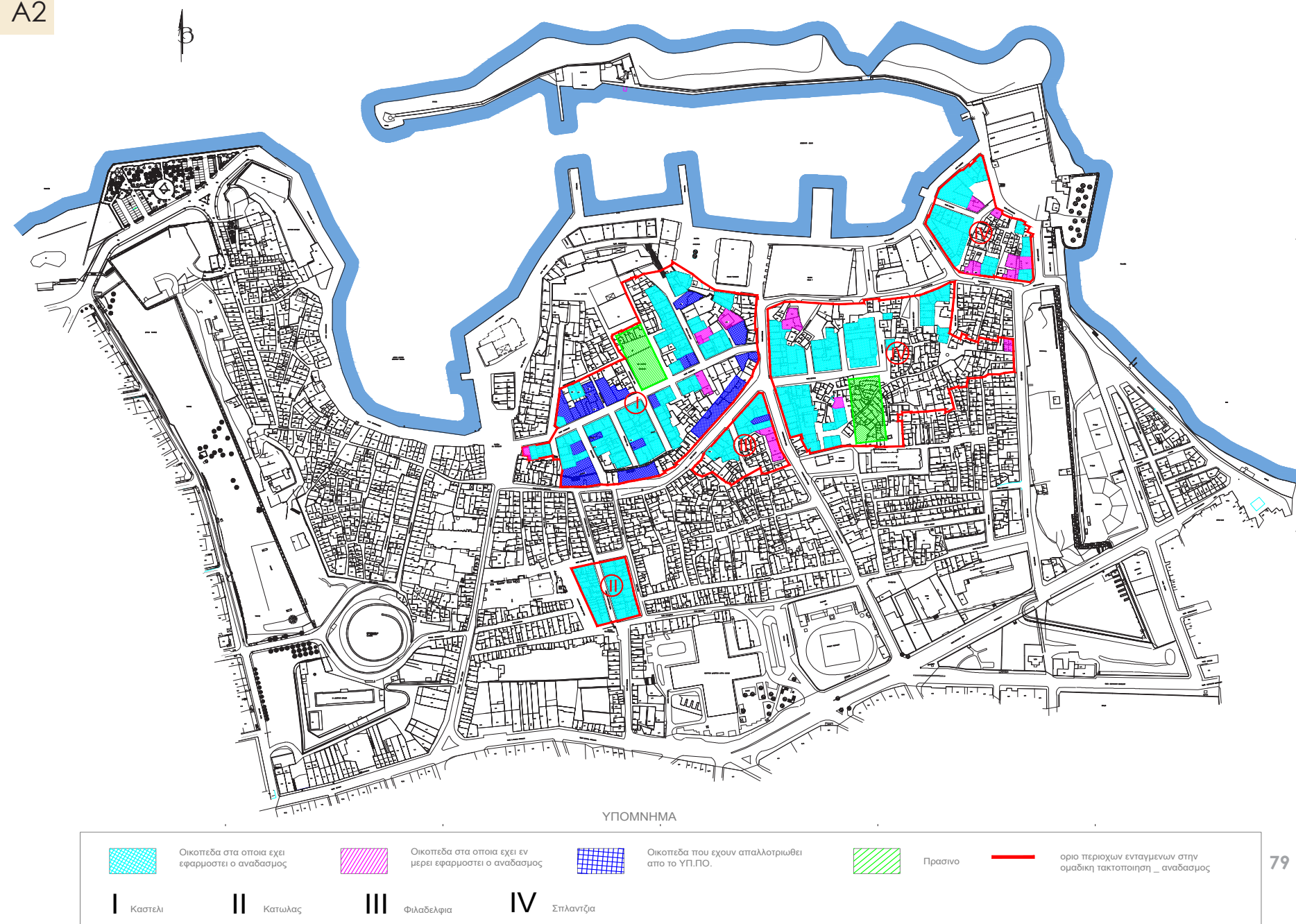
A1

ΧΑΡΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΑΝΑΔΑΣΜΟΥ 1947

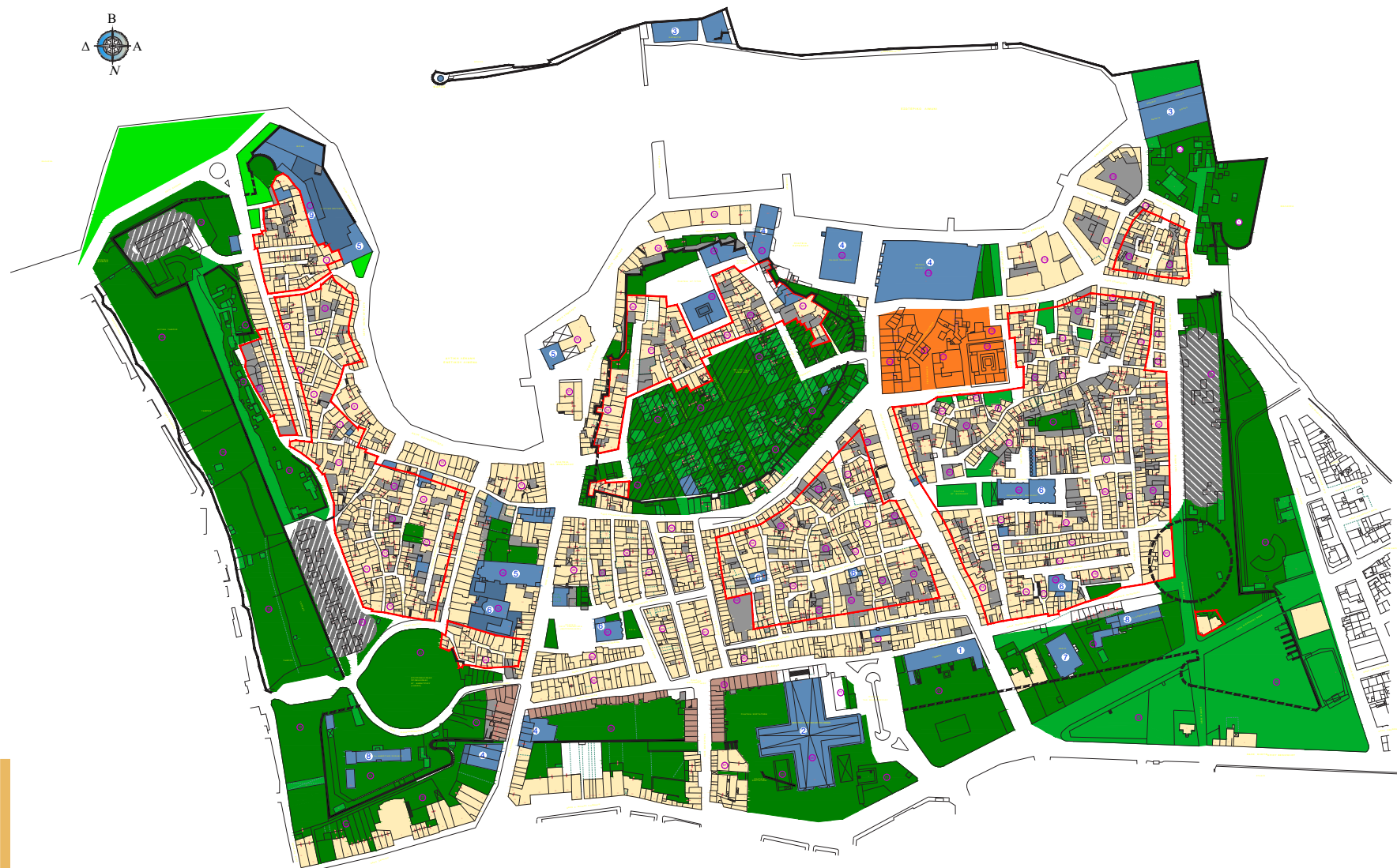
ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

A2

ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΕΩΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΧΑΝΙΩΝ
ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ 1994-1995
ΧΡΗΣΗ ΕΔΑΦΟΥΣ

ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ _ ΜΑΡΤΙΟΣ 2018

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΤΙΡΙΑ ΑΠΟΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΣΩΝΗ ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ & ΕΝΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΣΩΝΗ ΜΙΚΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ (ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ)				ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΤΙΡΙΑ ΑΠΟΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΣΩΝΗ ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ & ΕΝΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΣΩΝΗ ΑΜΦΙΓΥΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ (ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ)				ΚΑΤΟΙΚΙΑ - ΕΜΠΟΡΙΟ - ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ - ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ - ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΡΙΑ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ - ΑΘΛΗΤΑΓΩΓΕΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ & ΧΩΡΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ				ΖΩΝΕΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΧΡΗΣΕΩΝ ΑΝΑΡΧΙΚΗΣ & ΛΟΙΠΩΝ ΟΧΛΟΥΣΩΝ ΤΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΧΡΗΣΕΩΝ				ΖΩΝΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΜΕ ΜΙΚΤΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ							
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΙΚΤΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ																							
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ																							
1 ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ		2 ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ		3 ΝΑΥΤΗΓΕΙΟ		4 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΤΗΡΙΟ		5 ΜΟΥΣΕΙΟ		6 ΝΑΟΣ		7 ΠΛΑΤΕΙΑ		8 ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΚΤΗΡΙΟ		9 ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ		ΜΝΗΜΕΙΟ ΧΩΡΙΣ ΕΙΔΙΚΗ ΧΡΗΣΗ		ΑΓΚΥΡΟΒΟΛΙΑ ΜΙΚΡΩΝ ΣΚΑΦΩΝ		ΕΜΠΟΡΙΟ - ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ	
ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ																							
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΣΟΡΙΚΟ ΠΑΡΚΟ		ΧΩΡΟΙ ΕΝΕΤΙΚΩΝ ΟΧΥΡΩΣΕΩΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟΙ ΜΕ ΦΥΤΕΥΣΗ		ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΚΗΠΟΙ		ΔΙΚΤΥΟ ΠΕΖΟΔΡΟΜΩΝ & ΠΛΑΤΕΙΣ ΜΕ ΕΚΤΑΚΤΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΟΧΗΜΑΤΩΝ		ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ & ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ ΟΧΗΜΑΤΩΝ		ΥΠΟΓΕΙΟΙ ΧΩΡΟΙ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ													

ΜΕΛΕΤΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΡΥΜΟΤΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

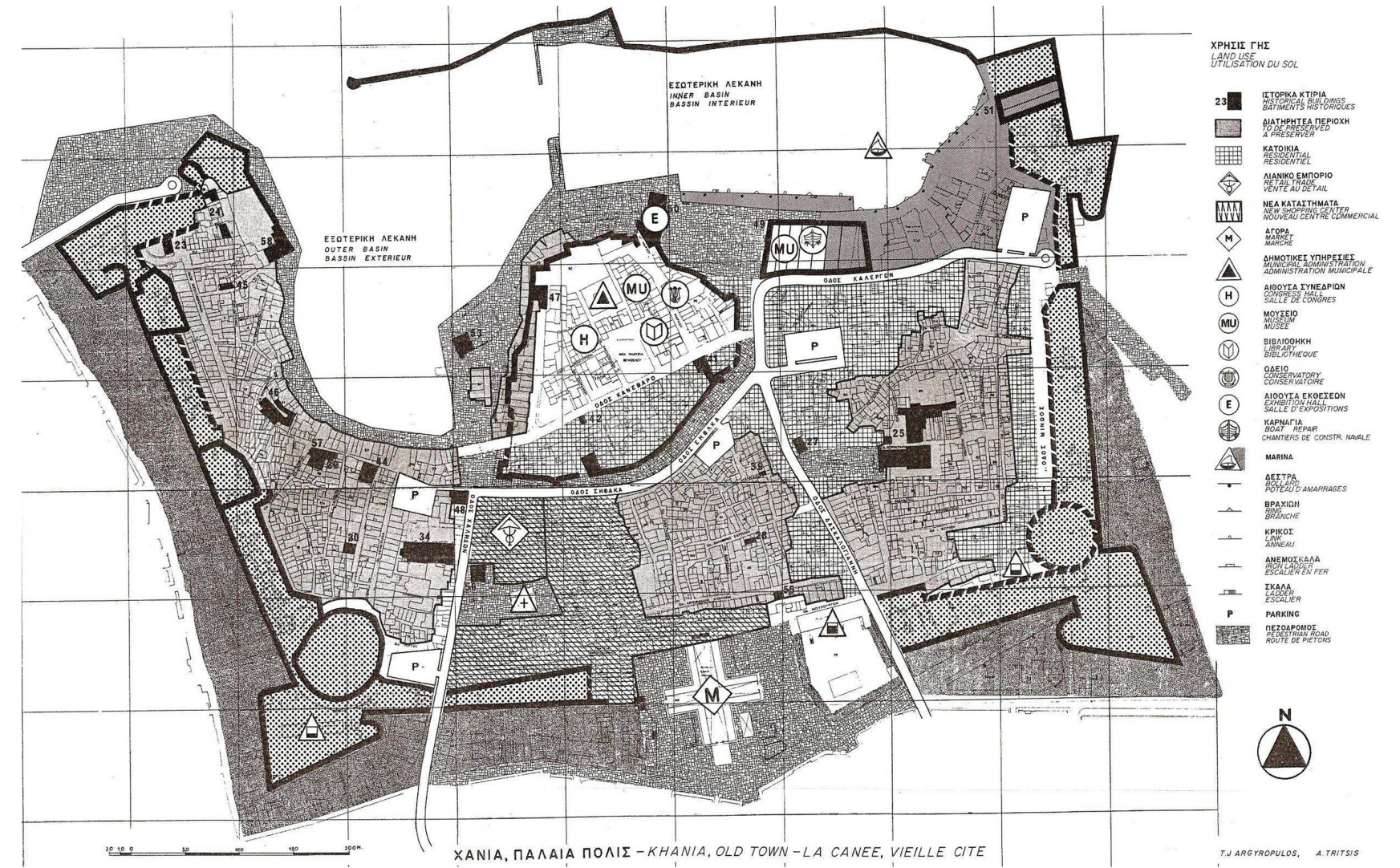

Π.Π.Χανίων ΚΑ. 10000 1:10000	
1	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
2	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
3	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
4	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
5	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
6	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
7	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
8	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
9	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
10	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
11	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
12	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
13	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
14	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
15	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
16	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
17	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
18	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
19	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
20	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
21	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
22	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
23	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
24	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
25	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
26	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
27	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
28	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
29	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
30	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
31	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
32	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
33	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
34	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
35	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
36	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
37	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
38	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
39	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
40	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
41	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
42	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
43	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
44	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
45	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
46	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
47	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
48	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
49	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
50	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
51	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
52	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
53	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
54	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
55	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
56	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
57	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
58	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
59	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
60	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
61	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
62	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
63	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
64	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
65	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
66	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
67	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
68	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
69	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
70	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
71	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
72	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
73	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
74	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
75	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
76	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
77	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
78	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
79	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
80	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
81	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
82	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
83	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
84	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
85	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
86	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
87	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
88	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
89	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
90	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
91	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
92	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
93	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
94	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
95	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
96	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
97	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
98	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
99	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ
100	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

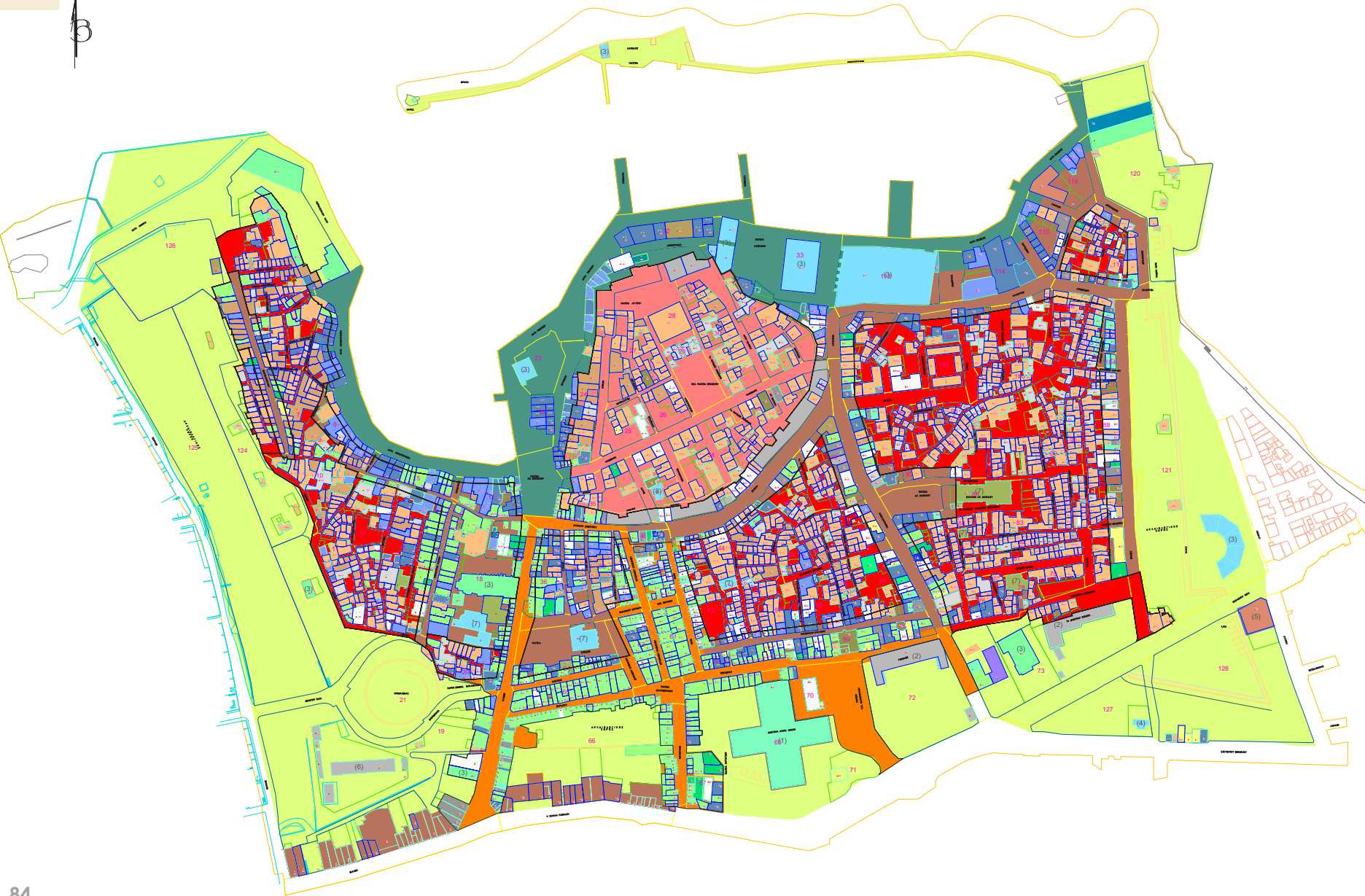
ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΗΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ
ΔΗΜΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 1988
ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ Θ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ- Α.ΤΡΙΤΣΗ (1964-1967)
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

ΧΑΡΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ (ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΖΩΝΩΝ) 2017
ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

- Υπόμνημα Χρήσεων Γης
(βάσει σχεδίου Προεδρικού Διαταγματος)
- Ζώνη Κατηγορίας Απολύτου Προστασίας, (Π.Π.1) 'Άρθρο 16
 - Ζώνη Κατηγορίας Προστασίας, (Π.Π.2) 'Άρθρο 16
 - Ζώνη Κατηγορίας Τουρισμός - Αναψυχή, 'Άρθρο 6
 - Ζώνη Κατηγορίας Πολεοδομικό Κέντρο - Κεντρικές Λειτουργίες Πόλης, 'Άρθρο 5
 - Ζώνη Κατηγορίας Γενική Κατοικία, 'Άρθρο 4
 - Ζώνη Κατηγορίας Αμιγής Κατοικία , 'Άρθρο 3
 - Ζώνη Κατηγορίας Αμιγής Κατοικία 1, (Συνοικία Καστέλι) 'Άρθρο 3
 - ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΕΩΝ
1. Δημοτικές Αγορές
 2. Εκπαίδευση
 3. Πολιτιστικές Εγκαταστάσεις
 4. Κοινωνική Πρόνοια
 5. Ξενοδοχειακά Καταλύματα
 6. Εκπαίδευση - Πολιτισμός
 7. Θρησκευτικοί Χώροι
 8. Χαμάμ - Πολιτιστικές Εγκαταστάσεις

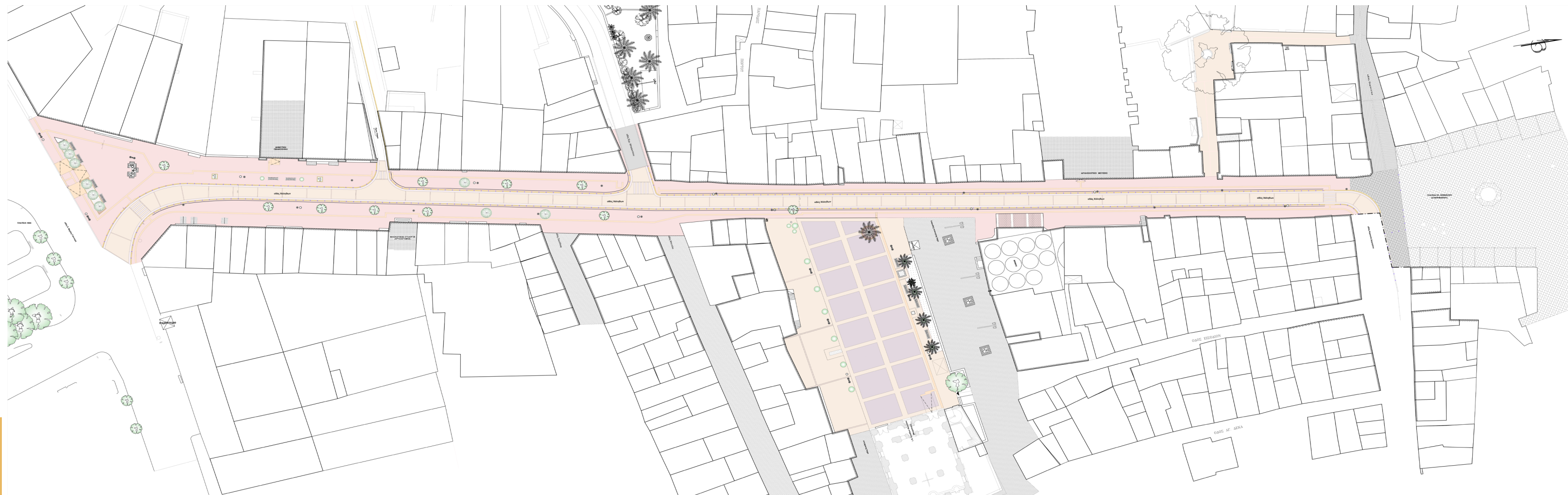
ΧΡΗΣΗ ΟΡΟΦΩΤ 6 2

ΧΡΗΣΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ 6 1751

ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΡΟΦΩΝ

ΑΡΙΘΜ. ΜΗΤΡΩΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ
ΑΠΟ ΚΑΡΤΕΛΕΣ Α. ΡΩΜΑΝΟΥ - Α. ΚΑΛΛΙΓΑ

- ΛΙΣΤΑ ΧΡΗΣΕΩΝ
1. Κατοικία
 2. Ξενώνες μικρού δυναμικού (περί τις 20 κλίνες)
 3. Επιχείρηση Λιανικής και Χονδρικής διάθεσης τροφίμων
 4. Εμπορικά καταστήματα
 5. Καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών
 6. Καταστήματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών υγειονομικού ενδιαφέροντος
 7. Γραφεία, Τράπεζα, Ασφάλειες, Κοινοφελείς οργανισμοί
 8. Διοίκηση
 9. Εστιατόρια
 10. Αναψυκτήρια – Κέντρα διασκέδασης αναψυχής
 11. Ξενοδοχεία και λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις
 12. Χώροι συνάθροισης κοινού
 13. Πολιτιστικά κτίρια
 14. Κτίρια εκπαίδευσης
 15. Θρησκευτικοί χώροι
 16. Κτίρια κοινωνικής πρόνοιας (Υγειονομικά κέντρα παιδικά σταθμοί οίκοι ευγηρίας κλπ)
 17. Κτίρια περίθαλψης (νοσοκομεία κλινικές)
 18. Επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης
 19. Επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης υγειονομικού ενδιαφέροντος
 20. Κτίρια γήπεδα αποθήκευσης
 21. Κτίρια γήπεδα στάθμευσης
 22. Αθλητικές εγκαταστάσεις
 23. Άλλες ειδικές χρήσεις (στρατιωτικές εγκαταστάσεις, νεκροταφεία κλπ.)
 24. Κενά καταστήματα
 25. Ερείπια – εγκαταλειμμένα

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	Πλάκα πορφυρή 30 X 30 X (3-5) εκ.
	Πλάκα πορφυρή 25 X τρεχόμενο X (3-5) εκ.
	Πλάκα οδεύσης τυφλών 30 X 30 X 3 εκ. η 40 X 40 X 3 εκ.
	Κυβόλθος πορφυρή 10 X 10 X (4 - 6) εκ.
	Κυβόλθος πορφυρή 10 X 10 X (5 - 8) εκ.
	Φύλλο κυβόλθος πορφυρή 10 X 10 X (5 - 8) εκ.
	Πλάκα γρανίτη (μπέζ χρώματος) 40 X 40 X 3 εκ.
	Ασφάλτος
	Τσιμεντένιο κράσπεδο
	Πλάκες λάρδου 40 X 60 X 5 - 8 εκ.
	Καταπακτή

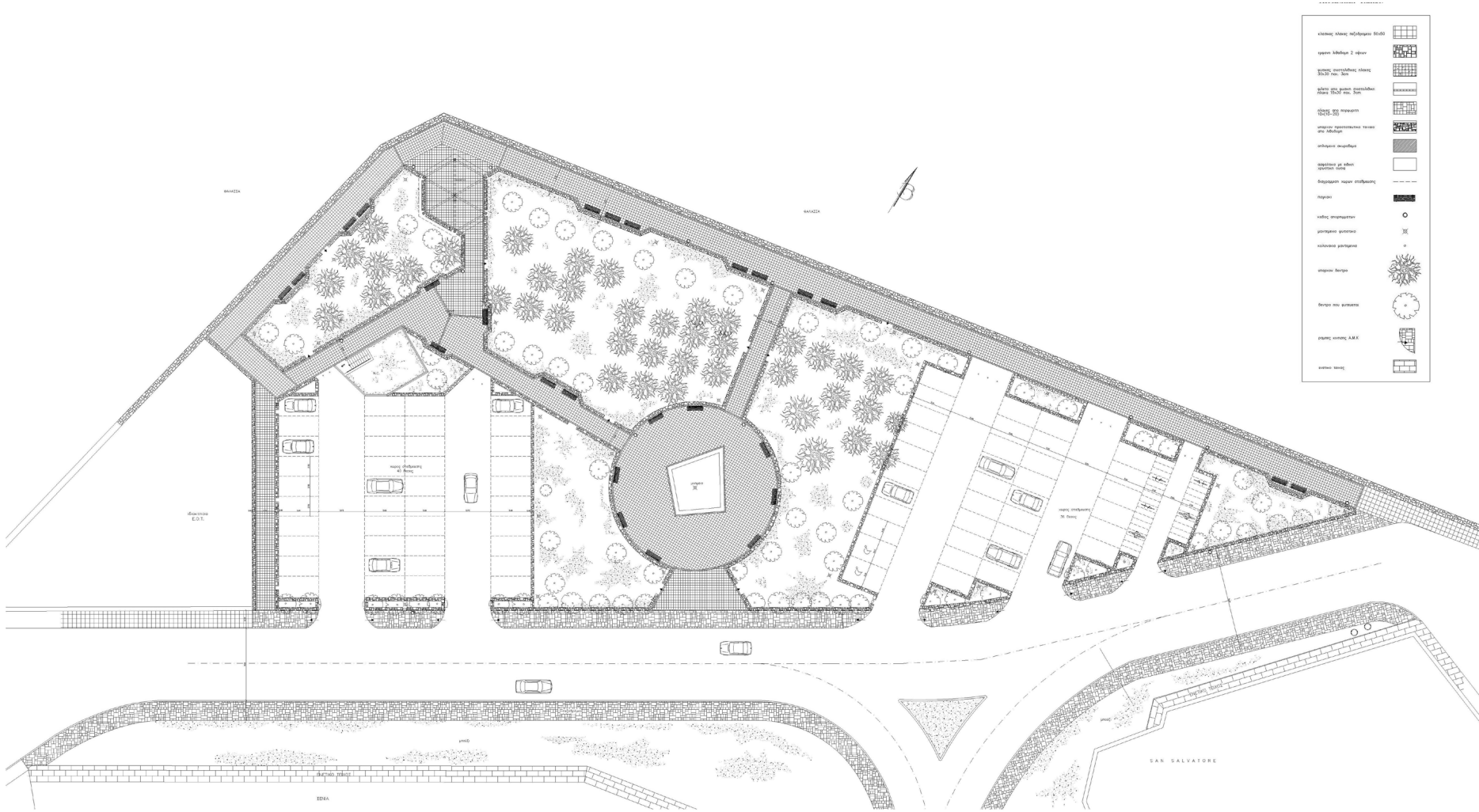
	Υφιστάμενο δένδρο
	Υφιστάμενος φοίνικας
	Νέο δένδρο
	Ζαρτινιέρες μαντεμένιες
	Προστατευτικό καλωνάκι
	Πυροσβεατικός κρουινός
	Φωτιστικό διπλό
	Φωτιστικό μονό
	Καλαθάκι
	Κρήνη μαντεμμένα
	Ζαρτινιέρα καθιστικό
	Παγκάκι χωρίς πλάτη
	Παγκάκι με πλάτη
	Φωτεινός σηματοδότης
	Υπάρχον λγαλμα
	Ελεύθερη ζώνη οδεύσης πεζών

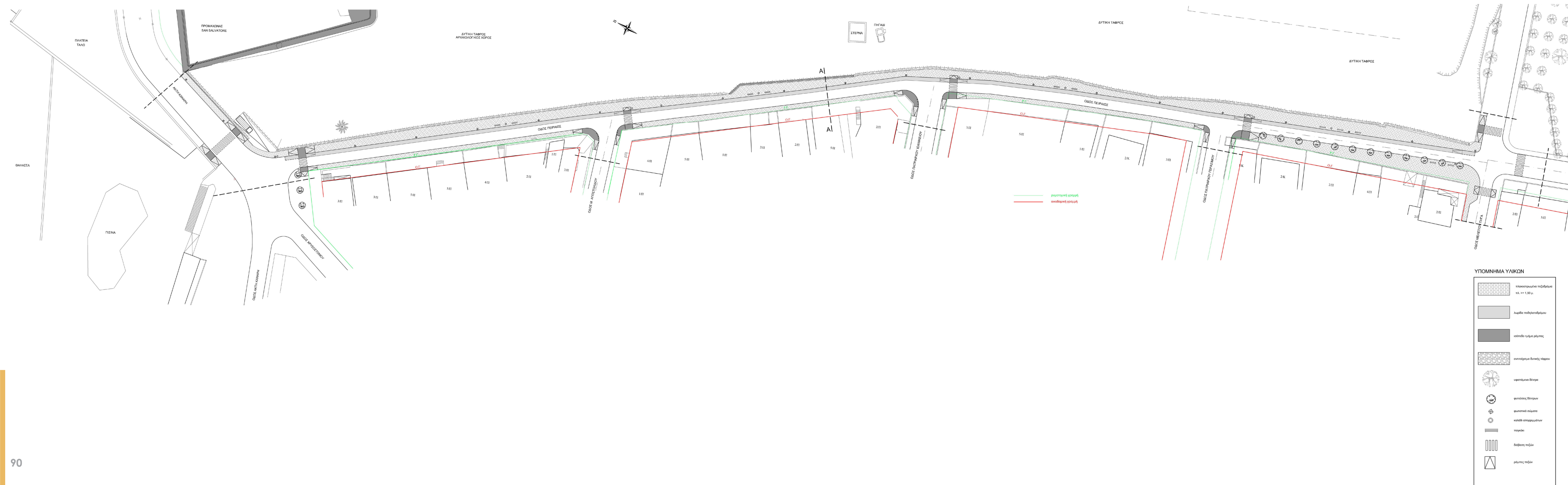
ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗ-ΦΩΤΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ
“ΤΕΜΕΝΟΣ ΚΙΟΥΤΣΟΥΚ ΧΑΣΑΝ” 2013

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΛΙΜΕΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΑΛΩ 2007-2008
ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

- Ανδριανάκης Μ., 1997, Η παλιά πόλη των Χανίων, Χανιά : εκδ. ΑΔΑΜ
- Ανδριανάκης Μ., 2006, Οι οχυρώσεις των Χανίων :Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον, Χανιά:Έρεισμα, τ.38- 39,
- Ανδριανάκης Μ., 2011, Εν Χανίοις : Η μάχη της Κρήτης και η παλιά πόλη των Χανίων, Χανιά: εκδ. Δήμος Χανίων
- Ανδριανάκης Μ., 2006, Το έργο των επιστημονικών επιτροπών αναστήλωσης, συντήρης και ανάδειξης μνημείων: Το έργο της Επιτροπής Συντήρης,Στερέωσης Αποκατάστασης και ανάδειξης των Ενετικών Οχυρώσεων της Παλιάς Πόλης Χανίων, Αθήνα, 475-489
- Ανδριανάκης Μ., 2018, Οι οχυρώσεις της Κρήτης κατά τη Βενετοκρατία (1204-1669), Χανιά: Έρεισμα,τ. 44(5)
- Αργυρόπουλος Θ. και Τρίσης Α., 1967, Πολεοδομική μελέτη περιοχής πόλεως Χανίων, Αθήνα
- Ελληνική Εθνική Γραμμή Α.Ε.,1991, Ιστορία της Κρήτης, Αθήνα: εκδ. Αρσινόη
- Ζήβας Α., 2013, Απαρχές Πολεοδομικής Προστασίας. Αθήνα: εκδ. Περίπλους
- Καλλιγιάς Α., Παπαγεωργίου Α., Ρωμανός Α. &ΣΙΑ Ε.Ε., 1977,
- Μεσαιωνική πόλη Χανίων- Μελέτη Προστασίας Παλαιάς Πόλης Χανίων. Αθήνα
- Καραμάνου Ζ.,1997, Αποκατάσταση επανάχρηση κτιρίων και συνόλων: αναβάθμιση προβληματικών οικιστικών περιοχών, Θεσσαλονίκη: εκδ. Γιαχούδη
- Κλάδου – Μπλέτσα Α., 1998, Τα Χανιά έξω από τα τείχη, Χανιά: έκδοση Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος / Τμήμα Δυτικής Κρήτης
- Κλάδου – Μπλέτσα Α., 2015, Τα Χανιά: 100 χρόνια από την ένωση στο 2013, Χανιά: έκδοση Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος / Τμήμα Δυτικής Κρήτης
- Κωτσάκη Α. επιμ., 2014, ΚΡΗΤΗ 1913-2013: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ και ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ, Χανιά: έκδοση του Πνευματικού Κέντρου Χανίων και του ΣΑΔΑΣ - Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων / Τμήμα Χανίων
- Μαλλούχου- Tufano Φ., 2016, Προστασία και Διαχείρηση Μνημείων: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις, εκδ. ebook ΣΕΑΒ, ΚΑΛΛΙΠΟΣ
- Μπλέτσας Α., 1971, Αποκατάστασις και Διαμόρφωσις Τείχους Καστελλίου Χανίων, Χανιά: έκδοση Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος / Τμήμα Δυτικής Κρήτης
- Μπλέτσας Α., 1971, Αποκατάστασις εξωτερικής πλευράς Φρουρίου Φιρκά, Χανιά: έκδοση Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος / Τμήμα Δυτικής Κρήτης
- Σκουτέλης Ν., Τα Χανιά των Μινωϊτών, των Βενετών, των Οθωμανών, των Ελλήνων
- Χατζοπούλου - Τζίκα Α., 2000-2003: Πολεοδομικό Δίκαιο, Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ
- Μανωλικάκη Ε., 2008, Διπλωματική εργασία. Ανάπλαση και Βιώσιμη Ανάπτυξη Ιστορικών κέντρων πόλεων: Η περίπτωση των Χανίων, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
- Βυζιργιαννάκη Ε. και Μαυριγιαννάκη Δ., 2016, Διπλωματική εργασία. Ενεργοποίηση και επανένταξη της Δυτικής Ταφρου των Χανίων στους μηχανισμούς της πόλης, Αθήνα:

- ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ/Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
- Αναθεώρηση και επέκταση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (Γ.Π.Σ.) Δήμου Χανίων και των Περιαστικών Δήμων Ελ. Βενιζέλου, Θερίσου και Σούδας, 2015, Χανιά: Δήμος Χανίων
- Η πολεοδομία στην Ελλάδα από το 1949 έως το 1974 , 2000, 2ο Συνέδριο εταιρείας ιστορίας της πόλης και της πολεοδομίας, Βόλος: ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
- Αρχαιολογικό έργο Κρήτης 3, 2015, Πρακτικά 3ης Συνάντησης: Εισηγήσεις φορέων- Ηράκλειο- γενικά θέματα, Ρέθυμνο: Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης/ Εφορεία Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου
- Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή της συνοικίας Σπλάτζια, 2008, Χανιά: εκδ. Δημοτική Πολιτιστική Επιχείρηση Χανίων
- Ολοκληρωμένο Σχέδιο Αστικής Ανάπτυξης Παλιάς Πόλης Χανίων, 2014, Χανιά: εκδ. Δήμος Χανίων
- Καραδήμου Α., 2018, Η προστασία των χώρων και των ακινήτων Μνημειων στα Ευρωπαϊκά και Διεθνή κείμενα Προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού: <https://nomosphysis.org.gr/18675/i-prosta-sia-ton-xoron-kai-ton-akiniton-mnimeion-sta-eyropaika-kai-diethni-keimena-prosta-sias-tis-politistikis-klironomias/>
- Κατάλογος Δράσεων του Γραφείου Παλιάς Πόλης Χανίων, από το αρχείο της υπηρεσίας
- Κατάλογος Δράσεων της ΚΕ' ΕΚΠΑ, στην Παλιά Πόλη Χανίων, από το αρχείο της Αρχαιολογικής υπηρεσίας Χανίων
- Παρουσίαση της εισήγησης του ΤΕΕ Δυτ. Κρήτης στην 7η συνεδρίαση νησιωτικών τμημάτων ΤΕΕ. http://library.tee.gr/digital/m2418/m2418_tee_tdk.pdf
- Παρουσίαση των έργων που έχουν γίνει από το Λιμενικό Ταμείο Χανίων, από το αρχείο της υπηρεσίας και την ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.dlx.gr/>
- Δήμος Χανίων, ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.chania.gr>
- Υπουργείο Πολιτισμού, ηλεκτρονική διεύθυνση:<https://www.culture.gr/el/service/SitePages/heritage.aspx>
- Εφημερίδα, Χανιώτικα Νέα
- Εφημερίδα της Κυβέρνησης